

Botiflers i maulets a la Vila-real de la transició borbònica (1706-1735)

*La desfeta d'Almansa (25 d'abril de 1707) i l'abolició dels furs el 7 de juny de 1707 s'han convertit en un mite en el que es volia veure a tots els valencians com un cos únic, que gaudeix llibertats i pateix tiranies. Malauradament, cal convenir que això no va ser cert. Els valencians dels començaments del segle XVIII, com els d'avui, mai s'encararen en bloc en defensa ultracera dels seus privilegis forals i només s'obstinaren en el reconeixement de llurs interessos personals masegats per un divisionisme corrosiu i esgotador. Ja va demostrar Carme Pérez Aparicio, sense cap mena de dubte, en el seu llibre *De l'alçament maulet al triomf botifler* (València, 1981), que la guerra de Successió va manifestar al País Valencià signes inequívocs de brega intestina entre maulets —bàndol popular al qual es sumaren en massa els camperols vençuts en la Segona Germania de 1693— i botiflers —noblesa i oligarquia urbana partidària de Felip V—.*

(De la introducció de l'autor)

NO AMBROSINI
ALAME
1981

TEMES VILA-REALENCES
SERIE III NÚMERO 8

PUBLICACIONS DE L'IL·LUSTRÍSSIM
AJUNTAMENT DE VILA-REAL

VICENT GIL VICENT

UNA SOCIETAT TRENCADA

UNA SOCIETAT TRENCADA

A.M.V.
Biblioteca
107

8

VICENT GIL VICENT

UNA SOCIETAT TRENCADA

Botiflers i maulets a la Vila-real de la transició
borbònica (1706-1735)

TEMES VILA-REALENCES
SERIE III NÚMERO 8

PUBLICACIONS DE L'IL·LUSTRÍSSIM
AJUNTAMENT DE VILA-REAL

INTRODUCCIÓ

A Gemma

Per sort, amb la perspectiva que dona el temps trascorregut es pot valorar millor la inmensa labor que desenvolupen historiadors com Sebastià García Martínez i José María Doñate Sebastià en la desmitificació de tòpics i el refús de servidumbres oficialistes.

Tots dos comparteixen l'exemple de treball continuat, el tracte personal impregnat d'un personalíssim sentit irònic de la vida i sòlids coneixements en els quals fonamentar la seua abundant obra publicada i fer caure per terra interpretacions apologetiques de tratadistes i polítics, mestres en fer de la història un cant de gestes imperials.

Sebastià García Martínez, mestre de l'ofici d'historiadors i, per als qui tinguerem l'honor de ser-ho, amic dels de veritat, ens ha ensenyat, fidel a l'herència del seu mestre Joan Reglà, a comprendre el nostre nom des d'una concepció de la història oberta —crítica— i compromesa amb la consciència col·lectiva i la identitat històrica dels fonaments del País Valencià —adulterada de molts segles ençà—.

Conèixer el passat per comprendre el present ha animat tota la vida de José María Doñate. Fruit directe d'aquest desassossec d'anys és el **Catálogo del Archivo Municipal de Vila-real** —signat juntament amb José Camarena Mahiques —(Castelló, 1986) i la dràstica modificació de la imatge històrica de la nostra Vila en estudis de cabdal importància que fora llarg citar. Tanmateix, la gran quantitat de documentació que José María Doñate ha escorcollat i aportat en les seues comunicacions a congressos, articles a revistes especialitzades i llibres son punt de partença per farcir buits historiogràfics i es projecten cap a la revisió i investigació d'amples parcel·les de la història valenciana.

Sense la mai prou reconeguda tasca de historiadors com Sebastià i José María, soc ben segur, no es podria haver aclarit la identitat històrica del País Valencià. Valuosos estudis, que caldrien diferents volums per a donar-los cabuda, no serien, de bon segur, exhaustius estats de la qüestió. I treballs com

aquest difícilment s'haurien enllestit. Perque la nostra **societat trencada** es un retall de l'història de la nostra gent després del càstig a sang i foc que l'hi imposaren els vençedors un 12 de gener de l'any 1706. Història local —la Història sempre és «local», que diria Joan Fuster— d'un temps malastruc en que vents d'Almansa acabaren d'arrossegar la nostra consciència de ser poble.

La desfeta d'Almansa (25 d'abril de 1707) i l'abolició dels furs el 7 de juny de 1707 s'han convertit en un mite en el que es volia veure a tots els valencians com un cos únic, que gaudeix llibertats i pateix tiranies. Malauradament, cal convenir que això no va ser cert. Els valencians dels començaments del segle XVIII, com els d'avui, mai s'encararen en bloc en defensa ultracera dels seus privilegis forals i només s'obstinaren en el reconeixement de llurs interessos personals masegats per un divisionisme corrosiu i esgotador. Ja va demostrar Carme Pérez Aparicio, sense cap mena de dubte, en el seu llibre **De l'alçament maulet al triomf botifler** (València, 1981), que la guerra de Successió va manifestar al País Valencià signes inequívocs de brega intestina entre maulets —bàndol popular al qual es sumaren en massa els camperols vençuts en la Segona Germania de 1693— i botiflers —noblesa i oligarquia urbana partidaria de Felip V—.

A la plaça, pels carrers i carrerons de la nostra Vila i Ravals trobem botiflers i maulets. Als balcons del carrer Major, a Ca la Vila, bategat de cap nou com **Ayuntamiento**, cercarem aquells veïns botiflers que amb llur presència justificaren, i fins i tot, feren viable a la Vila-real un procés de castellanització amb el qual es fa palès el sotmetiment de la Vila al centralisme borbònic.

Llur caracterització sociològica no ha estat mai configurada. Per la tal cosa, a la primera part del nostre treball, fem una aproximació de la prosopografia d'aquests «sujetos de toda distinción», a partir de la documentació de l'arxiu privat de la família Llorens. Assistim a les peripècies econòmiques, socials i polítiques per les que passa aquesta classe dirigent, empenyada en col.laborar-hi amb el nou règim, preocupada pel reconeixement de llurs privilegis, desassossegada per qüestions d'honor i prestigi i en constant lluita per fer valer el seu poder en el govern de la Vila.

Les llums s'encenen i il.luminen una escena molt diferent. Un corregidor foraster que, a Castellò estant, vol ésser, més que rés, **govenador militar**. I la realitat es fa dura. Tots els veïns, botiflers i maulets son sotmetos a l'exèrcit d'ocupació, car no es pot oblidar que la Vila «hizo desgraciada oposición a Su Magestad». Per uns moments ningú no oblida i per interessos econòmics s'arriba a entrebancar l'autoritat militar. I és que la pressió fiscal ha estat sem-

L'Arxiduc Carles d'Àustria.

pre motiu de discòrdia. En aquells moments de potsguerra, augmentades les contribucions amb nous impostos castellans, que tothom deu pagar, hi ha nou desassossec de maulets i dubtes entre els més lleials botiflers. Per la qual cosa, a l'antifiscalitat, se li haurà d'otorgar un caràcter tant o més subversiu, en la mesura, que el descontent pels nous impostos i la resistència a pagar al fisc significa rebuig inconscient del nou règim borbònic.

Tornem a la Vila, on arribem a boqueta nit. Els carrers dels Ravals són buits i allà a la serra d'Espadà llum de foguera descobreix gent estranya. El llaurador maulet del Raval ha deixat casa i s'ha fet **miquelet**. Llurs anhels en promeses vençudes, que un 12 de gener de 1706 gosaren defensar la Vila, de bell nou són frustrats. No tindrà terra i les coses seràn pitjor que abans. La fam de sempre; els impostos que l'hi toca pagar, i que sap que el ric no paga; la repressió dels vencedors i brega amb soldats l'han decidit a «les bandositats» de sempre. Ara, però, diuen, gent que ha fugit a Barcelona, lluita per l'arxiduc Carles III. Demà serà carlista, després... I sempre, a l'hora de fer veritable balanç, ell és l'únic vençut.

Per la qual cosa, cal reprendre l'anàlisi de la resistència austracista sobre noves vessants. Cal diferenciar entre aquells que s'exiliaren a Barcelona seguint la cort de Carles III i que en 1714 demanaràn el perdó de Felipe V, d'aquells que foren foragits del país per llur austracisme. I tots dos d'aquests, dels maulets que esdevingueren miquelets. Els primers són, en llur majoria, gent de la ciutat de València amb càrrecs públics. Els segons, clergues oposats, en principi per defensa de prebendes, a la política castellanitzadora de 1716 del bisbe de Tortosa. Aquests seràn l'encenall d'agitació austracista on calà foc la revolta catalana de 1719-1720. Els altres, llauradors endeutats i sense terra, enlluernats un dia, ja llunyà, per incertes promeses mai complides, continuaran la resistència armada en partides soltes de miquelets i malviuran com abans, com sempre en la nostra mediterrànea, de l'ofici de bandoler.

Una societat trencada, una combinació molt heterogènia de actituds diverses amb les quals cadascú reacciona davant les circumstàncies adverses o de fortuna en un temps de transició política cap el centralisme, en el qual, malgrat tot, encara hi ha espurnes del desig de ser poble entre uns quants capdavaners en el procés lent, llarg i difícil de trobar la nacionalitat perduda, les implicacions del qual encara vivim al nostre temps.

Vila-real, 14 de juliol de 1988.

CAPITOL PRIMER

ELS BOTIFLERS: LA CASTELLANITZACIÓ DE LA CLASSE DIRIGENT

Ja ho havia anunciat el vencedor d'Almansa, duc de Berwick, quan entrà a la ciutat de València i apostrofà els electes dels seus estaments:

«Este Reyno ha sido rebelde a Su Magestad y ha sido conquistado, habiendo cometido contra Su Magestad una grande alevosia assi no tiene más privilegios, ni fueros que aquellos que Su Magestad quisiere conceder en adelante» (1).

Les noves mesures preses ençà la promulgació del Decret de Nueva Planta (29 de juny de 1707), pretenien lliurar per complet el País Valencià a la discreció del vencedor entrebancant els òrgans tradicionals de govern i sotmetent el territori conquerit a la jurisdicció militar (2).

Es ben conegut que hi hagué una oposició molt difusa a la revocació dels furs i implantació de les lleis castellanques (PEREZ APARICIO, 1975; pp. 179-189; 1980; pp. 143-155; KAMEN, 1982; p. 35). Això no obstant no hi ha dubte que la Guerra de Successió va manifestar a la nostra Vila, com a la resta del nostre país, signes inequívocs de brega intestina. En la que, com a tants d'altres de conflictes, els valencians seran incapaços d'encarar-se en bloc al poder reial i ho faran masegats per un divisionisme corrosiu i esgotador.

La major part dels benestants de la Vila només s'obstinaren en la defensa ultrancera de llurs cars privilegis i faran costat a tot aquell que no trontolle els seus interessos econòmics, afiançe llurs lligams jurídics i llur estructura social.

Després del 12 de gener del 1706, romandran fidels a Felip V i es trobaran en finalitzar la contesa en una situació inmillorable per a l'adquisició dels llocs de govern del municipi. La veu popular els motejà de «botiflers», però llur caracterització social és el resultat d'un habilitós procés de castellanització que assegura lleialtats i col·laboracions amb el nou règim a canvi de tot un seguit de mercès i de prestigi social.

1. Els «botiflers»: Procés de castellanització i consolidació d'una classe dirigent

Desconeixem amb detall les noves mesures preses en la metamorfosi municipal imposada per les tropes borbòniques en els divuit mesos trascorreguts entre la crema de la Vila i la promulgació del decret de Nova Planta.

Els estudis de Magin Arroyas sobre l'ordenament jurídic i l'estructura institucional del Consell de Castelló al segle XVII, ofereix en un panorama molt complet de la transició del règim municipal foral a l'ajuntament borbònic. A Castelló, l'11 de juny del 1707, el Consell fa elecció d'Oficis, segons el règim vigent a l'època foral. Aquest es reunirà amb regularitat fins el 20 de setembre. D'ençà aquesta data, a la «Mano Judicial de los Regidores de la Villa de Castellón de la Plana...», els quatre Jurats comencen a ser anomenats Regidors i el Consell es castellanitza: **Concejo**. El 16 de desembre els acords del Tinent d'Alcalde, els quatre regidors i vint-i-quatre Consellers estan arrellegats en el «Libro de Ayuntamientos y Concejos de la Villa de Castellón de la Plana...».

Aquesta composició del novell ajuntament borbònic la trobem fins febrer del 1708. El dia 15 d'aquest mes és notificada als Regidors la Real Instrucció de 20 de gener, per la qual es mana que les ciutats, viles i llocs capgiren llurs usos i costums de govern foral a la pràctica en us a Castella (3) i el 26, D'Asfel, com a comandant en cap de l'exèrcit borbònic, nomena nous càrrecs: dos Alcaldes Ordinarios, dotze Regidores, dos Alcaldes de Hermandad i un escrivà. Aquest consistori perviurà fins febrer del 1709, moment en que la designació de Castelló com a cap de **Corregimiento** fa que el Governador Militar de la plaça, Joseph Antonio de Valdenebro y Tapia, fos formalment anomenat Corregidor (ARROYAS, 1984; pp. 105-107). Càrrec d'encuny castellà que comportava la prerrogativa de presidir l'ajuntament del cap del **corregimiento** (4).

A la Vila-real de moment va continuar la mateixa Juraderia exercint les seues funcions. Aquests jurats havien estat, temps enrere, testimonis vacil·lants de l'esvaïment a sang i foc de les tropes borbòniques a la nostra Vila (5).

Però ara, el 1707, només restaven en funcions els «jurats i consuls», Joseph Font de Ursinos, Jaime Sebastià i Vicent Bertoli i l'escrivà Evaristo Ferrando. El justícia Ignaci Lloréns, els jurats Miguel Insa i Joseph Garcia i el batlle Dr. Vicente Gil, havien mort el 12 de gener en la «desgracia fatal de la resistencia dels vehins desta Villa a les tropes de Sa Magestad».

Estava establert «segons ussos y bons costums de dita Vila de 15 de maig

de 1423» que els acords s'havien de prendre per un mínim de quatre jurats (6), per la qual cosa i tal com s'havia fet a la ciutat de València es va facultar els tres jurats esmentats per a exercir el seu càrrec mentre el rei no proveís un altra cosa (7).

La Reial Orde de 27 d'octubre assabenta els jurats de l'abolició dels Furs (8). Ja en aquesta data trobem dues de les característiques fonamentals de la nova ordenació municipal.

En primer lloc, unes limitadíssimes facultats del poder municipal al quedar-hi supeditat l'ajuntament a les orientacions uniformistes de la política borbònica. No es podia reunir el consistori, ni prendre cap acord sense l'assistència del governador militar, amb el nom del qual havien d'ésser encapçalades les actes consistorials. La ineludible presència de l'autoritat militar era tot un símbol de l'acatament del comú a l'absolutisme sobirà i record permanent del sotmetiment militar que patia la Vila per «su obstinación y el estrago que ejecutaron con las tropas de Su Magestad».

La segona, la perpetuació en els càrrecs de govern dels clans familiars influents. El 1709, Joseph Font de Ursinos és nomenat Alcalde i junt amb ell apareixen quatre Regidors. Un any mes tard el Regidor Joseph Montesinos substitueix a Font de Ursinos, que resta en el govern de la Vila com a Regidor (9).

Aquestes dues característiques no son noves (10). Els estudis de Josep M. Torras donen una completa panoràmica del intervencionisme regi en els mecanismes electorals dels oficis públics als municipis forals dels segles XVI i XVII (TORRAS, 1986; pp. 348-352). Tanmateix, en el cas de Castelló, Magin Arroyas demostra la consolidació d'una oligarquia urbana en el govern municipal (ARROYAS, 1986; pp. 360-361), que perviurà i es reforçarà amb la Nova Planta (GIMENO, 1987; pp. 243-253).

El canvi fonamental fou el reconeixement jurídic d'aquesta trajectoria d'introumissió del poder real en el municipi i el recolzament dels interessos oligàrquics en el govern de la Vila, en la mesura que tots dos coincideixuen. Amb la qual cosa, el govern municipal servirà per consolidar-hi la política centralista borbònica amb el nomenament vitalici -en no pocs casos- de «*los más idóneos, hábiles y de satisfacción al Real Servicio*».

A nivell general, les primeres modificacions introduïdes en el govern de la Vila no es van arribar a comprendre, ni molt menys s'albiraren els teòrics avantatges de les profundes modificacions que s'anaven introduïnt en el municipi. Així ho expressa clarament la reacció de l'ajuntament de Castelló davant les queixes i amenaces d'Antonio del Valle pel poc interès dels nous col·la-

boradors en utilitzar el paper segellat en la documentació administrativa:

En todos ellos reconozco que los escribanos estan tan lejos de cumplir con su obligación, como si el Rey repetidamente no la hubiera puesto presente, mandándoles arreglar a las Leyes y práctica de Castilla; olvidando enteramente los fueros y estilos antiguos» (11).

D'una forma unànime, un dia després de conèixer els dubtes que d'ells es tenia, van encarregar al Dr. Joseph Castell de Granell la consulta a l'Audiència d'un memorial de títol significatiu: **Dudas que ofrecen en la Villa de Castellón de la Plana sobre el Nuevo Gobierno que según Leyes de Castilla les deven govarnar**. Els quinze dubtes d'aquest memorial criden l'atenció sobre la improvisació i pressa en la que s'introdiren les primeres modificacions castellanen en el govern de la ciutat. Fins el punt de que questions de vital importància per l'honor d'aquells que s'havien mantingut fidels no havien estat reglamentades (12).

El mot d'ordre adoptat en la transformació municipal filipista era el d'alçar enèrgicament el plà de sustentació social dels consistoris. De l'ajuntament borbònic, doncs, seràn foragitats o relegats a segons llocs menestrals i llauradors.

El 16 de març del 1712, el corregidor de Castelló, Joseph Ibáñez, convoca el **Cabildo de la Villa de Vila-real**, compost per 29 membres, a més de sis **Regidores**: D. Manuel Lloréns, D. Joseph Andrea, D. Severino Ferrando, Andrés Ripollés, Vicente Añó i Joseph Aragón i un **Alcalde**: D. Domingo Font de Ursinos. Tots els nomenaments contenen amb el vist-i-plau de l'Audiència de València (13).

La primera notícia documental que coneixem del que serà la configuració definitiva de l'ajuntament del segle XVIII és molt tardana. El 12 de desembre del 1719, Francisco María Spinola, «**Gobernador general del Reino de Valencia**»:

«observando y guardando las Leyes de Castilla: aviendoseme hecho presente por parte de la vila de Villa Real, la proposición de sugetos que parecen convenir para los empleos de su Gobierno y Justicia, a fin de que sirvan en el próximo siguiente año de mil setecientos y veinte. He venido en aprobar. Para Alcaldes Ordinarios al D. Manuel Llorens y a Lorenzo Gil. Pare Regidores al D. Domingo Font, D. Pedro Monferrer y Granel, Juan Gil, Joseph Aragón, Joseph Morell y Salvador Capella. Para Alcaldes de Hermandad a Joseph Moner, menor, y a Manuel Marraco. Y para Alguacil maior a Jaime Gasco, carpintero» (14).

L'extracció social dels **Alcaldes** i **Regidores** suposa la consolidació definiti-

va de l'oligarquia urbana en els oficis de govern de la Vila. La majoria són «de familia de Ciudadanos de maior distinción de esta Villa»; tots ells «*sugetos de lo más abonado y benemerito que se conoce*» i molts cercaran el tractament de «*hidalgos de Noble Sangre y Solar Conocido*».

Aquest grup dirigent de «*Nobles, Abogados, Escribanos, Comerciantes, Labradores Hacendados y otros Sugetos proporcionados para el desempeño de los Oficios Públicos*» no es configura com un estament, ni com a grup professional específic, més aviat, és un estrat social en el que convergeixen individus dominants de diferents estaments, grups i classes (EIRAS (1984), p. 140). Des del punt de mira estamental, en el grup de poder hi ha ciutadans, professionals d'èxit —advocats, metges i notaris amb títol de Doctor en els dos primers casos— i llauradors grans propietaris. Des del punt de mira socioprofessional, llur activitat és variada. Tant sols llur posició en el procés de producció i distribució del producte net —els més assenten llurs **estatus** econòmic sobre la percepció de rentes agràries i tots, sense excepcions, tenen interesos en la terra— permet la qualificació de classe rendista; malgrat que aquesta exclusiva definició és ignorar-hi que alguns d'aquests realitzen al mateix temps funcions jurídiques, activitats de gestió i maneig de capitals en operacions de finances i crèdits.

Però no cal insistir gaire a l'hora d'afirmar que el poder a l'abast d'aquest grup descansa —en una societat rural com la nostra— en la propietat de la terra (GIMENO, 1982; p. 93).

QUADRE 1

ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA I CÀRRECS PÚBLICS

Grups Hisendes	PROPIETARIS AMB CÀRRECS PÚBLICS					
	1690		1714		1717	
	Vila	Ravals	Vila	Ravals	Vila	Ravals
5- 7	5	2	3	1	4	1
8-10	7	2	8	1	6	3
11-15	3	4	5	—	3	—
16-20	1	—	3	—	4	—
Totals	16	9	19	2	17	4

Font: A.M.V., 863-864, L. Peyta, 1690; 868, L. Padrón, 1714; 869, L. Padrón, 1717.

Desconeixem a ciència certa quanta de la terra adquirida per aquests procedeix de la propietat comunal i dels bens maulets embargats. Amb tot, a les escritures notariales de compra-venda de terra, signades des del 1707 fins el 1742, advertim simptomàtiques repeticions dels noms d'aquests entre els compradors. Així, del total de transaccions de terra fetes per compra-venda (10,56%), entre 1706 i 1715, un 8,19% de compradors ocupen càrrecs en el govern de la Vila (15).

Per adonar-nos de la relació entre govern municipal i patrimoni, poder i hisenda hem confeccionat el quadre 1, amb l'estructura de la propietat (16).

Cal sospitar que aquests es trobaren en finalitzar la contesa en una situació inmillorable per aprofitar el daltabaix provocat per la guerra de Successió en la producció agrària (Gràfic 1: Evolució del producte decimal agrari) (17) i el preu assolit per la terra en aquests anys (Gràfic 2: Preu fiscal de terra (1675-1739) (18).

Aquesta conjuntura serà aprofitada per consolidar-hi llurs patrimonis i encetar una cursa per viure de renda i obtenir el tractament de «Don». El qual podia equiparar-se perfectament amb les preeminències i privilegis de l'hi-dalguia castellana.

De bell nou ens retrobem amb que, ja abans de la Nova Planta, l'elecció de càrrecs es relaciona amb la jerarquia de les hisendes. El fet a destacar-hi en aquests moments es l'increment de les propietats de personatges com els Lloréns i Font que consolidarà llur patrimoni o els Granell que abandonaran l'activitat professional per la renda.

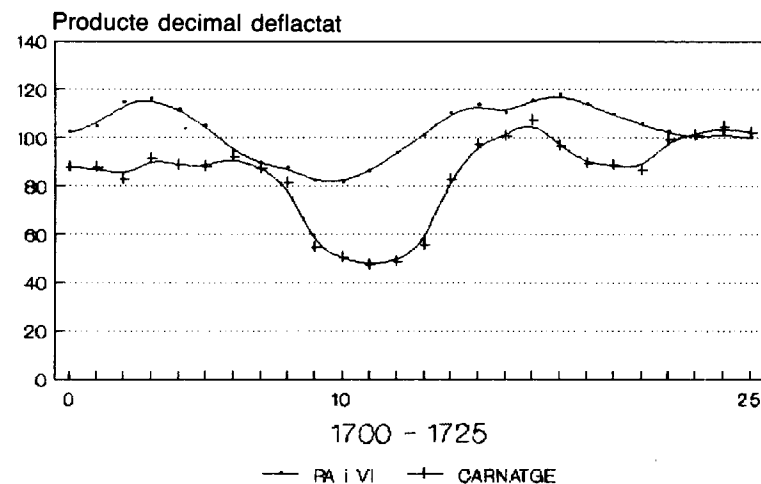
Una mostra ben gràfica de la consolidació del patrimoni ens la subministren els Lloréns. El 1713, el Llicenciat D. Joaquin Lloréns i Soler, Beneficiat de l'Església Major, institueix a llur testament «*vínculo de pacto*» (19). Aquest «*vínculo o mayorazgo*» (20) defensarà llur patrimoni de possibles endeutaments en moments de fortuna adversa i impedirà tota desmembració de la propietat per repartiment de bens entre la descendència (GIMENO, 1982; p. 94-97; PESET, 1982; p. 23-24; RUIZ, 1981; p. 49).

L'apèndix numèric 1 resum la composició global del patrimoni del Lloréns, l'estructura d'ingressos i despeses i els factors de rendabilitat obtinguts al llarg de tot el segle XVIII. Es tracta en llur majoria de terra d'horta a Vila-real, Castelló i Borriana, amb presència de l'olivar i garroferal de secà, fins i tot, en llocs tant llunyans com Sant Mateu o Alcalà de Xivert; alqueries, cases patis i censals (Gràfic 3: Patrimoni dels Lloréns) (21). La data de l'inventari, 1840, confirma l'afirmació de Mariano Peset de que aquest bens «*vinculados*» se-

ràn un ferm suport econòmic per aquesta oligarquia, que podrà així conservar-hi i augmentar els seus bens fins l'època liberal (PESET, 1982; p. 25).

El patrimoni dels Lloréns crida l'atenció pel volum d'operacions de crèdit. El perfil de l'evolució d'aquest crèdit —carregament de censals, deutoris, pensions vitalícies i, sobre tot, hipoteques —es difús i de complexa caracterització. Pel comú no s'especifica gaire res, tant sols el capital del carregament que, sovint, es tant alt com la valúa dels bens del propietari afectat pel pagament del censal. Aixó fa pensar-hi que els Lloréns tants sols donaven crèdit amb total garantia de devolució del préstec. El fet és generalitzable en un 90% de la valúa global dels carregaments fets al segle XVIII a Vila-real (DOMINGO, 1983; p. 140).

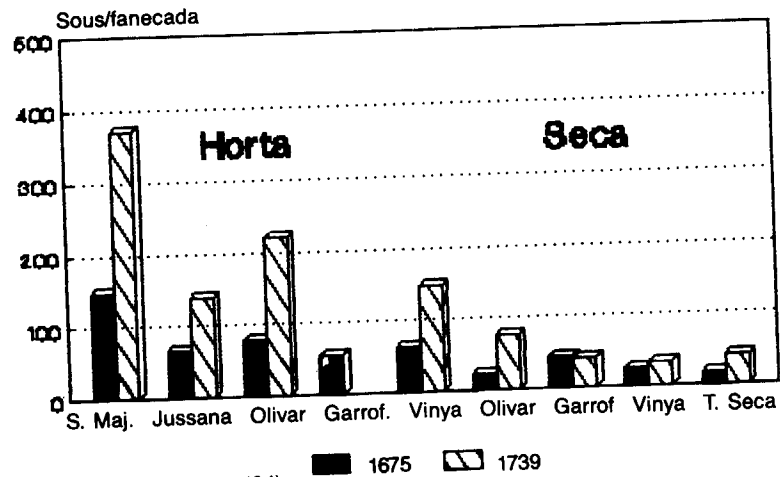
GRAFIC 1 PRODUCCIO AGRICOLA

(Font: ARDIT, 1987; pp. 304-306)

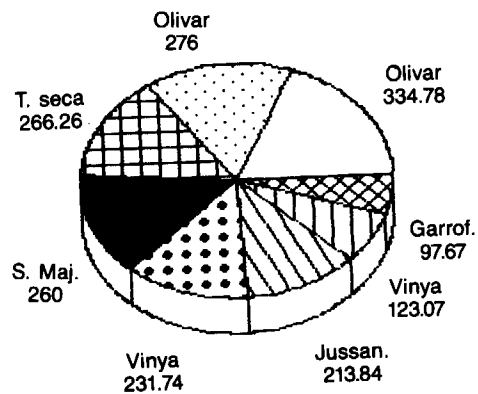

GRAFIC 2 PREU FISCAL DE LA TERRA

(Font: DOMINGO, 1983; p. 194)

EVOLUCIO PREU FISCAL TERRA (Index Sauerbeck 1675=100)

(Font: DOMINGO, 1983; 194)

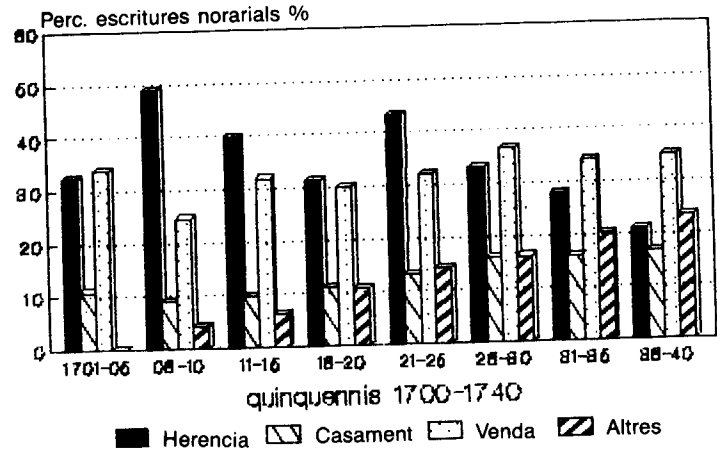
Amb tot, els Lloréns també es carregaran de censals i tindran com a acreadors al clergat de l'església Major. El llarg pleit que enfrontarà a les dues parts, des del 1713 fins 1803 (22), és clar llambreig del mimetisme d'una oligarquia que viu de rentes fixes i no d'ingressos mòvils (Gràfic 4: carregament de censals).

Políticament, aquests decantaràn llurs leialtats d'acord a la roda dels temps. Així, els Font, Gamboa, Lloréns, Ferrando van mantenir llurs càrrecs malgrat haver-los exercit durant el govern de l'arxiduc Carles I, àdhuc, en el gener de 1706. Junt amb aquests, alguns castellans, com Pareja, González, Montesinos, amb carrec a l'exèrcit borbònic, acèrrims filipistes i fidels del **governador militar o del corregidor** son incorporats al nou ajuntament per nomenació real i a proposta de l'autoritat militar. Aquests van ésser els encarregats directes de dur a terme les reformes introduïdes amb el procés de castellanització i de fer present el sotmetiment de la Vila a la gent forastera (23).

Un tret característic de tota postguerra és la repressió del vençut i el reconeixement i recompensa del leial amb el vencedor. És lògic que l'evolució de peticions i concessions de títols d'hidalguia per part «*de algunos ciudadanos razonables*» presente els seus màxims entre 1708 i 1720 a una Vila que «*habia empeñado la palabra de la autoridad del Rey*» (MINYANA, 1985; I, p. 76).

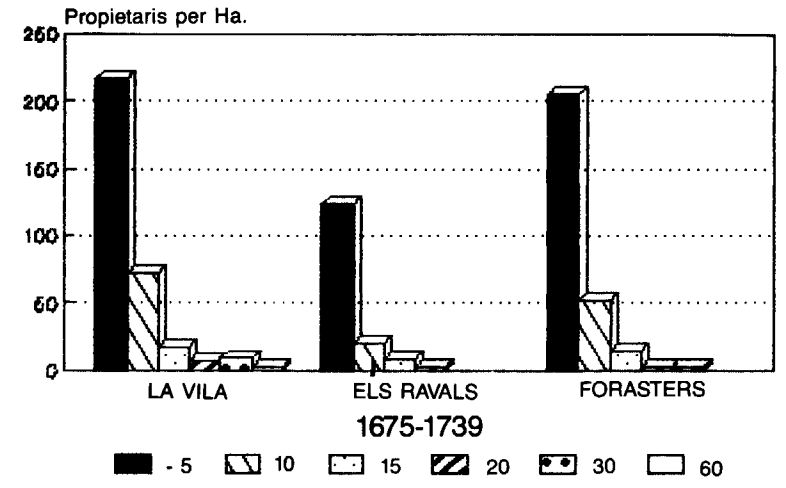
Que en dotze anys la tasa de títol represente el 40,00% del total de les hidalguies demanades en tot el segle és clar manifest que els motius que tenia la corona per otorgar-hi aquests privilegis foren tant una creixent necessitat de recursos econòmics com de recolzament polític mitjançant una estratègia d'ennobliment individual i d'asegurar lleialtats, ja que el títol garantitzava la presència en regidoria vitalícia. El 29 de juliol de 1707, tant sols un mes després de l'abolició dels furs, un **Real Decreto** de Felipe V reconeix la lleialtat i persecució de la que van ésser objete «*Nobles, Caballeros, Infanzones, Hidalgos y Ciudadanos Honrados*» i es concedeix gaudir de llurs privilegis, exaccions i drets, fent promesa d'una nova confirmació de llur estat a tots aquells que restaren fidels al llarg del conflicte bèlic (24). Malgrat la mort del marit a mans borbòniques, la vidua de D. Ignaci Lloréns no dubtarà en demanar mercès «*al benignissimo Nuestro Señor Felipe 5*» per l'alojament donat, durant onse dies, a Christen Helvetius, lloctinent de les tropes alemanys al servei de Luis XIV de França. A l'escrivà Evaristo Ferrando les tropes borbòniques l'hi havien cremat la casa el 1706, però ara, en 1709, cobejà sinecures per «*la constante fidelidad con que durante las turbaciones de dicho Reyno os distinguisteis en mi servicio*». Un any després, el metge Pedro

GRAFIC 3 TRANSMISSIO DE LA PROPIETAT

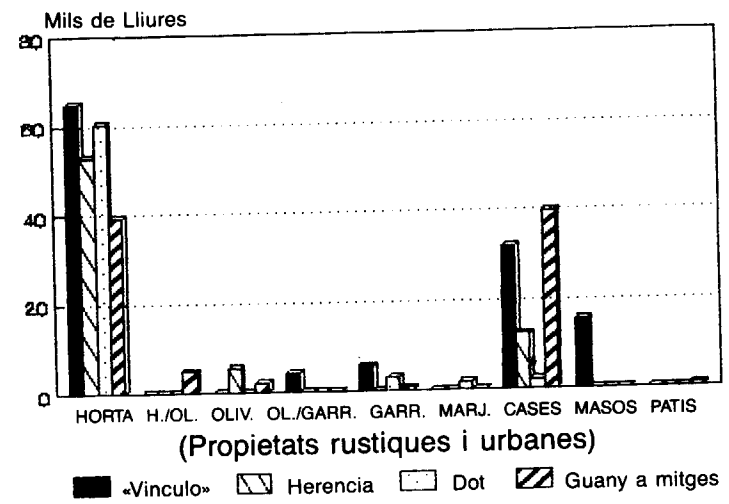
(Font: AHPP. Protocolos. FERRANDO, 123-135)

GRAFIC 4 DISTRIBUCIO PROPIETAT DE LA TERRA

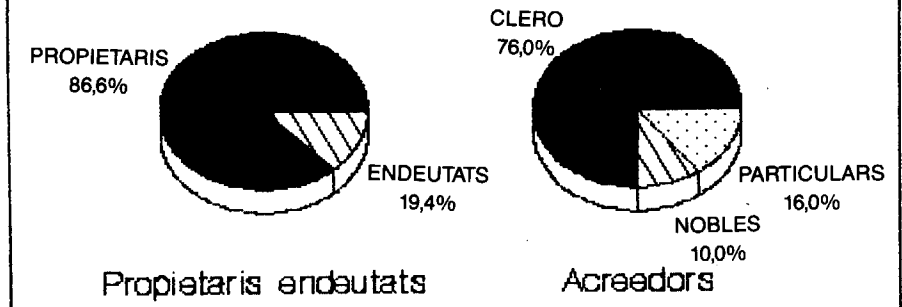
DOMINGO, 226; A.R.V. Manif. 1739.

PROPIETATS DELS LLORENS

(A.R.V. Protocolos 4374)

CARREGAMENT DE CENSALS (Peÿta, 1675)

(Font: DOMINGO, 1983; p. 149, 150)

Granell no dubta en afirmar que tot llur llinatge.

«somos y fueron buenos Cristianos antiguos, sin macula, ni raza de Moros, Judios, ni los nuevamente convertidos a nuestra Fe Catholica, ni penitencidos, ni castigados por el Santo Oficio de la Inquisición, ni somos, ni nuestros antepasados fueron de casta de negros, ni mulatos, ni han pasado officios viles, ni nos esta ni a nuestros ascendientes les ha estado prohibido el resibir y obtener los honorificos ni aun en tiempos de los poco afectos a servir a nuestra Magestad; antes bien el linaje de los Granell es de los linajes más antiguos que se conosen en la Villa de Villarreal y el linaje de los Collado en dicha villa de Lidia es de los linajes más esplendorosos que en el Reyno de Castilla se conosen. Todo lo qual es voz y forma publica en esta Villa de Villarreal» (25).

En un primer moment, el factor crucial que explica l'acusat augment de les peticions del títol d'hidalguia entre el grup dirigent son les exaccions d'impostos i contribucions. Aquesta immunitat té una gran importància en una època en que l'allotjament de tropes en trànsit a Catalunya era el pa de cada dia. Tot plegat, la consideració d'hidalgo comporta privilegi militar i amb aquest privilegi s'aconseguia una «quietud estudiada» dels que detenten el poder local (26).

En un segon moment, el desig de mantindre llur consideració social fou el mòvil que provoca l'equiparació dels «ciudadans d'inmemorial» amb els hidalgos de sangre i solar conocido» de Castella després del Reial decret de 14 d'agost de 1724; pel qual s'adapten els trets característics de la noblesa valenciana a les normes i classes castellanes (27).

El procés d'assegurar lleialtats es tanca amb el nomenament gairebé vitalici dels més fidels i competents col.laboradors amb el nou règim. Si donem una ullada a la composició de l'Ajuntament del segle XVIII traurem una primera visió de normalitat.

«Ya que para el gobierno y direccion de dicha Villa, assi en el orden politico, como en el civil y economico, rige desde tiempos muy antiguos la costumbre de que en cada mes de Octubre algunos oficiales de Justicia propongan a los que han de succeder en todos los empleos publicos para el año siguiente, sin observar distinción alguna de estados por no conocerse en ella. Assi es que el Alcalde primero propone a su Sucessor y al Segundo ordinarios; y el Regidor decano a los seis Regidores, dos guardas de Monte o Alcaldes de la Hermandad, un Procurador general y un Alcalde Tercero con Jurisdicción pedanea, a quien más bien se distingue con el Titulo de Alguacil. Anti-

guamente se nombraba en cada año un Mayordomo que adminmistrase los Propios, pero ya haze algunos se ha vinculado este empleo en un solo sugeto... Verificadas por este orden las Propuestas se pasan a poder del Governador de dicho Partido y previos informes de estilo, las comunica al Real Acuerdo de vuestra Audiencia de Valencia y su Capitán General, con cuya aprobación se procede a posesionar a cada uno de los Sugetos propuestos en sus respectivos empleos» (28).

Però, en 1739, quan s'introduí la facultad de fer hereditaris i poder comprar i vendre els càrrecs, els seus cognoms seràn sempre presents en la lluita pel control del poder local. A darreries de segle, en 1796, encara advertim que «los empleos municipales no salen de poder» dels Inza, Lloréns, Moner, Font i Ferrando (GIL, maig del 1985; s.p.).

La teranyina teixida entre aquests clans familiars s'amplia amb l'habitual política d'increments patrimonials basats en núpcies interessades i avantatjosos. Les capitulacions matrimonials revelen una continuïtat ferma del rang social intergeneracional (29). El següent quadre recull la mobilitat social del llinatge dels Lloréns:

QUADRE 2

MOVILITAT SOCIAL DELS LLORENS (1628-1803)

Condicció dels Pares	Fills				Filles			
	Estat	Marit	Muller	Total	Estat	Muller	Marit	Total
Ciudadans	C	8	11	19	C	6	1	7
Doctors en Lleis	C	4	—	4	—	—	—	—
Notaris	—	—	—	—	C	—	2	—
Clergues (Benef.)	T	—	—	4	—	—	—	—
Monjes	—	—	—	—	P	—	1	1
Cirurgians	—	—	—	—	C	—	1	1
Sense determ.	—	—	1	1	C	—	1	1

Simbols: C = Casat; T = Clergue Tonsurat; P = Monja amb vots.

Font: A. LL. Dotes i Testamentos.

Malgrat el reduït de la mostra, que obliga a tractar amb cautela les xifres, aquestes sugereixen algunes hipòtesis. No tant sols confirmen l'acaparador predomini de la mobilitat horitzontal sobre la vertical al sí dels privilegiats —fet generalitzable a la totalitat de la societat valenciana del XVIII—, sinò que, a més, revelen vinculacions interessants entre les dues pautes de mobilitat social.

Les xifres corresponents a les filles permeten plantejar-hi dues qüestions. En primer lloc, asenyalen la trajectòria emprada pels professionals menys acaudalats —notaris— per pujar-hi esglaons en l'escala social mitjançant matrimonis amb filles segones de ciutadans. I en segon lloc, qüestionen l'encaminament de la filla segona al convent.

Aquestes mateixes xifres manifesten la mentalitat en la qual es fonamenta el matrimoni d'aquests clans familiars. A l'hora de la mort D. Miquel Soler, no oblidava de fer memòria del que tothom espera a l'hora de casar els fills d'un ciutadà:

«essent deu servit los ixca cassament convenient als dits Miguel Soler, meu amat fill, com a les dites Phelipa y Theodora, nostres filles, y casant aquelles a voluntat y contento de la dita mare y a honra de aquella y dels nostres o prenent altre qualsevol stament honros y honest los haja de dotar en la colocació de llurs matrimoni o estament pendran a cascu de aquells la quantitat o dot que considerada la Calitat y Condisió de les persones ab qui casaran y lo estament pendran y la possibilitat de la nostra hazienda apareixera a la dita ma muller ser cosa convenient i compettent...» (30).

Entre ells es pot parlar d'una política matrimonial mitjançant les quals s'estableixen les «relacions de poder» entre els diferents clans familiars (31). Aquesta ardonís el procés de castellanització amb l'emparentament de l'oligarquia local tradicional i els nou vinguts castellans. Els Gil amb Pareja i Durango o els Gamboa amb Muñoz, poden ser l'exemple (32):

2. «Gobernador Militar» o «Corregidor»: Del sotmetiment militar a la reclamació de privilegis forals

Al marc jurídic i institucional imposat pel nou règim borbònic, vertebrat en torn al **Capitán General** i a la nova **Audiencia**, calgué arbitrar-hi un nou model de poder territorial que dominarà la política valenciana del segle XVIII.

Eix d'aquest nou sistema administratiu fou el **Corregidor** (33). Ja el 4 de juny de 1707, era nomenat Lorenzo Medina, advocat de la Chancilleria de Gra-

nada, com assessor del governador de Castelló. Aquest nomenament d'un castellà és un dels primers passos cap a l'uniformitat administrativa de la Governació de Castelló amb Castella.

Aquest nomenament de castellans era criteri no compartit pel **Consejo de Aragón**, que el 1 de juny, pocs dies abans de llur dissolució, veia aquesta designació com un menyspreu a l'assessor Pedro Benavente, ja que «*ha de causar gran nota al hallarse expuesto a que se diga se les han quitado las plazas por delito o que su infidelidad les ha constituido en esta miseria*» (GIMENEZ, 1987; pp. 210).

A finals d'agost, el president de la **Chancilleria** —el nou organisme polític-judicial que s'establí per tal de polaritzar tota l'administració—, Pedro Larreategui, justifica l'elecció de castellans per la manca de col·laboració dels valencians, «*porque aqui ninguno lo quiere ser para el nuevo gobierno...*» (34).

A darreries del 1707, la distribució corregimental que es pensa pel País Valencià es molt difosa (35). El 6 de desembre, a petició de la **Camara de Castilla**. Larreategui proposa la llista de valencians que jutja capaços per a exercir els corregiments que han d'establir-s'hi. Però, no deixa de recordar-hi «*que si pudiesa venir a ellos castellanos de prendas proporcionadas y experiencias seria lo mejor para entablar y adelantar el nuevo gobierno de Castilla*» (36).

D'acord amb el sistema vigent a Castella, hom preveia l'erecció de corre-

La defensa de Vila-real contra les tropes borbòniques va marcar el destí de la població. Placa commemorativa de l'Any de la Crema.

gimientos de capa i espada, destinats a cavallers rellevants o nobles de prosàpia, i **corregimientos de letras**, de segona categoria i estrictament civils, que serien otorgats a juristes amb experiència a l'administració foral. Per als primers es presentaven 10 candidats. Tots ells s'havien servat sempre lleials a Felipe V, havien estat objecte de persecucions o molèsties durant el govern de l'arxiduc o havien fugit cap a Castella durant aquells anys malastrucs (37). Per als segons, la **Chancilleria**, ofereixen 12 noms. Alguns son juriconsults distingits, com el doctor Pere Giner de Bou, de Castelló de la Plana. Giner fou assessor del governador abans que esclatés la revolta valenciana i tota la seua família «mantuvieron en las turbaciones pasadas especial amor y lealtad a mi Regia Persona apartandose de dicha villa, luego que la ocuparon los enemigos, por cuya causa fueron perseguidos y maltratados» (GIMENEZ, 1987; p. 216; GIMENO, 1985; p. 173).

La demarcació del territori de cada **corregimiento** proposta per Larreategui responia coherentment al criteri piramidal en el qual es fonamentava el nou sistema de poder. Designada la **Chancilleria**, devia traçar-se el mapa corregimental i nomenar **corregidores** responsables de llur control. Aquests, després de conèixer el lloc i veïnat, aconsellarien el nombre de **regidores** del **concejo** i els individus més a propòsit per llur estatus i lleialtat. La **Chancilleria**, amb tota aquesta informació recollida pels **corregidores** proposaria els més indicats a la **Camara de Castilla**, que es reservava en exclusiva el nomenament de les autoritats locals (GIMENEZ, 1987; pp. 216-217).

Les possibilitats reals de dur a terme aquest projecte centralista de caire civil, en uns moments als quals, de fet, el país estava sota les autoritats militars, eren minves. A començaments del 1708, les iniciatives dels militars per controlar l'ordre públic menyspreant els formalismes de la **Chancilleria** i de la **Camara de Castilla** havien contribuït a propagar-hi un clima de confusió entre les dues magistratures. En febrer, la **Camara** tornava a demanar llistat dels felipistes valencians, però, aleshores, els militars ja havien nomenat **regidores**, escrivans i procuradors en la majoria de les viles importants del país (38).

Aquest intervencionisme rep confirmació oficial amb el nomenament del mariscal de camp i tinent coronel, Antonio del Valle, com governador militar i polític de València. Amb la qual cosa, el país queda sota control militar (GIMENEZ, 1987; pp. 218-219; PEREZ APARICIO, 1981; pp. 94-95).

De bell nou, el 20 de novembre la **Chancilleria** envia a la **Camara** una **Planta de los Corregimientos que debiera haber en el Reino de Valencia**. En aquest nou pla s'establíen onze **corregimientos**, dels que serien de **capa i espada**

els de València, San Felipe (Xàtiva), Oriola i Castelló, i de **letras** els de Carcaixent, Xixona, Ontenient, Morella, Alpuente i Alcoi. Alacant, com a plaça forta restava sota autoritat militar i el **corregimiento** de Peníscola quedava desdibuixat.

Aquesta **Planta de los Corregimientos** indicava el territori corresponent a cadascú i assenyalava el tipus de govern a implantar en cada població, aconsellant quines viles deurién ésser reduïdes a aldees per llur deslleialtat durant el conflicte bèlic i quines haurien de tindre tracte generós.

QUADRE 3

TIPUS DE GOVERN LOCAL EN «LA PLANTA DEL CORREGIMIENTO» DE CASTELLÓ

POBLACIÓ	E. FORAL	NOVA PLANTA	RAONS
Castelló	Cap Gover.	Capa y Espada	Per llur antiga condició de cap de Governació, desconfiança.
Vila-real	Vila	Aldea	«ser notoria su obstinación y estrago que ejecutaron con las tropas de su Megestad».
Borriana	Vila	Aldea	Pel recolzament austracista als setges de Vinaròs i Morvedre.
Onda	Vila	Concejo	Repressió miquelets S. Espadà.
Vilafamés	Vila	Concejo	Repressió miquelets.
Nules	Senyoriu	Fidelíssima	Recolzament tropes borbòniques.

Font: AHN. **Consejos**, Ll. 17.984, «Planta de los corregimientos...»; ARV. **Real Acuerdo**, L. 2 (1708), «Cedula de la Villa de...», fulls, 7, 150-151.

En uns moments de conflicte bèlic incert, aquest règim corregimental de la **Chancilleria** no fou ben acollit. El 25 de novembre, un Real Decret manava que els governadors militars nomenats pel **Consejo de Guerra** reberen els corresponents títols de **Corregidores** del **Consejo de Castilla**. En vista d'això, totes les atribucions del govern civil i judicial passaven a mans dels militars (39). Així es assignat el **Corregimiento de la Villa de Castellón de la Plana**, al brigadier, José Ibáñez Cuebas.

Gairebé tots els nomenats complimentaren els formulismes exigits als **corregidores** de Castella i prengueren possessió oficial de llurs càrrecs. Però hi hagué alguns que demoraren a gratcienc l'acceptació del nomenament. José Ibáñez Cuebas, no esdevingué **Corregidor** de dret fins 1712, excusant-se en què amb els seus exigus recursos no havia pogut aplegar els diners necessaris per a satisfer la media annata —quantitat equivalent a la mitja paga que hom descontava als funcionaris castellans el primer any de llur comesa (40)— i en el fet que encara es veia obligat a escometre continuament els miquelets de la Serra d'Espadà (41).

En 1715 Ibáñez és traslladat a Catalunya, on és nomenat **corregidor** de Vilafranca de Penedès (1718-1720) (MERCADER, 1985; pp. 291, 310, 422) i és escollit el coronel Pedro Gajardo, que tampoc es preocupa, en principi, de recollir llur títol.

No sabem fins a quin punt aquesta adscripció del càrrec de **corregidor** als militars es traduí en una militarització dels càrrecs del govern municipal o si aquesta és de resultes dels privilegis militars dels quals gaudien la major part dels membres de l'ajuntament (42). Però d'ençà 1715, les relacions de l'ajuntament amb l'autoritat militar màxima no s'ajusten a la suposta subordinació jeràrquica i fins i tot, s'arriba a dubtar de llur autoritat sobre la Vila.

Les relacions de l'ajuntament amb el **corregidor** D. Pedro Gajardo van estar marcades per la inmaduresa dels projectes centralistes i, sobre tot, per l'ofensiva encetada per la **Camara de Castilla** al replantejar la substitució de governadors militars per **corregidores** civils (GIMENEZ, 1987; pp. 223-229). Tant sols dintre d'aquest contexte s'entén que un ajuntament aclaparat per l'autoritat militar gose reclamar-hi antics privilegis forals de llurs oficis públics o qüestione els drets de Gajardo sobre la Vila.

En febrer de 1715, que D. Pedro Gajardo, com a nou **corregidor**, intente Judici de Residència (43), com a forma de control dels oficials públics municipals de Vila-real, no és novetat castellana del segle XVIII. La Vila estava acostumada a diversos procediments forals per tal d'exigir responsabilitats, tant als

oficials rials, com als oficials públics —«*Purga de Taula*», «*Visites*», procediment de «*greuges*» i procediment de contrafur (44) —i, en conseqüència preparada pel solventar-los sense massa mals de caps, sobre tot, des del 23 de febrer de 1690 quan Carles II, en agraïment al donatiu de 1849 lliures.

«*hizo gracia y merced a dicha Villa de que no pudiese en ser visitados sus Justicias, Jurados y demas oficiales, ni por exceso ni mala Administración de los Propios del Comun por el Portante Vezes de General Governador, ni por dichos Oficiales algunos Ordinario, ni delegado de officio, ni de Constancia de sus partes sino, tan solamente por su Magestad o sus especiales Comisarios con especifica y determinada Comisión para visitar dicha Villa*» (45).

L'alcalde i Regidor trauràn a relluir l'antic privilegi quan Gajardo intente «*Visitar*» l'ajuntament. El **corregidor** ràpidament va recordar a l'Audiència «*no combenir lo que contiene con lo que aora se practica y que para estar eximida era necesario tubiese Cedula de su Magestad*». En el pleit encetat entre la Vila i el **corregidor**, aquest no dubta en manifestar que no es tractava de «*tomar residencia como Corregidor, hallandome como me hallo Governador Politico y Militar de esta Villa*», sino d'aclarir-ne el frau fet per l'ajuntament en la contribució del «*cuartel de invierno*».

«*pues tenia noticia que el año pasado, habiendose servido la venignidad de Su Magestad de perdonar los quatro meses de quartel a los diez que devia pagar dicha Villa, havian Cobrado por entero los diez a sus Vezinos, de que nacen los Clamores de los Pueblos, pues siendo suave lo que su Magestad les manda pagar lo hazen parecer aspero y dificultoso, lo Uno por no arreglarse el Repartimiento a lo que se les ordena como deven y lo otro por aumentarle; dirigido toda a con los maravedies que reparten de mas tener para seguir siniestras Imposturas...*».

En moments de susceptibilitats polítiques parlar-ne de «*siniestras Imposturas*», era furgar coses passades que mes calia no remoure. Concient d'això Gajardo obrirà de bell nou la mai cauteritzada nafra i demanarà càstig contra la Vila.

«*por no querer reconocer, ni dar Obediencia al Rey Nuestro Señor hizo tan obstinada defensa contra sus Reales tropas que matando muchos Oficiales y soldados nunca quisieron ceder, hasta que superados por la fuerza y entrando a Sangre y fuego con todas las obstilidades de la guerra, la deformaron pegandole fuego por todas partes, siendo lo principal que se dio a las llamas las Casas de Ayuntamiento, en que se quemaron todos los archivos. Y habiendo executado este hecho creo quedara extingido este privilegio y que*

hubiese quedado abrasado, no teniendo confirmación de Su Magestad, quando no huviesen en excluidos todos los Privilegios y fueros del Reyno. Y lo que mas ha hecho reparar en el que huviesen dejado quemar todas las Paternales y amorosas cartas de Nuestro Rey y no solo huviesen perservado por Continuacion de su tema los Privilegios de sus Predecesores».

Quan el 21 de març del 1716 el fiscal dictamine, no oblidarà l'escasa confiança de que era mereixedor el consistori, així com tampoc que la mutació proposta per la **Camara de Castilla** i recolzada per l'Audiència no contava amb el vist-i-plau del Rei. Per la tal cosa optarà per apaivagar a totes dues parts litigants amb una molt formal amonestació (46).

Aleshores, ja havia esclatat un nou i més greu desassossec entre l'ajuntament i Gajardo per la **imposición anual ordinaria** (CORONA, 1984; p. 386-386), que no es solucionarà definitivament fins 1724 (47).

Des del 1711 la Vila patia un repartiment anyal de 112 lliures 8 sous 8 diners (48), en concepte dels 1.000 ducats de salari del governador militar de Castelló (**corregidor de capa i espada**). Ara en 1716, Vicente Vázquez, procurador en l'Audiència del «*Conzejo, Justicia i Regimiento de la Villa de VillaReal*», denuncia la contribució doblada de 220 lliures 12 sous demanada pel **corregidor** i qüestiona la jurisdicció que sobre la Vila tenia Gajardo, al ser aquesta vila real. Per la qual cosa demana de l'Audiència que «*os abstuviessis de pedir a su parte cantidad alguna por salario de tal Correxidor y que no inobeis*».

Davant els fets l'Audiència no dubtarà en dur endavant la petició de l'ajuntament, exigir explicaciones al **corregidores** i, fins i tot amenaçar-lo «*pena de la nuestra autoridad y de diez mil maravedies para la nuestra Camara*» (49).

El parer, però, de Gajardo era enrobustir llur autoritat militar sobre la Vila i mostrar-se exageradament zelós de les seves prerrogatives corregimentals enfront del consistori (50). Així, malgrat la requisitòria de l'Audiència dugué el seu autoritarisme fins un tal extrem, al fi d'acabar amb les veleïtats de l'Alcalde i regidors, que reclamarà llur pretensió salarial **manu militari**.

«... aviendo comparecido los Señores D. Manuel Llorens. Alcalde, Andres Ripolles, Jaime Sebastia, Joseph Aragon, Miguel Blasco, Juan Borillo Regidores de esta Villa ante el Señor Lorenzo Dominguez, Alfez, reformado Cabo de la partida de apremio vino a esta villa en el dia diez del corriente mes de Marzo con virtud de un apremio del Sr. Don Pedro Gajardo, Governador y Corregidor de la Villa de Castellón de la Plana y su destrito. Se pidio por dichos Srs Alcalde y Regidores si en el presente dia de oy que contamos catorze del corriente mes de marzo se ha llamado con orden de hirse con la

El Rei Felip V d'Espanya.

partida, a lo qual dixo no tenia otra orden mas que la que llevo de apremio y menos que con nueva orden del Señor Governador no se saldra con la partida: Otrosi, se pidio ... llevava resibo de la Real tesoreria de la cantidad contenida en dicho apremio, a lo qual dixo dicho Sr. Alferes no llevar un resibo ninguno, si solo la dicha orden de apremio» (51).

Es interessant de fer remarcar com Gajardo no dubtarà en justificar el «apremio militar» com un instrument segur i necessari de subjecció al poder reial (52). Uns mesos més tard, en juliol, l'antic president de la **Chancilleria** valenciana reconeixia que... «*fuera temeridad notoria asegurar a Vuestra Magestad que podia mantenerse la quietud de aquel Reino sin el freno de las tropas*» (53) i per aquestes mateixes dates poc havia de trigar Felipe V a proveir tots els **corregimientos** de Catalunya amb militars (MERCADER, 1985; p. 81). Per la qual cosa, queixes de que «*no deve, ni puede apremiar con rigor militar a la dicha Villa y con pretexto de los Xefes Militares excusarse de obedecer lo que como a Corregidor se le manda*» caien en sac foradat.

Per contra, en 1724, la sentència de l'Audiència reconeixen «*que las villas de Vila Real y Borriana estaban exentas de contribuir al pago del salario del Corregidor de Castellón*» (54), s'acomoda a meravella amb les noves orientacions de la **Camara de Castella** de substituir els militars per lletrats, recullides en l'**Informe** de 1721 (55).

CAPÍTOL SEGON

PRESSIÓ FISCAL, CRISI ECONÒMICA I CONFLICTIVITAT SOCIAL

A l'època foral la monarquia tenia la impossibilitat de modificar les pràctiques fiscals, i no podia en cap cas obtenir nous ingressos sense l'acord de les Corts, la qual cosa conferia un caràcter intermitent als recursos de la Corona, puix els subsidis sempre estaven condicionats per la promesa de satisfer greuges i demandes i obtenir un major nombre de privilegis per part dels estaments (56). La subjecció militar de País Valencià al poder de Felipe V originà una radical transformació i permet dur a la pràctica el programa uniformista d'Olivares (57). L'instrument que havia de revisar i reajustar l'aparell fiscal valencià, amb el propòsit de drenar cap a la Reial Hisenda la major part dels recursos que havien estat usdefruitats pels organismes autòctons abatuts, o d'aplicar el conjunt de les rendes provincials i generals que gravitaven sobre Castella serà la **Superintendencia**.

En ésser conquistada la ciutat de València per les tropes de Felipe V, a mitjan 1707, hi fou establerta de moment una mera administració militar, puix que la guerra proseguia encara al mateix regne valencià, José Pedrajas s'hi encarrega de les finances i gràcies a les seues exaccions i administració hom pogué subministrar l'auxili econòmic necessari per al sosteniment de la campanya. Rafael Melchor de Macanaz, en maig, informa de la manera més adient de «*regular la Ciudad a pie de Castilla*». En decretar el 29 de juny l'abolició dels furs i la subjecció del país a les lleis i govern de Castella, son nomenats **superintendentes** Rodrigo Caballero y Llanes i Juan Pérez de la Puente. Aquests porten a la pràctica l'adequació de les rendes al sistema castellà d'**alcabalas** i **cientos**, sense treure'n, però, els impostos forals (CORONA, 1987; pp.171-200).

L'immens gravament que s'abateix de sobte sobre els municipis amb una economia exhausta per la guerra, agreuja, encara més, l'alça enorme dels preus, especialment en els articles alimentaris, que acreditaven uns drets d'en-

trada del 14%. Amb la qual cosa «en consideración a los tiempos presentes tan fatales i a la pobreza de los vecinos» l'augment dels impostos i les obligacions de allotjament de tropes de pas cap a Catalunya fou motiu «de innumerales quejas y gran desorden».

1. Les rendes reials i les noves contribucions ordinàries

A l'època foral el Batlle General era un càrrec d'atribucions variades i extenses. Tota l'organització relativa a l'administració del Patrimoni regi de les viles reials era de la seua competència.

Substancialment, l'hi competien dos tipus d'afers. Primer, la percepció dels impostos i drets que el Rei havia pogut conservar en tant que sobirà eminent, i segon, la de les rendes patrimonials que detreia en tant que propietari privat i senyor feudal.

Constituïen les batllies les rendes de forns, de molins, els censos, la cena d'absència, les pastures, peites i drets antics. El producte d'aquests ingressos del Reial Patrimoni arribà al s. XVIII molt minvat per la falta de coneixements i de valoracions regulars de les pòssessions reials. En 1693 les rebudes totals contabilitzades pel Mestre Racional foren de 63.295 lliures 12 sous 3 diners, de les que 6.532 lliures —en números redons— hi eren aportades per les batllies locals (veure apèndix II) (GRAULLERA, 1985; pp.11-12).

D'ençà de 1700, l'import dels ingressos és parell, malgrat que les despeses es van incrementant. Després de la guerra de Successió, el **Superintendente General**, José Pedrajas, reorganitzà l'administració dels ingressos reials del territori sota la direcció dels **Intendentes**. Als antics batlles locals succeïren els **Administradores** de les rendes del Patrimoni reial, afavorint amb dit nomenament a aquells que havien estat partidaries borbònics durant el conflicte com José Aragón (58).

Per tal d'obtenir una major rendabilitat dels bens i regalies, aquestes s'arrendaven cadascún any a la postura més alta. La qual cosa farà que es forme un cos de licitador —bloc tancat en el que es succeïren pares i fills—, que, molt freqüentment, subarrendarà aquests bens (59). Les deficiències d'aquest sistema, que han estat posades de relleu per Garcia Monerris, expliquen la seua baixa rendabilitat (60).

L'evolució de les rendes reials a la Vila-real és un treball que encara està per encetar (61). L'estudi de Corona Marzol sobre la batllia de Borriana ha contribuït decisivament a demostrar-hi que els reialencs eren pròpiament senyo-

Llauradors valencians, segons un gravat de Gustave Doré.

rius mal administrats detentats pel monarca. Si repassem la llista de drets generadors de renda que el rei posseïa a Borriana, ho veurem clarament: els censos emfitèutics amb lluïsmes i fadiga, els quindenis o la peita, eren drets fonamentals en la major part dels senyorius valencians. A aquests, els reialencs n'afegien d'altres específicament reials, com la cena d'absència, l'almodinatge, els albardons, el pes reial, el pas i «*asadura*» o el terç-delme (62).

De l'anàlisi dels contractes d'arrendament dels bens municipals a la Vila-real, localitzades per Pérez Arribas al *Judisiari* de 1730 (PEREZ ARRIBAS, 1986; p.p. 51-61) es desprén que la base substancial dels ingressos del patrimoni reial segueix sent els drets territorials (96,87%).

QUADRE 4

RENDES PATRIMONIALS ARRENDADES EL 1730

	Valua (Lliures)	Percentatge (%)
Drets territorials		
Censos emfitèutics	570	71,07
Drets reials		
Peita	95.12.7.	11,84
Sises (i 4%)	136.12.	16,95
Total drets patrimoni reial	802. 4. 7.	99,86

Font: A.M.V., 83, «Judisiario... 1730».

Tanmateix, l'arrendament de l'administració dels bens municipals de l'any 1719 —3 molins, 2 botigues, 2 forns, 1 taverna, les sèquies Major i Sequiola, 3 herbatges, 3 morerals, el fem de la comuna, l'almodi, la neu, la carn i l'aiguardent— comportaven, unes regalies de 102 lliures i 17 sous (63).

Els continuats pleits per deutes i incumpliment del pactat en l'administració d'aquests bens municipals tradueixen la baixa rendabilitat de llur arrendament.

El 26 de maig de 1720 es recuperava el Terç delme, que s'havia deixat de pagar «*en consideración de los fatales tiempos*». Amb aquesta data es ma-

nava al clergat de la Vila fer sermó sobre les obligacions que tothom tenia de contribuir-hi al **Diezmo y primicias de frutos** (64).

El delme, en contra del que podria semblar, no estava condicionat, ni corresponia quasi mai a la dècima part de la collita, sinó que els ingressos fluctuaràn bastant entre una sisena part i una veintena part dels esplets. Si comparem el terç delme del quadrienni 1695-1698 amb el de 1720-21, observem com l'índex d'increment oscila entre un creixement negatiu del —19,40 de Castelló de la Plana i 18,29 de Borriana— llambreg dels mals temps pels que passa La Plana? —i el positiu del 121,05 de Sagunt. De les dificultats de l'arrendament del delme es bona mostra l'empresonament a la Torre de Serrans de Joseph Lleó, al no haver pogut fer efectius els delmes de diferents llocs del bisbat de Tortosa, que tenia arrendats el 1717 (65).

Un estudi del moviment econòmic dels **expedientes de relación de cuentas** enviats a la **Contaduría Principal** de València, potser done com a resultat un mateix nivell de cotització fiscal durant els segles XVII i XVIII —cas de Borriana (CORONA, 1986; p. 56)—, malgrat la conjuntura alcista del setcents, de manera que cada vegada aquestes quantitats tenen un valor inferior.

Aquesta hipòtesi és palesa en la valoració de les partides d'arbitris propis i rendes de la Vila en 1731 i 1735.

QUADRE 5

MOVIMENT COMPTABLE DELS PROPIS I ARBITRIS

Partides	1731	1735	Balanç per partides
Ingressos	4102	3698	- 404
Despeses	3578	3878	300
Balanç anual	530	- 180	

Font: A.M.V., 83, «Judisiario..., 1730»; A.R.V. *Varia*, L. 83; full. 130.

Aquest dèficit dels ingressos i augment de les despeses pot estar relacionat amb la reial Provisió de 1730, per la qual es prohibia als ajuntaments, gremis i qualsevol altra institució recaptar fons per repartiment de contribució entre el veïnant (66). Però de fet, la crisi de les finances municipals és una cons-

tant al llarg de tota l'Edat Moderna, que es veurà agreujada per l'introducció de les noves contribucions castellanques (DOÑATE, 1973; 100-101).

L'alcabala, cientos y millones suposava teòricament, un augment del 14% en totes les compres, vendes i permutes. La qual cosa alterava greument els ingressos municipals, fonamentats en les sises sobre consums i mercaderies (CORONA, 1987; p. 187). Un reial Decret de 1708 —any de crisi de subsistència pregona— baixa aquest percentatge al 5%, a fi que els tributs no fossin tan onerosos. Els gèneres i mercaderies que ja pagaven sises se'ls va imposar aquest 5% d' **alcabala**, els que restaven francs el 14%, però amb la particularitat que alguns van ser rebaixats i a uns altres se'ls va llevar del tot aquestes percentatges. Les compres i vendes de terres i cases restaven al 4% (PEREZ APARICIO, 1981; p. 115).

Les dificultats que va tenir-ne la Vila per a pagar l'esmentada contribució queden patents en el pleit de 1710 contra els hereus de Andrés Ibañez al no haver fet efectiu el 5% de l'arrendament de la sisa major (67), i sobre tot, en el sistemàtic carregament de censals fet per la Vila i constants concòrdies amb els creditors (68).

Les rendes del municipi estaven ja molt minvades des de l'abolició de l'abitri del blat en 1707 i per la disminució dels drets de l'arrendament de la carn. El producte dels quals s'aplicava a la Claveria del Comú per sufragar-hi salaris dels oficials públics i tantes d'altres despeses com les que en un completísim estudi demostra José María Doñate (DOÑATE, 1962; II, pp. 417-506). L'enrenou provocat pel fet que el blat i pa estiguessen exempts d'arbitri municipal es fa palés en els constants conflictes que ocasiona, en aquests anys, l'arrendament de l'almodí i els pleits per venda de blat i pa (69).

L'**alcabala** de 1712 fou fixada en 2.836 lliures, 13 sous i 4 diners. Quantitat molt pel damunt de les possibilitats de la Vila, ja que representava un percentatge del 76,71% de ingressos municipals i el 39,69% de la renda neta de la propietat dels contribuents. Davant l'impossibilitat de fer front a la contribució es demana a l'**Intendente** Rodrigo Caballero una «*moratoria*». En les alegacions presentades es fa referència constant a l'augment de la pressió fiscal que patia l'Hisenda municipal per estar «*obligada esta Villa a dar aloxamiento y cubierto a la guarnición de esta plaza*» de Castelló. A darrereries d'any s'acorda la remissió de tots els deutes amb ocasió de l'**alcabala** (70).

Aquesta amnistia del deute parla dels esculls generalitzats als quals topa l'**Alcabala**. Ja, l'agost de 1711, José Pedrajas accentuant les tintes escrivia a Madrid:

«*haviendose de repartir Cuartel de invierno próximo, no se puede hacer cuenta de cobrar las alcabalas, asi por importar el cuartel más que ellas, como por no comprhender estos naturales, siendo cosa nueva para ellos y que aborrecen, la forma de la exacción*» (71).

2. Contribucions militars i conflictivitat social

Segons el dietari de Planes, l'any 1712 hi havia al País Valencià 16.453 soldats de l'exèrcit de Felipe V (PLANES, I, full. 3). Si ens adonem que aquesta xifra excedí la totalitat de les tropes borbòniques, podem imaginar el pes de les despeses militars en les rendes reials valencianes (KAMEN, 1982; p. 38; CORONA, 1982; p. 17).

Una Instrucción de lo que su Magestad ha resuelto que se observe en el Reino de Valencia para establecer la buena correspondencia entre los militares y los ministros y otras dependencias, establia les contribucions militars que cada poble tenia que recaptar. A més de la **imposición anual ordinaria**, es va fer repartiment per casa i veí d'**El cuartel efectivo, alojamiento, utensilios i bagages** (72).

Les peticions de rebaixa, moratòria o descàrrega no cessaren. L'actitud rebeça de l'estament eclesiàstic que es negava a sotmetre's a prestacions econòmiques de caràcter fix, queda fidelment recollida en l'energètica protesta del prevere José Gil. Al·legava en la seua negativa a fer efectiva la quota per **utensilios** la reial cèdula de 7 de setembre de 1707, per la qual es mantenia la immunitat eclesiàstica local i personal del capítol de la catedral de València, tal i com s'observava abans de l'abolició dels furs (73).

Les dificultats trobades a l'hora de la captació de les quotes, per «*la impaciencia militar en el dinero*» obligaren a modificar-hi el sistema impositiu militar. Un nou **Proyecto... para quitar todos los abusos introducidos en los cuarteles de invierno pasados con gran destrucción de los pueblos**, reemplaça tots aquells serveis deguts a l'exèrcit en espècie o en prestació, per una nova contribució en diners, assignada a cada poble segons el nombre de veïns i recaptada per repartiment. Aquesta contribució va començar nomenant-se **imposición anual extraordinaria** i es mantindrà al llarg del temps amb el nom genèric de **cuartel de invierno** (74).

Nogensmenys, aquest nou **Proyecto** no fou obstacle per l'augment de les quantitats fixades per les despeses de les casernes i el setge de Barcelona.

QUADRE 6

EVOLUCIÓ DE LA CONSTRIBUCIÓ DEL CUARTEL DE INVIERNO

Any fiscal	Mesos contribució	Rals billó		Índex incr. (1709 = 100)
		Vila-real	País Valencià	
1709-10	6	15.601	6.000.589	100
1710-11	5	19.213	7.389.900	123,15
1711-12	5	22.853	8.789.560	146,47
1712-13	7	29.981	11.531.200	192,17
1713-14	—	—	—	—
1714-15	6	24.893	9.574.500	159,56

Font: A.H.M.C., *Gobernación, 1711-19*, «Intendencia»; KAMEN, 1972; p. 358; CORONA, 1984; p. 396.

Contínues reclamacions i queixes pel retràs amb que es paga l'impost i en els «apremios militares» amb que el **Gobernador militar** coaccionà els morosos. Hom pot veure com les quotes a recaptar pel **cuartel de invierno** esdevingueren del 1709-10 al 1714-15 una càrrega difícil de suportar per la maltreta economia de la Vila.

Les execucions i discrecions militars contra els contribuents remisos son constants l'any de la caiguda de Barcelona. L'agost de 1714 s'instal·len a la Vila soldats del **Regimiento de Infanteria de Gante**. Els morosos amb el pagament del **cuartel** han d'allotjar-los. Un mes després, assentistes de l'exèrcit requisen les dues tercers parts de tota la palla del terme. A la tardor, requises del bestiar. En març, la primavera entrant, l'ordi. No passarà cap any des del 1711 al 1714 en que no s'allotjen tropes en trànsit a Catalunya (75).

Els allotjaments de soldats, una càrrega enutjosa per a la població, foren una font inexhaurible de conflictes i, de retop, de malcontent contra les autoritats locals. A ulls del veïnat son ells qui els empenyeràn a complir amb llurs oneroses obligacions fiscals i militars. Per la qual cosa, molts esdevingueren de cap nou maulets impacients per l'arribada de tropes austracistes i més d'un de la classe dirigent mostraren recels vers els qui fins ara havien recolzat llur ganyell botifler i prengueren precaucions per si de cas quallava nova sublevació.

«Tal es el odio que han cobrado contra nosotros sin haber dado motivo,

pues ni les hemos contristado, ni dado en cara con aprobios o remoquetes, ni tenemos culpa, ni hemos deseado la introducción de las alcabalas, aloxamientos, ni otros impuestos, ni deseamos las leyes ni usages castellanos, ni su gobierno, antes bien todo lo aborrecemos, porque es todo introducido contra el bien común y particular de esta Ciudad y Reyno, y de sus habitadores, y assi lo sentimos y es verdad» (PLANES, I; fulls 103-105).

En juny de 1715, una consulta al **Consejo de Guerra** adverteix que fins i tot entre els més lleials a la causa borbònica havien sorgit dificultats,

«... dio cuenta el gobernador de Peniscola de que con motivo de haber llegado a sus oídos que se murmuraba entre aquellos vezinos sobre la cuestión de contribuciones, pasó a desvanecer sus rumores haciendo un pequeño repartimiento sobre la cosecha de trigo, que al día siguiente se oyo la voz de que pagarían a fusilazos, y prendió a quien la pronunció, por lo cual el pueblo se amotino y prorrumpio en amenazas de matar a todos los regidores y a los pocos ofiziales militares» (76).

A Mascarell, el 26 d'agost de 1716 «sus paisanos de ella son culpados de la muerte que han dado a un soldado del Regimiento de Caballeria del Conde de Real»(77). El 14 de juliol de 1717, Matheo Garcia es culpats de la mort «del Cabo de la Esquadra de la Cia de D. Juan de Villalva y del pistoletazo que se tiro a los soldados en las Valles de Uxo. El 15 de desembre de 1718 es mort un soldat a la Vila-real, sense que las muchas diligencias haian podido descubrir al agresor». L'alcalde és segur que la causa de l'assassinat era «la altanería y orgullo de este, como si tuviera autoridad para vengar los agravios passados. Por lo cual excitados los animos y los afectos al Rey por los Exzessos que comete en esta el Regimiento de Gante no faltó la ocasión» (78).

En gener de 1719, son més siscents soldats del **Regimiento de Dragones de Batania** els allotjats. La nit del dia 9, l'Alcalde Andrés Mondina és demanat amb urgència a «casa el Theniente Vicario y halló una Moza doncella muerta de soldado, sin más señas de herida que en las fauces» (79).

Aquesta mort provoca manifestacions d'hostilitats del veïnat contra els soldats, que acaben en un conat d'avalot. El nerviosisme en que reacciona el **Gobernador Militar**, Pedro Gajardo, tradueix la inestabilitat del règim borbònic al Principat.

«Espero no se descubra en este desgraciado succeso motivo para recelar que se remueve alguna inquietud en esa con ocasión de la Guerra que se intenta hazer contra su Magestad, siendo combeniente y prudente de preve-

nir los accidentes y aplicar con anticipación los medios para mantener este Dominio en la misma tranquilidad que al presente goza» (80).

Dos dies després per tal d'assegurar l'ordre públic és ordenada lleva de milícies i formació d'una «compañia de voluntarios» a compte de la Vila. Potser aquesta obligació de quintes, a més de les noves necessitats bèliques, — que comportaven les guerres suscitées per les conquestes frustrades de Sardenya i Sicília, el 1717 i 1718; la represàlia armada de França el 1719 a través de la zona pirinenca i la revolta catalana —vinga condicionada per «la necesidad de evitar inconvenientes que perturben el buen orden» (81).

Aquests «inconvenientes» eren sinònim a ulls de Gajardo del «200 pobres de solemnidad», que tenia la Vila (82). En el benentès que ni «pobres de solemnidad», ni tan sols «vagamundo», equivalien necessàriament al que entenem actualment per aquestes paraules. Sovint volien dir home sese béns propis, jornalers i, ensems, maulets i miquelets desafectes al règim (83). Aleshores, el principal criteri de reclutament fou «evitar la carestia de víveres que nace de la muchedumbre de holgazanes producidos por la demasiado larga paz...» (84).

Amb tot la mort de Maria Giner no s'havia oblidat. Hi era «cuestion de honor mancillado». Un any més tard el germà José Giner mata «con ensañamiento i crueldad» a Lucas Gozalvo, sospitós de la mort, i ens demostra que la nostra és un societat de la mediterrànea, en la que les vengances per l'honor de la família son tant presents aquí com a Sicília (85).

Set anys abans, en 1713, havia esdevingut necessària i inel·ludible un revisió i reajustament fiscal que acabara amb l'ambient de general impopularitat en que havia caigut la tasca tributària i subsanara els abusos i extorsions perpetrats als primers temps de la implantació de las **rentas provinciales** de Castella (86).

3. L'«Equivalente»: De l'oposició dels estaments privilegiats a la consolidació de la reforma fiscal.

El 17 d'octubre de 1713 s'ordena que siga nomenat «un procurador de toda la Gobernación para arreglar el equivalente del Reyno de Valencia», que especifique i perfile la pràctica del repartiment, termes i cobrament del nou impost (87). Probablement 1714 siga l'any decisiu per l'aplicació de l'**equivalente**: al menys, sabem que per aquest any s'assignava al País Valencià un repartiment de 637.700 lliures (88).

Però, es molt poc el que sabem d'aquest impost únic amb el qual es regularitza a nivell civil les quotes militars i establert en substitució de l'**alcabala i rentas provinciales** (89). La dificultat prové de la confusió existent entre les autoritats municipals sobre el significat d'aquest nou impost al punt de suscitar innumbrables interpretacions, que entorpien la interpretació correcta de la documentació. El 14 de març de 1716, l'ajuntament de Castelló acordà de fer «repartimiento de lo que ha tocado a esta Villa que importa 11.061 Libras, 1 dinero por el Equivalente de Alcabalas y cientos y no habiendo efetos para pagarlas se a resuelto se ponga talla assi por lo que tienen, como por lo que trata, comercian o grangean».

Al marge d'aquest acord l'escrivà no dubta en escriure: «*Quartel*» (90). A la Vila-real, el 1710, ja apareix el concepte de «*equivalente*» i la mateixa partida la trobem el 1720 com «*repartimiento de Quartel*» (91).

La primera part dels **Fundamentos jurídicos que asisten a los Abogados de Castellón de la Plana para no dever contribuir en el Equivalente...** (92) es un compendi de la pràctica de l'**equivalente** a Castelló.

«*Aviendose servido su Magestad (que Dios guarde) imoponer en este Reino de Valencia los tributos y Colectas que disponen las Leyes de Castilla, como son Alcavalas, Cientos, Millones y otros, se sirvio alli mismo mandar se contribuyese y se pagasse por sus Individuos por via de Equivalente sin exep-tuar mas que a las personas Eclesiasticas.*

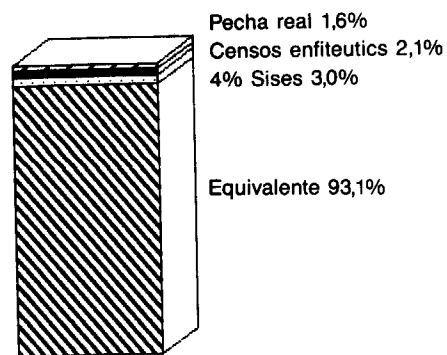
En cuio cumplimiento, esta Villa de Castellón, su Aiuntamiento, Regidores y Repartidores han empadronado a los Nobles, Cavalleros y Doctores en Leyes meramente tales como a los que exercitasen el empleo de Abogados..., como en efeto unas y otras han constituido las quantias que se les ha repartido en conformidad a dich Equivalente y Ordenes Reales como vezinos y avido respeto de sus bienes patrimoniales y fructíferos».

Sobre el paper, a principis de cada any era comunicat als regidors l'import anual de l'**equivalente**. Ells mateixos o delegant havien de procedir immediatament al repartiment per veïns. Aquests repartiment tenia en compte les possibilitats econòmiques de cada veí, la valua de llur hisenda, tractes de comerç i gravamens. La contribució s'estimava en un 14% dels ingressos del veí i en un 8% pels terratinents, amb l'única exclusió de l'estament eclesiàstic (GRAU-LLERA, 1985; pp. 48-49). A la realitat, aquesta pretesa objectivitat és força discutible, fins al punt de suscitar nombroses ocultacions de riquesa imposable i reclamacions, com la dels advocats, que entorpiràn molts anys el funcionament normal de la tributació.

L'evolució de l'equivalent té dos moments ben diferenciats. En el primer, des de 1715 a 1718, la corba assoleix el seu cim el primer any fiscal que es paga el nou import. Aquest any a la Vila li són assignades 4.855 lliures de les 45.921 de la governació de Castelló (93). D'ençà 1718 les quantitats assignades a la Vila es mantindran en torn a les 4.200 lliures i en 37.0154 lliures les del **corregimiento**. La desproporció es manifesta entre els repartiments de la primera època entre un veïnat, que està per les «420 casas y 2000 personas» de 1716, i l'assignació de 1741 entre 664 contribuyentes (94).

Si afegim les contínues ocultacions i infravaloracions, que la classe dirigent fa de llurs propietats en els anys de màxima pressió fiscal (95) i les protestes i negatives de l'estament eclesiàstic per la imposició de l'**equivalent** — comprendrem com la substitució del complicat sistema castellà d'**alcabalas y cientos** per una contribució global no suposa ninguna millora per l'economia exhausta de la major part de la població.

GRAFIC 5 DRETS REALS I EQUIVALENTE

Percentatge ingressos (Lliures)

PEREZ ARRIBAS, 1986; p. 52-60

CAPÍTOL TERCER

LA REPRESSIÓ DELS DISSIDENTS MAULETS: EXILIATS, DESTERRATS I MIQUELETS

Com a conseqüència directa de l'exemplar càstig dels vençuts dut a terme arran de l'arribada de les tropes filipistes a la Vila (96) i de la subjecció al nou govern borbònic per la força de les armes, tots aquells que havien tingut quelcom a veure amb els austracistes fugiren a aquelles zones del país encara no dominades pels vencedors (97).

D'aquests, els més acabalats i compromesos amb l'aparell de govern de l'arxiduc, s'exilien a Barcelona i, en llur majoria, no es mouen del lloc fins 1714. La major part dels altres, camperols empobrits, desertors de l'exèrcit felipista i soldats despenjats per la desfeta d'Almansa es llancen a la resistència armada des de les zones més esquerpes del país o al recer del suport de l'encau austracista Catalunya.

Tots dos seran protagonistes de frustrats intents d'alçament maulets i de sublevació austracista des del 1708 fins 1730, auscultant els batecs de l'opinió del país contrària als botiflers, provocant o aprofitant el dessassossec popular, sovintejant conflictes amb les autoritats locals i preconcebint plans mai quallats.

Però àdhuc, aquests també es caracteritzen en llurs actituds desafectes vers el govern borbònic per una actuació en la que prevalen els interessos individuals de classes sobre els de consciència nacional (98).

1. Els exiliats a Barcelona: La fugida dels dirigents maulets

Els protocols dels notaris valencians que actuaren a Barcelona des del març de 1707 (99), ens permeten de fer un estudi de l'estructura socioprofessional dels valencians austracistes que s'exiliaren o foren foragitats del país.

QUADRE 7

CLASSIFICACIÓ SOCIOPROFESIONAL DELS EXILIATS A BARCELONA

Sectors econòmics	Ciutat de València		Comarques de Castelló		Resta País Valencià		TOTALS	
	Núm.	%	Núm.	%	Núm.	%	Núm.	%
Privilegiats	40	15,62	—	—	5	10,41	45	14,15
Eclesiàstics	57	22,26	6	42,85	2	4,16	65	20,44
Buròcrates	64	25,00	2	14,28	11	22,91	77	24,21
Militars	7	2,73	—	—	1	2,08	8	2,51
Arts/Comerç	40	15,62	1	7,14	4	8,33	45	14,15
Llauradors	14	5,46	3	21,42	15	31,25	32	10,06
Criats	5	1,93	1	7,14	—	—	6	1,88
Vidues	2	0,78	—	—	2	4,16	4	1,25
Ce. Passives	17	6,64	1	7,14	5	10,41	23	7,23
Altres	10	3,90	—	—	3	6,25	13	4,08
	256	80,50	14	4,40	48	15,09	1318	99,86

Font: Apèndix IV.

L'estudi del quadre número 7 l'hem realitzat a partir de la comparació de les xifres totals de les variants professionals i de procedència dels exiliats amb les referides a les comarques de Castelló.

Dels totals podem extraure i avançar dues conclusions sobre la caracterització sociològica dels exiliats maulets.

- a) Un percentatge del 80'50% d'exiliats provenen de la ciutat de València.
- b) En llur majoria (58'80%) son eclesiàstics, nobles i ciutadans, professionals i oficials al servei del rei compromesos directa o indirectament amb el govern austracista.

Aquest predomini de exiliats provinents de la ciutat de València, si bé es cert que pot estar condicionat per la font documental, s'ha d'entendre per la radicació de gran part de la gent més compromesa amb la política i l'administració del govern de l'arxiduc des del 30 de setembre de 1706 fins el 7 de març de 1707 (100).

El nombre d'exiliats amb càrrecs en l'aparell de govern foral que desenvo-

Interior d'un hostel per terres valencianes.

lupen llur activitat durant l'estada de l'arxiduc a València representa un percentatge de 10,06%.

QUADRE 8
OFICIALS I FUNCIONARIS REALS EXILIATS

Carrecs	València	Número Castelló	Resta PV.
«Consejo» d'Aragó			
Fiscal	1		
Escrivà	1		
Governació			
Governador	1		
Assesor del Governador	1		2
Audiència			
Regent	1		
Oïdors	3		
Hacienda i Real Patrimoni			
Baile			2
Assesor del Baile	1		
Receptador Bailia	2		
Oficial Bailia	1		
Mestre Racional	1		
Coadjutor Mestre Racional	2	1	
Adjudant Mestre Racional	1		
Jutge de delmes	1		
Algutzir Cort de delmes	1		
Junta de Segrest	7		
Altres	3		

Font: Apèndix IV.

A aquests cal afegir els professionals liberals, sobre tot juristes i notaris. Molts d'ells com el notari Cristóbal Aguilar arribaran a Barcelona seguint «*la Cort de sa magestat lo señor Carles 3*», altres com Juan Bautiste Blasco fugiran per llur col.laboració amb l'arxiduc i tota llur família serà bandejada (GRAU-LLERA, 1987; pp. 77-82).

La procedència geogràfica dels residents a Barcelona dels pobles de les comarques de Castelló confirma aquestes conclusions i ofereix dades que expliquen les raons de la fugida dels dirigents.

L'importància de Castelló, amb un percentatge de 31,42% del total i el 50,00% de La Plana, respon, com en el cas de València, a la presència dels membres de l'administració de la governació foral i govern municipal. Cosme Feliu Pastor i Beltran, Coadjutor del Mestre Racional és l'exemple de la gent compromesa amb l'aparell de govern de l'arxiduc que fugí per por a represàlies. El mateix els passa al cirurgià Fernando Blasco, Mustaçaf del Consell de Castelló i als Jurats Gerònimo Porta, Juan Benet, Francisco Talens o Jaime Vidal.

Aquestes represàlies de l'exèrcit borbònic no tan sols condicionen la fugida de dirigents maulets sinò, també, de gent que es va mantindre al marge del conflicte. En 1706 la raó fonamental del predomini dels exiliats de La Plana va ésser l'exemplar castig patit per la Vila-real. L'entrada a sang i foc de les tropes borbòniques a la Vila testimoniada en els pobles de la rodalia per personatges com l'escrivà Jaume Gil, cap destacat dels austracistes a la Vila-real en el gener del 1706, no va deixar lloc a dubtes del que podien esperar els vençuts i provoca, de bon segur, la desbandada dels maulets més acabdalats, malgrat llur passivitat manifesta a favor o en contra d'un o d'altre bàndol (101). En 1707, després de la desfeta d'Almansa, les represàlies del duc de Berwick en Castelló i el saqueig de l'exèrcit borbònic al seu pas per La Plana, (MIÑANA, 1985; III 5/202) decidiran la fugida dels més confiats com Juan Font de Vila, de Borriana que arriba a Barcelona «*per les circumstàncies dels mals temps*».

Raons parelles condicionen l'exili dels maulets provinents de les comarques del nord de Castelló. Aquestes comarques patiran, des de 1705 i fins 1714 una guerra fronterera amb incursions constans dels dos bàndols. Vinarós serà austracista en setembre del 1705 i l'octubre del 1710 i borbònica en maig de 1707 i febrer de 1711 (MIÑANA, 1985; I. 4/51-52). Per la qual cosa, en aquests exiliats pesen més actituds com la de Pablo Fuster, llaurador d'Albocàsser, que obligat a col.laborar amb els austracistes fugí del poble per por a l'arribada de les tropes borbòniques del cornte del Real, que les del jurista

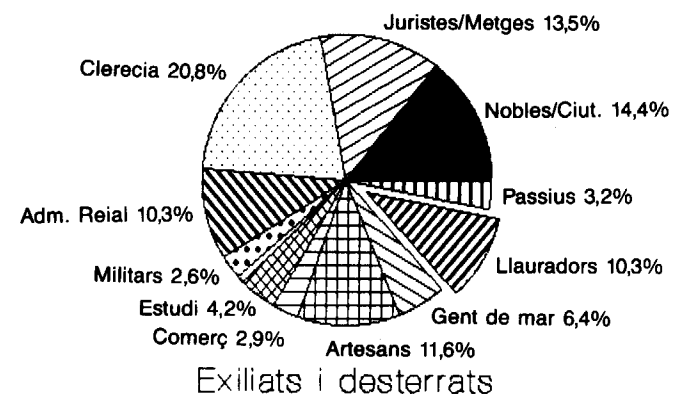
QUADRE 9

PROCEDÈNCIA GEOGRÀFICA PER PROFESSIONS DELS EXILIATS DE LES COMARQUES DE CASTELLÓ

Comarques	Privil.	Ecles.	Profs.	Of. Reals	Artes	Llaur.	Altr.	Tot.
ELS PORTS Forcall					1			1
ALT MAESTRAT Ares		1						1
Albocàsser		1				1		2
Sant Mateu			1					1
BAIX MAESTRAT Benicarló		1				1		2
Vinaròs			1				3	4
Alcalà Xivert						1		1
LA PLANA Almassora	1	2						3
Almenara		1						1
Borriana		1				2		3
Castelló			1	1		4	5	11
Vall d'Uixó						1		1
Vila-real	1	1	1					3
ALTO PALANCIA Segorbe		1						1
TOTALS	2	9	4	1	1	10	8	35

Font: GRAULLERA (1987), pp. 102-104; AHMC., Governación, 1724

GRAFIC 6
ESTRUCT SOCIOPROFESIONAL MAULETS

(GRAULLERA, 1987; AHMC Governación, 1724)

de Sant Mateu, Tomàs Carlos Escuriola, decidit partidari de Basset o la del notari de Vinaròs, Jaime Pujalt, citat com a testic en moltes escritures notariales d'austracistes valencians residents a Barcelona (GRAULLERA, 1987; p. 82).

Decidits partidaris de l'arxiduc van ésser els nobles i ciutadans valencians residents a Barcelona. Del total dels privilegiats (14,15%) un percentatge del 27,50% son títols nobiliaris (102). Hom pot deduir que aquest percentatge contrasta amb el tradicional ressentiment contra la política populista de Basset y García Avila amb el qual s'ha caracteritzat l'estament nobiliari. Però, al comparar-hi aquest percentatge amb els dominis senyoriais segrestats pels austracistes trobem que tant sols 11 títols prengueren partit per l'arxiduc (103) enfront dels cinquanta que veren segrestats llurs bens i dominis per manca de col.laboració (104).

2. Els desterrats: Ressentiment i crítiques del clergat al nou règim

Els desterraments han d'ésser explicats pel recel que l'actitud de certs sectors del poble inspirava al govern borbònic; calia enrobar i unificar l'autoritat, auscultar els batecs de l'opinió del país i capguardar-se de desafeccions dels possibles addictes austracistes.

A colp d'ull de la documentació cal remarcar la gran quantitat d'expulsats del país que ho són per mantenir-se lleials a l'arxiduc. Però, com en les fugides, la vaguedad i l'amplitud de la consideració ens obliga a admetre aquesta lleialtat a causa perduda amb un cert escepticisme.

En quant a nombre, a nivell general de tot el país, hom pot situar l'estament eclesiàstic en primer lloc. Tots els seus esglaons jeràrquics hi son present. Des de l'Abad del Císter fins al frare franciscà, des del paborde i canonge al tonsurat a l'espera de beneficis. L'ur percentatge del 20,44% del total i del 42,85% dels residents a Barcelona de les comarques de Castelló palès la participació de clergat a favor de la causa austracista (105).

Des de la trona es va dur a terme una tasca publicística amb la que es justificava en els drets de l'arxiduc a la corona d'Espanya i s'exhortava tothom a seguir-lo, alhora que s'atacava directament Felipe V. Ortí ens conta en el seu **Diario** que l'austracista Peterborough fou rebut per franciscans i caputxins amb salves de fuselleria i en gener els beneficiats de la catedral de València defendran els murs de la ciutat de l'exèrcit felipista.

A la Vila-real el proborbònic Miñana ens conta que *«la matanza se llevó también a siete sacerdotes armados, que descuidando su ministerio, hostigaban a los soldados con gran cantidad de disparos»* (MIÑANA, 1985; I, 13/79). D'altres com els frares carmelitants José Ferrus i Tomás Barberà o el beneficiat Tomàs Cabrera no gosaran tornar a la Vila després del 12 de gener de 1706. En 1716, al retorn de Tomàs Cabrera, encara quedava memòria viva en les autoritats militars de llur *«manifiesta desafección»*, per la qual cosa es foragitat de la Vila i l'hi es manat que en sis dies abandone per sempre més el país i *«ni entre ni toque en el de Aragón»* (106). Parelles raons expliquen l'estada a Barcelona dels clergues Juan Molina, d'Almenara i Juan Font, d'Almassora. De la desafecció del clergat de La Plana es bona mostra la insistència amb que en 1713 el **corredor**, per ordre de la **Camara de Castilla** manava a totes les comunitats religioses que tots els *«clerigos y frailes que se pasaron al enemigo y se han buuelto salgan extraviados de los dominios del rey»* (107).

El problema de la fidelitat austracista de la major part de l'estament ecle-

siàstic de la Vila després de la desfeta d'Almansa té, però, un punt fonamental en l'oposició amb que son acollides les noves mesures del nou govern per l'estament eclesiàstic.

Les reticències d'anònims clergues de l'Església Major d'escriure les partides de naixement en castellà, a més de costum, roman una referència a la llengua perduda. Quan un anònim prevere de la Parròquia es veu obligat a reconèixer, un 16 de maig de 1721, *«fue equivocación de poner el dia en lengua valenciana por proveerlo en castellano»*, està passant el mateix calvari pel que passarà el Dr. Francesc Tomeu, quan en una data tant tardana com la de l'1 de novembre de 1764, renove les partides de batejos en la nostra llengua (108).

Però ensems, s'ha de subratllar a nivell general, que les mesures de desar el català pel castellà en els llibres de batejos, casaments i enterraments no provocaren cap enrenou en 1716. De fet enllaçaven amb una castellanització galopant dels privilegiats de la nostra Vila, que ja s'albirà en 1630 (109) i és present al **Llibre de Visites** de 1701 —escrit en llatí i castellà— (110) i en els fulletons, romanços i plecs austracistes escrits i impressos durant la guerra de Successió. Nou dècimes parts d'aquests són editats en castellà (111).

El bisbe de Tortosa, Manrique, encarregat de adaptar-hi al nostre poble les normes castellanen en els privilegis i costums de l'església valenciana, es mostrarà queixós pel poc cas que es feia de les seues instruccions per la major part del clergat de la Vila.

El cap d'any de 1716 marca l'inici d'un greu conflicte entre el bisbe Manrique i el clergat de la Vila-real, Castelló i Borriana, recolzats per llurs respectius ajuntaments.

L'**Informe de lo que la Villa devia practicar con el Obispo para conseguir majora de la visita en impedir se diese la paz a la Justicia**, és un seguit de normatives castellanen que Manrique pretenia introduir en la seua **Visita** de 1716 (112).

L'intent de Manrique de llevar el costum de donar la pau a l'ajuntament en les festivitats més assenyalades enfrontarà la Vila amb el bisbe fins 1718.

«Se ha introducido el mal uso y Corruptela de que el Subdiácono baxe del Altar a dar la paz a la Villa. Siendo esto no solo contra el Ceremonial Romano... sino es contra el común estilo y costumbre de casi todas las Iglesias de los Reynos de Andalucía y Castilla en donde ni a los más Supremos y Proheminentes Magistrados de los Tribunales Reales les lleva la paz el Subdiácono» (113).

Les reclamacions i queixes de la Vila, amenaces d'excomunió, pèrdua de beneficis i estranyament pels qui gosaren rebre i donar la pau omplin unes quantes fulles del **Llibre de Visites** dels anys 1716 i 1718 (114).

Dos anys més tard, la por del bisbe Manrique als possibles aldarulls que la seua **Visita** podia provocar, fa que delegue en el canonge de la Catedral de Tortosa, Dr. Gaspar Almella. La seua estada a la Vila-real va estar-hi presidida per anims crispats. Per la qual cosa, Almella en un intent d'arribar-hi a un ajust de les dues parts en conflicte, donà el seu consentiment en català.

«... per poder donar la pau al Alcalde y Regidores de dita Vila en la Festividad de Sant Pasqual Celebradora en lo Convent de Nuestra Señora del Rosario de dita Vila en lo dia 17 de maig del any 1718» (115).

El canonge Almella no està donant mostres de feblesa i condescendència, ni molt menys, d'enyor per la llengua i costum perduda d'època foral. El seu consentiment es tota una lliçó de les «*providencias más templadas y disimuladas*» que s'aconsellaven en l'**Instrucción secreta de algunas cosas que deben tener presente los Corregidores del Principado de Cataluña para el ejercicio de sus empleados**, del 20 de febrer de 1717 (116).

La lectura atenta de les **Visites** de 1714, 1716 i 1718 demostra que el conflicte del clergat de la Vila-real amb el bisbe s'hi perfila com una reivindicació de llurs tradicionals privilegis econòmics i jurisdiccionals —reconeguts el 7 de setembre de 1707 i el 7 de novembre de 1708 per Felipe V (PESET, GRAU-LLERA i MANCEBO (1985), p. 132-135) —i enllaça amb el memorial de 1708 presentat pel capítol de València refusant fer contribució d'**alcabalas i cientos** i de **papel sellado** i demanant obtindre béns immobles sense privilegi d'amortització i plens drets jurisdiccionals en matèria de delmes (PEREZ APARICIO, 1978; p. 247-278).

Les queixes per contribuir a l'**equivalente** d'aquesta mateixa clerença, a més de la indiscutible defensa d'interessos, és una referència contínua a privilegis perduts per lleis estranyes arribades pel dret de guerra en els sermons del vicari d'Almassora, Dr. Lorenzo Parra, durant la quaresma d'aquell any. Greument censurat, guarda silenci fins 1719. La revolta catalana l'hi reviscarà llurs veleitats austracistes i li donarà alè foralista per qüestionar el regalisme de la política borbònica. En converses amb el beneficiat Dr. Pedro Alegre i en la trona estant parlarà «*en detrimento de las Reales Regalies*». A Borriana, amb paraules enceses anyorà antics privilegis eclesiàstics de l'època foral. A la Vila-real en conversa pública demostra «*el perjuicio de la autoridad real y de las regalías soberanas*», Acabara condemnat en «*Consejo de Guerra por*

el Reximiento de Santiago que se junto en essa Villa», a cinc anys de foragiment a l'illa d'Eivissa. Amb tot, el Capità General, Duc de San Pedro, censura la feblesa de la sentència i aconsella més soberga.

«*siendo siempre materia digna de el más prompto conocimiento i exemplar castigo qual quiera novedad que intente un Ministro ecclesiastico bulnerrando los Reales derechos; ni puedo comprender como V.S. teniendo tan asentado en su reflexión el Exceso del mismo Vicario (lo que acreditava la nulidad de las censuras) se haya V.S. dejado llevar a su sola determinación de reconocerlas por lexitimas con pedir la absolución de ellas, sin consultarme*» (117).

El foragiment del vicari Parra i l'amonestació al beneficiat Pedro Alegre acomoda progressivament la vida pública del clergat de la Vila al règim borbònic i els predisposa a ser una clerecia d' «*hombres experimentados que sepan domar a los del país*».

3. Les partides de miquelets: fam, conflictivitat social i repressió militar

L'amplitud de la crisi de subsistència continuada —fàcilment relacionable amb la guerra de Successió, la plaga de llagosta del 1708 i 1709 i les epidèmies del primer terç de segle (118)—, la represió dels maulets per l'exèrcit d'ocupació i la pressió fiscal expliquen la prolongada resistència armada dels maulets al règim borbònic.

La **Cota de los Miqueletes que se han encontrado haver en esta Gobernación de Castellón de la Plana en 3 de octubre de 1724**», permet conèixer la realitat social d'aquests i traure'n conclusions sobre llur resistència armada (veure apèndix VII, VIII, IX i X) (119).

Dels trenta-tres pobles que formaven la **Gobernación o Corregimiento de Castellón de la Plana**, vint contribuïren amb major o menor mesura a les partides de miquelets (veure apèndix III). Així, un 60,60% dels pobles de La Plana tenien resistents armats austracistes disset anys després de la implantació del govern borbònic.

Aquesta presència de miquelets als pobles de La Plana en 1724 està condicionada no tan sols pel passat austracista de cada poble sinó, sobre tot, per llur estructura econòmica-social i la pressió fiscal patida (veure apèndix III). A la Vila-real, els 46 miquelets representen un percentatge del 10,59% dels contribuïents, però ensems, aquest percentatge augmenta al 109,61% si la comparació es fa amb els considerats **pobres de solemnidad**.

Per la qual cosa, la primera conclusió a la que s'arriba és que la resistència armada recaigué a lloms del camperolat més pobre. Aleshores, la resistència dels maulets és més una revolta de famolencs que no pas un alçament en defensa de furs i llibertats perdudes.

L'extracció social dels miquelets de la Vila n'és ben eloqüent i confirma l'opinió de Minyana que la defensa de Vila-real fou cosa de «campesinos» avalotats (MINYANA, 1985; p. 13/76).

QUADRE 10

DISTRIBUCIÓ DELS MIQUELETS PER BARRIS I SECTORS ECONÒMICS

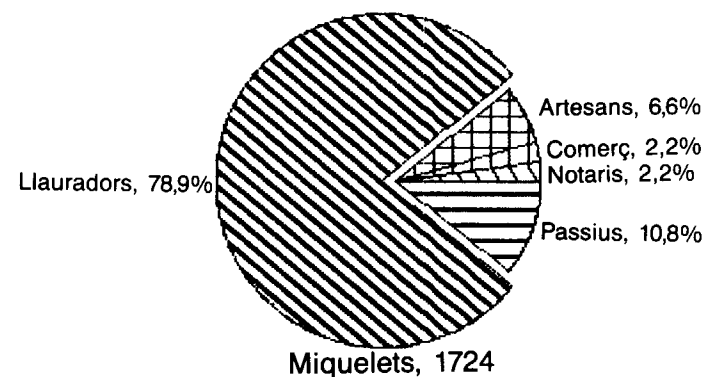
Barris	Llauradors			S. econòmics Artisans			Cl. Passives			Totals	
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Abs.	%
La Vila	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	9,0
Raval València	—	5	9	1	1	—	3	1	1	21	47,72
Raval Castelló	—	7	11	—	—	1	—	—	—	19	43,18
Desconeguts										2	
Totals sectors		36			4			4		46	99,99
Percentatges (100 = 44)		81,81			9,09			9,09		99,99	

A: Propietaris amb [2 fanecades
 B: Arrendataris amb [1 fanecada
 C: Jornalers
 D: Espardenyer
 E: Obrero de Vila

F: Rajoler
 G: Menor
 H: Major
 I: Vidu

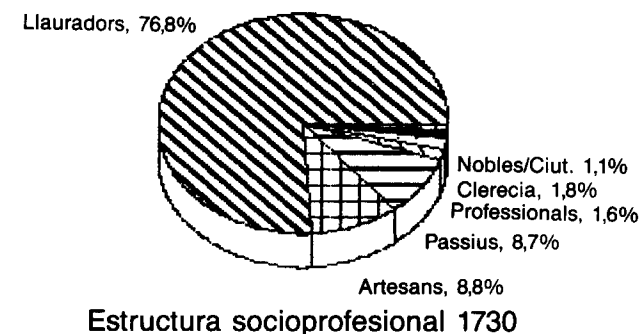
Font: A.H.M.C., **Gobernación, 1711-19**, «Relación de AMiqueletes de Vilareal»; A.M.V., **868**; «Padrón, 1714»; **871**, «Padrón, 1730».

GRAFIC 7
ESTRUCT. SOCIOPROFESIONAL MAULETS

(GRAULLERA, 1987; AHMC Gobernacion 1724)

ESTRUCTURA SOCIO-PROFESSIO
VILA-REAL, 1730

(AHMC Gobernacion 1730)

Clar predomini dels Ravals (90,90%) sobre la Vila (9,09%) i dels llauradors (81,81%) sobre la resta del conjunt socio-professional i ausència de privilegiats donen un resultat molt allunyat del tòpic «*entusiasmo patriótico*» (TRAVER, p. 26. 1925) i a pleret permet plantejar l'enfrontament entre maulets i botiflers com una manifestació de la tradicional inquietud social del País Valencià.

Sebastià García Martínez ha posat en evidència les causes de l'evolució i intensificació, vers mitjan segle XVII, del bandolerisme valencià. D'origen rural o ciutadà, l'acció de les bandes del País Valencià responia sovint, per no dir sempre, a raons de tipus econòmic o polític (GARCIA MARTINEZ, 1968; p. 51-84, 1987. pp. 459-472). Els malfactors se situaven deliberadament en ruptura amb l'ordre social i podien esdevenir prou forts per constituir-se en autèntics contra-poders (BENNASSAR, 1978; pp. 206-208).

L'atracció incontestable del públic valencià per la comèdia de Zárata, **El Valiente Campuzano**, oferta per primera vegada el gener de 1717, o l'èxit assolit per **El bandido más honrado y que tuvo mejor fin**; Mateo Vicente Benet, escrita per Gabriel Suárez i duta a l'escena del Corral de l'Olivera a les darries del mes d'agost de 1728 amb la mitja extraordinària de 805 entrades de pagament per a cadascuna de les cinc sessions en què fou representada (120), posa en evidència la cotidianitat del bandolerisme en la societat valenciana de l'època (GIL, setembre 1983; s.p.; KAMEN, 1974; pp. 654-687).

En un estudi que considere esplèndid, François Sureda demostra amb l'anàlisi d'aquestes peces teatrals de bandolers i del públic que assisteix a les representacions la identificació entre el protagonista principal i l'espectador de l'obra (SUREDA, 1987; p. 518-553). Aquesta identificació es produeix encara millor quan el bandoler «*honorable*» no és més que bandoler per accident, i per tant en contra de la seua voluntat.

En aquesta València, exposada a les dificultats econòmiques i socials, en què una part de l'opinió no havia degut d'oblidar el drama de la guerra de Successió, i que en patia encara les seqüeles, no és impossible que aquestes peces hagen pogut representar una forma de superació de la realitat quotidiana. Els homes fora de la llei com Baltasaret, Francisco Esteban, Agustín Florencio son als ulls de certs espectadors valencians de l'època heroica que els vengen en certa manera de les exaccions que els recaptadors de contribucions els imposen des del final de la guerra de Successió (SUREDA, 1987; p. 552).

Des del 1693 al 1705, els ànims dels camperols, frustrats per la dura repressió de la Segona Germania (CASELLES, 1987; p. 486; GARCIA MARTI-

NEZ, 1974, II; KAMEN, 1975; pp. 647-659) esperen una conjuntura adient per replantejar llurs aspiracions.

«...*aunque en lo exterior los labradores vinieron quietos en sus casas, siempre les quedaron las esperanzas y deseos de lograr la exxección de los tributos en adelante si se les ofrecia ocasión*» (PLANES, I, full. 1 v.).

La notícia, tan esperada per part d'uns com temuda per part dels altres, que el 16 de desembre de 1705, Basset i Nebot hi eren davant el portal de Sant Vicent de la ciutat de València, seguits per un exèrcit compost essencialment de camperols, s'estengué ràpidament per La Plana.

«*En el año de 1705 a 18 de diciembre por varios çuçosos de inquietudes que ubo en la villa ocasionados por la vecindad de las guerras que las esperavan fue forçoso admitir dentro del Convento a unas señoras así casadas como doncellas que se quisieron refugiar aquí; esto se hizo con parecer de personas doctas; estuvieron tres días hasta que se sosego algo esta tempestad que las despedimos con cortesía*» (121).

Poques notícies coneixem d'aquest avalot a la Vila-real de 1705. Adhuc, en la relació que fa la dominica del convent del Roser, Teresa de Jesús Agramunt, traspua l'enfrontament entre maulets i botiflers.

Un any més tard, el 12 de gener de 1706, cal insistir, la defensa dels murs de la Vila és cosa de «*los campesinos (que) ni ablandados un poco por las*

QUADRE 11

DISTRIBUCIÓ SOCIO-PROFSSIONAL DELS MORTS PER LES TROPES BORBÒNIQUES

	Total Absolut	Percentatge (%)
Llauradors	211	83,39
Menestrals	15	5,92
Privilegiats i Professors liberals	8	3,15
Estament eclesiàstic	6	2,37
Altres	13	5,13
TOTAL	253	99,96

Font: TRAVER, 1925; p. 44-47; A.M.V. 863-864, «Peita, 1690».

palabras del negociador de la clemencia real, ni asustados por la apariencia externa del armamento, rechazaban con arrogancia ejecutar ordenes; y aunque algunos ciudadanos razonables intentaban convencer a sus paisanos de que las demandas (de rendicio) eran justas y muy moderadas, nada ellos consiguieron, ante la negativa sobre todo de los miembros de la familia Alberola (Geroni Alberola, llaurador, i mossen Josep Alberola)» (MINYANA, 1985; I, 13/76).

La distribució socio-professional dels morts per «*lo enemig en la batalla que tinguè esta vila contra el eyxersit de Felip 5*» recullits en la transcripció que Traver va fer de l'**Abecedari dels difunts**, no deixa lloc a dubtes.

Sense dubte aquest percentatge del 83,39% de llauradors front el de 0,39% de privilegiats i professionals no és tant sols una lògica conseqüència demogràfica, respón, més bé a la inquietud social del camperolat valencià que es va deixar enlluernar per les promeses i populisme de la política austracista de primer hora (PEREZ APARICIO, 1981; pp. 49-47) i, per reacció, retop als borbònics després de la crema de la Vila.

Cal afegir els transtorns econòmics estralladors de 1708 i 1709-10 i la repressió de qualsevol postguerra i tindrem les motivacions que decanten als menys favorits de la nostra Vila a les partides de miquelets.

La puja dels preus, les males collites i, probablement, la pressió fiscal obligaren a l'etern recurs d'apel·lar al crèdit i al conseqüent carregament de censals. D'altra banda, els arrendaments registren una clara tendència a la disminució del període de cobrament fixat i a l'ascens de la quota. Els pleits i demandes per incompliment de contracte son constants i provoquen un augment de les friccions entre maulets i botiflers (122).

«Puesto que aquellos sediciosos y arruinados, en especial los campesinos que no temian en absoluto peor suerte y encima soliviantados por la conciencia de sus crímenes, atraídos por el desenfreno de robar, tras tomar las armas, se habian dirigido en diferentes direcciones para saquear a donde un azaroso capricho les arrastrase» (MINYANA, 1985; III, 13/215-216).

El testimoniatge de miquelets de la **Cota** confirma un període bàsic de resistència armada entre 1705 i 1707 i dos revifaments a la Serra d'Espadà. El primer, resultat de la desfeta d'Almansa, es projecta damunt la crisi de subsistència de 1709-10. El segon esta condicionat per la revolta catalana de 1719 (veure apèndix V).

Refugiats a les zones més esquerpes o al recer de reductes austracistes, les partides de Carafa, —que aplegava supervivents de la de Rosmo, mort

en la defensa de la Vila-real—, les de un anònim frare franciscà italià i les del aragonés Miguel Purroi (123) controlaran amb més o menys regularitat les comarques del interior de Castelló, des de la Serra d'Espadà a la ratlla del Principat.

«... devastaban continuamente los pueblos que habian vuelto a la obediencia del Rey, molestaban los transportes: y ciertamente muchos convoyes apresaban en sus emboscadas. Pues como conocedores de los lugares hacian caer en asechanzas a los imprudentes e ignorantes conductores castellanos, ponían en fuga con las armas las escoltas armadas y se refugiaban con el botín a través de senderos conocidos y cortos en lugares boscosos y más seguros» (MINYANA (1985), III, 13/216).

Des de 1707 fins 1721, les continuades crides públiques de les autoritats borbòniques prohibint tenir armes —l'abundància de les quals fa parella amb la seua inutilitat— (124) i els intents no quallats d'ocupar Sogorb en 1708 i Vinarós en 1710, per trencar l'abastament de grà de l'exèrcit de Catalunya o la presència constant de partides a La Plana i l'Horta durant les collites, manifesten els greus problemes que aquestes van ocasionar al nou règim (125).

Els mínims resultats obtinguts en la repressió dels miquelets —problema primordial d'ordre públic del duc de Berwick, D'Asfeld i Francisco Caetano— i la ineficàcia del desarmament general decretat per D'Asfeld, van fer necessària comissions especials i lliurament d'armament entre els botiflers des pobles lleials per a perseguir miquelets. Els primers pobles que reberen aquesta comesa foren els de Puçol, Sagunt, Almenara i Nules (MINYANA, 1985; III, 13/216-217).

Tanmateix, s'intenta tallar tota connexió entre els valencians exiliats a Catalunya i els del país. Per la qual cosa, seràn foragides llurs famílies.

Aquestes mesures no solien ser massa eficaces, i, quan ho eren, incrementaven el clima de violència amb venjances encadenades. Per la tal cosa, el capità general Francisco Caetano, tractarà d'atraure's els miquelets amb un perdó general. Aquesta política d'ajuts i composicions tindrà prou d'èxit entre els miquelets de La Plana (veure apèndix IX).

Els remors d'un possible desembarcament austracista a València canviaran per complet aquesta política pactista. El 27 de setembre, Caetano dona instruccions «*para la persecución de migueletes y que en adelante sean llamados ladrones*». D'ençà l'aixafament dels miquelets és un fet inqüestionable (PEREZ APARICIO, 1980; p. 154).

Aquesta repressió no calma els ànims i al llarg d'aquests anys la inestabilitat va augmentant. El perill d'un rebrot de les partides de miquelets a la serra d'Espadà es constant des del maig de 1716. Un ban del **governador militar** Pedro Gajardo, «*para que todos los que trajeran Armas blancas y de fuego cortas y largas de cualquier género que sean acudan a presentarme los despachos por donde justifiquen puedan traerla*», crida l'atenció sobre la conflictivitat social en la que es viu a La Plana (126). Una setmana més tard és trobat en el camí reial, mort a gavinetades el mercader francès Miguel Mases (127). El 19 d'agost son «*descubiertos y prendidos con el hurto 3 Mozos ladrones que salieron a robar a unos Aragoneses Contrabandistas de tabaco*» (128). En novembre el Justicia de Betxi, «*aprehendio 4 bagamundos por los indicios que habia contra ellos de ser ellos los que por aquellos tiempos andaban Robando por esas Zercanias y fuesen los que dieron muerte a los dos soldados saboyardos*» (129). El 15 de juliol de 1716 Gajardo reconeix.

el celo y cuidado con imvigilar en limpiar el termino y para que lo pueda hazer con más libertad y seguridad acudan a mi secretamente por donde se les librara despacho necesario para que puedan repartir entre los vezinos de su mayor satisfacción hasta doce escopetas largas para que se empleen con el fin expresado» (130).

El 3 de març de 1717, l'Alcalde de la Vila-real, Pedro Monferrer, mostra la seua satisfacció perquè «*ha presso y tiene en aquellas carzeles a Joseph Capella, Ladrón público (miquelet) y Reo de muchos hurtos*» (131).

La revolta catalana del 1718-19 calarà foc a aquest encenall de conflictivitat social.

4. Revolta catalana i agitació social dels maulets a La Plana (1718-1735).

Les mesures preventives preses pel corregidor de Castelló per tal d'evitar tot possible contacte entre els revoltats catalans i els maulets de La Plana son nombroses. Bans d'interdicció d'armes, sense cap mena d'excepció, vigilància de camins i costa; control de tota possible reunió que es fés, llistats de tots els possibles disidents austracistes de cada poble, emoresonament de antics miquelets per «*sospechosos de deslealtad a S. Magestad*» com Juan Riba o Martin Perez (132) o càstigs públics de gent de prestigi com el cavaller D. Vicente Forés, «*puesto en zepo*» por «*tener lengua suelta*» (133).

Especial atenció es dedica al clergat. Hi hagué expulsions discretes i nombroses de clerges del bisbat de Segorbe per «*desafección al Rey*» o de frares

Moços d'esquadra, segons un gravat de Gustave Doré.

de Castelló, com l'agustí Fr. Facundo Villarraig.

«... vertiendo en el Reflectorio de su Convento las Contrarias voces de los sucesos que lograron nuestras tropas en Sicilia, arrojando de esta suerte el veneno de su deprabada intención y me parece mui bien que el Prior lo haia mortificado y encerrado en una celda y me parece justo castigo que le pertenece de expulsión se execute por su Provincial» (134).

Al llarg dels anys 1719 i 1720 els incidents es repetiràn amb freqüència constant. El juliol de 1719, la solidaritat dels veïns d'Eslida, Artana i Moncofa amb els miquelets de «Carrasquet», de pas cap la Marina, estava assegurada amb la presència de Joseph Ballester, «compañero de Pina y que en las turbaciones pasadas fue Cabo de Migueletes y sediciosos» (135). En setembre l'alcalde de Cabanes es confesa incapaç de mantindre l'ordre públic, després d'haver empresonat a Juan Richar, Catalina Lopez i altres destacats «poco leales» (136). Tres dies més tard, el dia 21, l'Alcalde de Borriana comunica l'assassinat del regidor Vicente Sorli, «por gente que se dieron a la fuga hacia la Sierra» (137). En octubre, Félix Puche, de Castelló, comença una important tasca subversiva:

«... en algunos pueblos atrae assi algunas personas con animo de incorporarse el con ellos al Cuerpo de Sediciosos de Carrasquet. Fue a la de Venlloc i procuro inquietar aquellos naturales con el pretexto que el iba a encontrar a Carrasquet y que le daria patente de Capitan y que tambien paso a Traiguera y hizo lo mesmo y llego hasta Venifaza y que viendo que no havia encontrado a Carrasquet en la conformidad que el pensava se bolvio otra vez a Castellón y que se halla allí a la vista y todo esto me lo han informado en Cavanés» (138).

El pas de dotze miquelets de les partides de Pere Joan Barceló, «Carrasquet», ocuparà la correspondència del capità general, Duc de San Pedro, amb el **corregidor** Pedro Gajardo des del març fins al juliol de 1720 (139). Aquestes lletres són caixa de ressonància de la por existent entre els botiflers de La Plana per les incursions dels miquelets de Joan Barceló, «que tanto ha procurado inquietar el Principado de Cathaluña».

La fuga de Carrasquet «de la prisión en que se hallaba en el Reyno de Francia, haviéndose embarcado en una fragata armada con veinte y dos hombres dentro», obliga a reforçar la vigilància costanera (140) i provoca el pànic dels botiflers en les poblacions litorals de Castelló (141). A Borriol, en març, una partida de miquelets de Tortosa topava amb una de les companyies enviades en llur persecució.

«... parecieron en essas cercanias y se embarcaron en Moncofa... los mis-

mos han desembarcado en el Cavo de Cullera y se han internado en las Montañas a la parte de Gandia, donde si quedasen se les perseguira vivamente con las ordenes que embio luego a este efecto. Me parece mui acertado que V.S. me embia a estas Carceles de Serranos y a mi disposición el Miquelete que se coxio en Burriol, como venga bien asegurado y encargado a persona con suficiente escolta le conduzca...» (142).

En 1720, el miquelet Vicente Camí és acusat de la «muerte del regidor de Nules» (143). La matinada del 12 de gener de 1721 —cal buscar-hi major significat a la data? —al carrer Major, «de enmedio», de la Vila-real un pamflet anònim enganxat a una de les parets de la casa d'Evaristo Ferrando, denunciava l'assassí del llaurador i indultat miquelet Gaspar Labarta.

«El que mato a Gaspar Labarta, se llama Juan y no se sabe su apellido, que segun noticias ha sentado plaza en el Regimiento de Vateria, es oficial de saestre, de buena estatura, algo moreno, gordo de cara, pelo postizo, cargado de espaldas, habla afeminada y habla la lengua Irlandesa, ceciliana y aragonesa y dize ser aragones y hijo de Irlandes y tendra unos veinte años de edad» (144).

Les últimes espurnes del bandidatge practicat pels miquelets a La Plana són les del «Negret de Montornés», que el 21 d'agost de 1722, amb complicitat de veïns de Xeldo i Soneja saqueja el correu de València (145) i la dels dos veïns «sediciosos» de la Vila-real, capturats l'últim dia de l'any, a l'entrada de la Vila amb armes prohibides i acusats de llatrocinis a la Rambla de la Viuda (146).

En desembre de 1734 les ordres rebudes pel **corregidor** de censurar «todos los papeles sediciosos que vengan del Principado » (147) i de auscultar i capguardar-se de les possibles converses privades i públiques dels clergues **desafectos**.

«Teniendo Entendido el Rey que algunos ecliasticos, assi seculares como regulares, deslizan en sus conversaciones poco afectas a S. Magestad, mui dañosas y de mal exemplo a la quietud publica y nada convenientes a su Real Servicio. Investigara V. S. si de los Superiores de los Conventos Existentes en esa Governación ay algunos de quienes deva desconfiarse como desafectos al Rey y lo mismo executara V. S. respecto a todos los que dieran motivo de desconfianza...» (148).

Però, en 1735, el **corregidor** podia escriure sense faltar a la veritat: «no se descubre motivo para recelar se renueve alguna inquietud» Els ànims estaven apaivagats i l'antic Regne era ja lletra morta. El clima polític havia experimen-

tat una sensible transformació i la major part de la població estava assimilada en el marc jurídic i institucional impost del regim borbònic. D'altra banda — malgrat la crisi de subsistència dels anys 40, probablement relacionada amb la caiguda dels preus del blat—, nous paràmetres econòmics se reobrien per a un País Valencià que restaria encadenat i ajupit pel centralisme, amb una consciència nacional trencada i difícil de retrobar, encara avui, per divisionismes corrosius i estèrils.

ABREVIATURES

A.C.A. ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ
 A.G.S. ARCHIVO GENERAL DE SIMANCAS
 A.H.N. ARCHIVO HISTÓRICO NACIONAL
 A.H.M.C. ARXIU HISTÓRICO MUNICIPAL DE CASTELLÓ
 A.M.V. ARXIU MUNICIPAL DE VILA-REAL
 A.H.P.P. ARXIU HISTÓRICO PROVINCIAL I DE PROTOCOLS (Castelló)
 A.LL. ARXIU LLORENS (Vila-real)
 PATRIARCA. ARCHIVO DE PROTOCOLOS DEL PATRIARCA (Colegio de Corpus Christi, València)
 A.R.V. ARXIU DEL REGNE DE VALÈNCIA (València)
 B.U.V. BIBLIOTECA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

NOTES

- 1.— Cit. PEREZ APARICIO, Carme. *De l'alçament maulet al triomf botifler*. (pròleg de Sebastià GARCÍA MARTÍNEZ), València, Eliseu Climent, 1981, p. 92.
- 2.— El programa assimilista que hom emprugué el 1707 per suggestió del fiscal Macanaz es traduïa en el Decret de 29 de juny de 1707, pel qual es decidia: «*reducir todos mis reinos a la uniformidad de unas mismas leyes, costumbres y tribunales, gobernándose igualmente por las leyes de Castilla, tan loables y pausibles en todo el Universo*». El programa de Macanaz a *Informe dado al Rey sobre el gobierno antiguo de Aragón, Valencia y Cataluña; el que se había puesto de que se los sujeto con las armas, Aragón, Valencia, Lérida y Tortosa, y lo que convendría remediar; i Regalias intereses y derechos que por la rebelión de los 3 Reynos han recaído en la Corona de Castilla*. Joaquín MALDONADO MACANAZ ho publicà conjuntament l'any 1879, amb el nom de *Regalias de los Señores Reyes de Aragón*; cit. MERCADER i RIBA, J. Felip V i Catalunya. Barcelona, edicions 62, 1985 (2ª edició), p. 7.
- 3.— AHMC. *Reales Pragmáticas*, Libro 1 (1650-1728), Real Orden de 7 de gener del 1708. Transcrita a GIMENO MICHAVILA, Vicente. *Del Castellón Viejo*, Castellón, 1922. (Reedició facsimil de la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Castellón, Castelló, 1984), pp. 330-331.
- 4.— Les prerrogatives del Corregidor a Castella a GONZALEZ ALONSO, B. *El Corregidor castellano* (1348-1808). Madrid, 1970, p. 321. Els primer intents de creació de corregiment al nostre país a GIMENEZ LÓPEZ, Enrique. «*El establecimiento del poder territorial en Valencia tras la Nueva Planta*», *Estudis*, 13. València, 1987, pp. 201-241. SIMO SANTOJA, V.L. *Valencia en la época de los corregidores*. València, 1975; L'entrada del Corregidor de tipus castellà a Castelló en ARROYAS SERRANO, M. *El Consell*. . . , p. 106-107; «*Los precedentes del puerto de Castellón a principios del siglo XVIII: el memorial del corregidor don Pedro Gajardo*», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* (B.S.C.C.), Tomo LXII, Castelló, 1986, pp. 313-314.
- 5.— L'actitud dels jurats en la defensa de la Vila a TRAVER GARCÍA, Benito. *Villarreal en la guerra de Sucesión*, Vila-real, 1925; reedició facsimil de l'Ajuntament de Vila-real. Vila-real, 1983, pp. 17-18. El saqueig de les tropes borbòniques i la defensa del veïnat a MIÑANA, J.M. *De bello rustico Valentino, o sea la historia de la guerra de Sucesión en el Reino de Valencia*. (Introducció, text llatí, traducció, notes i índex per PEREZ i DURA, F.J. i ESTELLES i GONZALEZ, J.M.). València, 1985, L. I, pp. 76-80, i a PETERBOROUGH, conde de. *Relation de ce quei s'est passe en Espagne sous la conduite de Mylord Comte de Perterbourgh avec la campagne de Valence*. Amsterdam, 1708. Ed. facsimil, València, 1979.
- 6.— AMV. 76, «*Judisiari de l'any 1702 finit en 1703*», f. 5v.
- 7.— «*quedando advertido de que en ese dia en Conformidad del decreto de Su Magestad en orden a que en estos Reynos Se practiquen y observen las Leyes de Castilla en quantas dependencias huviera, lo ha de observar assi en la administración de Justicia y esto mismo ha de notificar a los demas Justicias y Bailes que tengan jurisdiccion para que por ahora y en el interim que Su Magestad otra cosa ordene continuen dichas Justicias en sus empleos*». A.H.M.C. *Reales Pragmaticas*, L. 1 (1650-1728). València, 7 setembre del 1707.

- 8.— «Hago saber a la Justicia y Jurados de la Villa. Como el Rey Nuestro Señor (que Dios guarde) por su Real Decreto de 29 de junio pasado, de este año de la fecha, por los motivos y causas tan justas, que se dexam reconocer, obligo a su Real Clemencia y tuvo por bien de aboler y dereogar todos los Privilegios de Aragón y este de Valencia y que uno y otro se reduxessen a las Leyes, practica y estilo y costumbres tan loables de las Castillas y que se pagasen y contribuyessen los mismos tributos y gabelas . . . ». AHMC. **Pragmaticas**, «Orden del Intendente D. Juan Perez de la Puente haciendo saber la abolición de los Fueros del Reyno e introducción de las Leyes de las Castillas». València, 27 d'octubre del 1707.
- 9.— Cal tenir en compte que en una època com la ressenyada, de susceptibilitats polítiques, la col.laboració de les classes dirigents de la Vila va ésser sempre presidida per l'«*alarde de su infedilidad*». Per la qual cosa «*parece justo sea tratada como aldea*». A.H.N. **Consejos**, Leg. 17.984, «*Planta de los Corregimientos que deberá haber en el Reino de Valencia remitida por el Sr. Presidente de aquella Chancilleria*». València, 20 de novembre de 1708.
- 10.— Entre la documentació del Consell D'Aragó es conserva un important repertori de consultes en les que s'expressa en termes contundents la valua política que es dona al control de la insaculació per part de la monarquia. Un resum d'aquests arguments a TORRAS RIBE, J.M. **Els municipis catalans de l'antic règim (Procediments electorals, organs de poder i grups dominants)**. Barcelona, Curial, 1983. 12. A.M.V. Sign. 77, **Judisario** del año 1712, fulls 25-27.
- 11.— A.H.M.C. **Pragmáticas**, València, 10, març del 1708.
- 12.— «*Primo si los regidores han de llevar varas u otras insignias para ser diferenciados y conocidos de los demás Populares y assi mesmo que modo de Vestir es el mas decente o si es preciso el vestido de negro o militar. Que no llevan varas los rexidores y el vestir usual de militar o negro y lo mismo en los Alcaldes solo que han de llevar vara larga y delgada. Item si los Alcaldes de Hermandad tienen asiento y voto en el Ayuntamiento, como si le tienen tambien el de Alguacil Mayor y en el caso de tenerlos que puestos y con que graduación se ha de dar el tratamiento a cada Oficio destes respectivos. Que no tienen asiento, ni trato en ayuntamiento el Alcalde de hermandad y si este entra-se donde esta el Ayuntamiento por cosa que se le ofreciese dizir o participar se deve tratar como los demas guespedes que entraran y en quanto el Alguacil Mayor aunque tiene asiento en el ultimo lugar despues de los Regidores pero no vota . . .*». A.H.M.C. **Pragmáticas**, «*Dudas que ofrecen en la Villa de Castellón de la Plana sobre el Nuevo Gobierno que segun Leyes de Castilla les deven govarnar y se consultan al Dr. Joseph Castell de Granell en Valencia*». Castelló, 11, març de 1708.
- 13.— El 16 de març de 1712 el «*Cabildo de la Villa*» hi era compost per Joseph Andreu, Francisco Candau, Miguel Perez, Joseph Moner, Pedro Franch, Baltasar Gil, Vicente Ferrer, Pedro Espuig, Juan Borillo de Pasqual, Ignacio Marco, Nadal Ferrer, Joseph Beltran, Jaime Martinez, Miguel Seglar, Joseph Amposta, Felipe Benlloch, Joseph Gil, Joseph Concles, Pedro Sabater, Agustin Escuder, Jaime Gil, Jaime Petit, Joseph Sans, «*menor*», Jaime Sebastia, Pasqual Castellvi i Jaime Vives. A.M.V. 77, **Judisari**, 1712, full. 25.
- 14.— A.M.V., 78, **Judisario** del año 1720, «*Ordenes Impresas*», «*Nombramiento de Alcaldes y Regidores para 1720*». Real Audiencia de Valencia, 12 de diciembre de 1719.
- 15.— Aquest apart es un avanç del treball d'arxiu que ens ocupa actualment sobre la família i les formes de transmissió de la propietat en la societat rural valenciana del segle XVIII, per la qual cosa, tal sols es tracta d'una hipòtesi absolutament provisional. La següent taula recull les distintes formes de transmissió de la propietat i llur percentatge d'una mostra

de 4826 escritures notariales de Vila-real fetes per l'escrivà Evaristo Ferrando des del 1700 fins el 1742. Aquests «*malos tiempos*» dels memorials de l'època, es tradueixen, als protocols notariales, en un descens de la transmissió de les propietats per compraventes i casaments i en un increment de les transmissions fetes per herència. Si comparem les transmissions que es fan per via intrafamiliar (casament, partició, testament ...) amb les que es fan per compra-venda, observem que les herències presenten els seus màxims en el quinquenni de 1706-1710 (35'98%), al temps que el mercat de la terra arriba als mínims (9'14%). Aquesta tendència caracteritza el primer terç de segle. Després del 1731-35 els descens experimentat pels testaments és important i la tendència comença a invertir-se amb la recuperació de les transmissions de propietat per casament i, sobre tot, per vendes (AHPPC. **Protocolos**, Evaristo Ferrando (1707-1742). Prot. 123-135).

TIPUS TRANSMISSIONS	PERCENTATGE %
PROPIETAT (1700-1742)	Escritures not.
HERENCIA	
Testaments	4'32
Partició bens	1'82
Inventari post-mort	1'73
Codicili	1'39
Restitució herència	0'97
CASAMENT	
Carta germania	1'73
Capitulacions	0'48
Dot	1'22
Restitució de dot	0'79
COMPRA-VENDES	
Terra	18'30
Cases i patis	0'55
Alqueries	0'29
ALTRES	
Permutes	0'43

- 16.— Un estudi detallat dels **Llibres de peyta i padrones de riquesa** (1360-70?-1858) (AHMV, 850-904) depassa l'àmbit d'aquest estudi, però una cata dels nomenats al primer **Cabildo** a les **peites** de 1690 (863-864) i el **padrón de bienes** de 1714 (868) i 1717 (869) pareix confirmar l'increment dels patrimonis del grup de poder en aquests anys.
- 17.— La font clàssica per a l'estudi quantitatiu i serial de la producció agrícola durant l'Antic Règim és la documentació decimal. A partir de les sèries publicades per Ardit he confeccionat el gràfic n. 1 en coordenades aritmètiques de l'evolució del producte decimal agrari del País Valencià. En la major part de les localitats valencianes totes les produccions decimables s'enquadraven en el delme de pa i vi, tret del ramat i bestiar que contribuïa en el delme del carnatge. Els delmes de l'arquebisbat de València, donada llur extensió territorial poden considerar-se representatius de tot el País Valencià. Ardit ha buidat tota la informació decimal entre 1501 i 1800 i ha publicat les sèries des del 1565 sense inexactituds (ARDIT, M. «*Expulsió dels moriscos i creixement agrari al País Valencià*», *Afers*, 5/6, 1987, pp. 300-3316. Una completa bibliografia sobre la font a la nota 42, p. 291). Si comencem l'anàlisi per la sèrie del delme de pa i vi, podem observar com aquest dibuixa clarament l'amplitud de la crisi de subsistència del 1709 en un país derrotat i famolenç (PALOP 1977; pp. 73-79; 1982; pp. 407-416). L'evolució del delme de carnatge confirma un fet certerament assenyalat per Casey, el subdesenvolupament ramader del País Valencià (CASEY, 1982; pp. 329-339) en recessió constant en aquests anys.

18.— La següent taula recull l'evolució del preu de la terra. Ha estat elaborada a partir del estudi de DOMINGO, 1983: p. 134:

Cultiu	1675	1739	Índexs. Base 1675 = 100
HORTA			
S. Major i Sequiola	148	370	255'40
S. Jussana i Roiga	65	138	212'30
Olivar	80	220	275'00
Garroferal	54	—	—
Vinya	63	146	231'74
SECA			
Olivar	23	77	334'78
Garroferal	43	42	97'67
Vinya	26	32	123'07
Terra campa	16	41	256'25

- 19.— «en el remanente de todos mis bienes, derechos y acciones que me pertenezcan aora y en los successivo Instituyo y nombro por mi legitimo y universal heredero a mi hermano D. Vicente Llorens y Soler durante su vida tan solamente con vinculo de pacto y precisa condición de que muerto este passe mi Universal herencia sin disminució a su hijo mayor D. Joaquín y de Doña Josefa Chiva y Sanahuja y por su muerte a los hijos y descendientes varones passe mi Universal herencia al otro hijo de los referidos D. Vicente y Doña Josefa que subsiga en grado con el mismo llamamiento de hijos descendientes varones de varones; cuyo orden se observe en los restantes hijos de Aquellos D. José Antonio, D. Vicente y D. Mariano y si todos los varones de mi dicho hermano faltassen sin haver dejado hijos varones passe entonces este Vinculo a las hembras, a sus hijos, hijas y descendientes del referido D. Vicente. De forma que mi voluntad es que dicho Vinculo permanezca perpetuamente en descendientes Varones y en defecto de estos en hembras unos y otras legitimos y naturales o legitimados conforme a Derecho; con exclusión de hembras habiendo varones y con preferencia de mayor a menor segun el orden dispuesto». ARXIU LLORENS (A.LL.). «Testamento del Licenciado D. Joaquín Llorens y Soler, Presbitero Beneficiado en la Parroquia Iglesia de esta Villa de Villarreal», Vila-real, 25 de febrer del 1713.
- 20.— Mariano Peset defineix el «mayorazgo» com «un acto de disposició de bienes mediante el cual el cabeza de familia determina unir un conjunto de bienes y los reserva a sus descendientes en un orden preestablecido de sucesión, determinando su imposibilidad de enajenarlos por cualquiera de los sucesivos poseedores y sin que se puedan ejecutar por deudas» (PESET, Mariano. *Dos ensayos sobre la historia de la propiedad de la tierra*. Madrid, 1982). A una societat agraria com la nostra el «mayorazgo o vinculo» condició el calendari agrícola: «Que para los portadores de pensiones y cosechas de libre y de Vinculo se guardara esta Regla: Es sabido que el año natural sobre frutos se cuenta desde la una a la otra colección y asi se hara en lo Vinculado y Censos y en cuanto a pensiones de tierra de San Juan a San Juan o desde 1er de Julio en adelante. Y asi las pensiones de arriendo del Vinculo de regadio se fijaran a D. Andres y sus herederos desde lo que va desde 1 de Julio hasta 7 de Febrero en que murió. Las de los censos desde su vencimiento hasta dicho 7 de Febrero y el de los Frutos en su misma especie que consistiran y las algarrobas desde 1 de octubre hasta dicho dia 7 de Febrero y de lo que saque la herencia se aplicara la mitad a la Viuda por haver sobrevivido y estado en Matrimonio con D. Andres por todo el tiempo que este fue dueño y poseedor del Mayorazgo». A.LL. *Beneficios y Censos*. «Supuestos preliminares de la Partición de D. Andres

Llorens por los Abogados D. Francisco Inza y D. Agustin Marti. Vila-real, 27, julio del año 1803».

- 21.— ARV. *Protocolos*, 8.431, ANTIGA ESQUIER, José (1838-1840). «Inventario y Justiprecio de los bienes recayentes en la universal herencia de Don Joaquín Llorens y Doña Manuela Bayer», 1840, febrer, 10. Castelló, fulls 22 i passim.
- 22.— El següent quadre resum els censals motiu del pleit:
Deutors	Creditors	Capital(L)	Pensió/any(L)	Prop. Hipoteca
Maria Gosalbo	J. Llorens, Pbr.	435	13.7.8	Alqueria
Maria Gosalbo	J. Llorens, Pbr.	1000	30.	Casa c. Major
Ignacio Llorens	Clergat	362	10.7.3.	Casa c. Major
Ignacio Llorens	Clergat	1833	54.16.6.	Herencia
Hereus J. Llorens	Clergat	15	9.10.	«Censo muerto»
Vicente Llorens	Clergat	24	1.4.	Casa. S. Antoni
Her. Sor Geronima	Clergat	393	14.1.	Horta C. Mar
Hereus Mag. Llorens	Clergat		11.16.	Horta

Font: A.LL. *Testamentos*. «Reflexiones sobre las Pretensiones o Instancia del sindico del reverendo clero de Villa-Real, contra D. Vicente Llorens en asunto de censos» i «Manifiesto de los Censos que pide el Reverendo Clero de Villa Real a la herencia de D. Joaquín Llorens, de su estado y Circunstancias de la Causa que ha suscitado el Sindico en el Juzgado de Villa Real», 1783.

- 23.— L'exemple més significatiu del paper jugat pels nou vinguts castellans el tenim en Emanuel Montesinos que recopilarà totes les **Ordinacions i estatuts determinats decretats per lo Consell i Jurats de la vila de Vila-real** (de 1372 a 1711) amb la finalitat de fer present i intentar adequar-hi el sistema de camps oberts de la Vila (DOMINGO (1983), p. 218) a la legislació ganadera castellana, seguint la normativa donada per Macanaz. (A.H.M.V. Sign. 1317). Aquestes Ordinacions... han estat publicades per DONATE SEBASTIA, J.M. «*Ordinacions y Estatuts de Villarreal*», *Datos para la Historia de Villarreal*, IV. Villarrea, 1977, pp. 65-233. Cas distint es el de Gonzalez, les seues dures mesures amb el veïnat son la causa amagada del seu procés pel Tribunal de la Inquisició de València (AHN. *Inquisición, Alegaciones Fiscales*).
- 24.— **Novisima Recopilación**. Libro III, Ley I i II.
- 25.— A.LL. *Correspondencia de Ignacio Llorens*, 1707, agost, 2; A.R.V. *Manaments y Empars. Justicia Civil*, L. 2 (1708). «*Antiguedades, origen y nobleza de los del apellido Ferrando*»; A.M.V. 2014, «*Probanza linaje de los Granell, 1710*».
- 26.— El fet no és nou. Reglà, Kamen i Amelang han vinculat la tranquil·litat política de la classe dirigent catalana després de la Revolta de 1640 amb l'inundació de privilegis i concessions honorífiques rebudes per aquests després de la capitulació de Barcelona en 1652 (REGLA, Joan. *Historia de Catalunya*. Madrid, 1974, p. 100; KAMEN, H., «*A Forgotten Insurrection of the Seventeenth Century; The Catalan Peasant Rising of 1688*, en *Journal of Moder/History*, 49. Chicago, 1977, pp. 210-230» (traducció catalana a *Recerques*, 9. Barcelona, 1979) i AMELANG, 1986; p. 57).
- 27.— MADRAMANY i CALATAYUD, M., *Tratado de la nobleza de la Corona de Aragón, especialmente del Reyno de Valencia, para ilustración de la Real Cédula del Señor D. Luis I, de 14 de Agosto de 1724*. Valencia, 1788, cit. GIMENO (1987), p. 244.).
- 28.— A.R.V. *Real Acuerdo*, L. 91, Provisió del Consejo de Castilla a l'Audiència de València ordenant la insaculació dels oficis de govern de la Vila-real. Madrid, 22 d'agost del 1796, f. 821-827.
- 29.— Per supost, les limitacions d'aquesta documentació no permeten un seguiment detallat dels canvis de posició i categoria social, ja que els contractes no especifiquen els nivells

- de riquesa individual més enllà de les concessions fetes en concepte de dot, però, permet conèixer la complicada xarxa d'interessos i de relacions entrecruades. Els problemes plantejats per aquest tipus de font documental a SHARLIN, A. «*From the Study of Social Mobility to the Study of Society*», a *American Journal of Sociology*, 85, New York, 1979, pp. 338-360; i a AMELANG, J. «*A note on marriage contracts as a source for the social history of early modern Barcelona*», *Estudios Històrics i Documents dels Arxius de Protocolos*, VIII, Barcelona, 1980, pp. 237-244.
- 30.— A.L.L. «*Ultim Testament de Michaelis Soler, ciutadà, habitador de la Vila de Vilareal*», 1628, setembre, 15. Una visió del matrimoni a la València dels segles XVI—XVIII a PLA ALBEROLA, P.J. «*Familia y matrimonio en la Valencia Moderna. Apuntes para su estudio*», a CASEY, J. i altres *La Familia en la España Mediterránea (siglos XV-XIX)*, Barcelona, ed. Critica, 1987, pp. 94-128.
- 31.— «*Pariente y Muy Sr. Mio. No inbio a Ud. la Copia del testamento del Dean Durango y el Arbol que muestra nuestro Parentesco con el Dean por que de Nada puede aprovechar al Estado en que se halla en el dia esta desgraciada pretensión y haora no tengo a mano estos papeles. Pero se los inbiare y todos los que tengo Siempre que guste. Despues que tuve el gusto de Ver a Vd. en esta Su Casa, me paresio consultar en la Corte con personas de Primera Clase y Ministros Nuestra pretension. Presentado Memorial, tantissimo pedi Consejo sobre el mismo a mi pariente D. Manuel Sisternes, quien el dia va propuesto por la Camara de Su Magestad con quatro para primer fiscal del Consejo, y este me dice que es temeridad pretender arrancar del Obispo y Cabildo un Patrimonio tan Considerable despues de tantos años que lo posee. Puede Ud. comunicarles al Pariente D. Pasqual Gil se sirviera de remitirme los bienes de la herencia de Nuestro tio Baltasar Gil, le adjudicara hijuela de els Vives entre otras de las escrituras que quedaron en los protocolos del tio Jayme Gil. Sirvase Ud. de practicar la diligencia que agradecer el trabaxo . . .*» A.L.L. **testamentos**. Lletra de Vicente Vives de Portes a Joaquin Llorens sobre l'herència del Dean de Sogorb. Castelló, 11 de Maig de 1788.
- 32.— AHPCC. **Protocolos**. Dote de Doña Mariana Gamboa y del Dr. D. Miguel Muñoz, ciudadano y Abogado de los Reales Concejos. Vila-real, 11 de novembre de 1748, fulls. 117-120.
- 33.— En un complet i documentat estudi Enrique Giménez descriu amb tot detall el procés seguit en l'establiment dels **corregimientos** de caire militarista sempre en pugna amb alternatives civilistes, durant el regnat de Felipe V. GIMENEZ LOPEZ, E. «*El establecimiento del poder territorial en Valencia tras la Nueva Planta borbónica*», en *Estudios*, 13, Valencia, 1987, pp. 201-239.
- 34.— La manca d'interés dels valencians pels càrrecs del nou govern es deu més a la preferència del president de la Chancilleria pel funcionariat castellà que retraïment dels valencians per la inseguretad de la guerra (GIMENEZ, 1987; p. 213). La cita a A.H.N. **Consejos de Gracia y Justicia (Aragón)**, des d'ara **Consejos**, Leg. 18.190, Pedro de Larreategui a Juan Milán de Aragón. València, 30 d'agost de 1707. Una visió completa de la Chancilleria a PESET REIG, M. «*La creación de la Chancillería en Valencia y su reducción a Audiencias en los años de la Nueva Planta*», a *Estudios de Historia de Valencia*, València, 1978, pp. 309-334.
- 35.— Es parla de possibles **corregidores** a Oriola, Xativa i Castelló i València, amb la mateixa jurisdicció que la de llurs governacions forals, es pensa en traslladar-hi la capitalitat de la antiga governació de Xativa a Carcaixent i hi han referències a corregiments de **letras**. AHN. **Consejos**, Leg. 17.984. «*Consulta del Consejo de Aragón sobre el lugar donde se ha de poner la Gobernación que habia en Játiva*». 9 de juny de 1707; GIMENEZ, 1987; p. 214.
- 36.— A.H.N. **Consejos**. Lligall 17.984, «*Consulta del Consejo de Aragón sobre el lugar donde se ha de poner la Gobernación que habia en Jativa*», 9 de juny del 1707; cit. GIMENEZ

- 1987; p. 215 i MERCADER, 1985; p. 257.
- 37.— La següent relació recull els candidats presentats per la **Chancilleria a la Camara de Castella en 1707**.
- CORREGIMIENTO DE CAPA Y ESPADA Aristocrates.**
- Marques de Malferit
- Comte de Carlet
- Cavallers Ord. Militars**
- Jose Pertusa y Bricuela
- Cristobal Sanz de Vallés
- Titulars de Senyoriu.**
- Carlos Maza de Lizana
- Nicolas Perez de Sarrió
- Pedro Burgunyo
- Luis Togores
- Altres.**
- Josep Fernandez de Mesa
- Domingo Salvador y Zaena
- CORREGIMIENTOS DE LETRAS**
- Doctors en Lleis**
- Gregorio Fuster
- Pedro Giner de Bou
- Jose Milot
- Domingo Corsiniani
- Manuel Menor
- Matias Bosch
- «*letrados con mucha experiencia*».
- Juan Calder
- Pedro Lazaro de Castelblanque
- Pedro Dols de Castellar
- Alcalde del Crimen (?)**
- Juan Bautista de la Revilla
- Mèrits Adults per la Chancilleria**
- Fugitiu de Xàtiva i exiliat a Castella, el fill intenta conquerir Denia de mans de Basset.
«*de prendas, fidelidad y habilidad tan notorias*»
- Ordre de San Joan exiliat a Castella arran el triomf austracista.
Ordre Montesa, bens incendiats pels austracistes.
- Bens i Estats de Moixent i Novelda segrestats.
Defensa del castell d'Alacant i exiliat.
Defensa de la ciutat i castell d'Alacant.
Senyor de Jacarilla, assessor del marquès de Rafal, governador d'Oriola, des del 1706.
- Exiliat a Castella
Home de confiança del cavaller d'Asfeld, que pergué incendiades pels austracistes les heretats que posseïa a Sant Mateu.
- Assessor del magistrat Damian Cerdà a Xàtiva, empressonat i perdut del patrimoni.
Assessor del governador de Castelló, exiliat
Assessor del governador d'Alacant, exiliat.
Auditor Capitanía d'Alacant
«*preso y mortificado*», fugit de Xàtiva
«*preso y mortificado*», fugit de Xàtiva

Administració senyorial

Pedro de Lago

José Techel i Querol

Font: GIMENEZ, 1987; pp. 215-216; MERCADER, 1985; pp. 258-259

Administrador Senyoriu Concetaina

Administrador Senyoriu de Sogorb

38. — «es notable la confusión y turbación que causan estos nombramientos y gravísimo el perjuicio y atraso que se sigue a la introducción de las leyes y práctica de Castilla». A.H.N. **Consejos**, Lligall. 18.190, Acuerdo de la Camara de Castilla, 26 de marzo de 1708; Un estudi detall sobre l'intervencionisme militar D'Asfeld i Macanaz a GIMENEZ, 1987; p. 217-218. La imposició d'una administració de base militar a MOLAS RIBALTA, Pedro. «*Militares y togados en la Valencia borbónica*», a **Actes du Ier Colloque sur le Pays Valencien a l'époque moderne**. Pau-València, 1980, pp. 171-186.
39. — AHN. **Consejos**, LL. 17.984, «*Corregidores del Reyno de Valencia, que todos son Gobernadores Militares, por que con Decreto de 25 de noviembre de 1708 mando D.M. que ha dichos gobernadores militares se les expediese títulos de Corregidores*».
40. — Aquesta renda extraordinària de la Corona de Castella havia estat arbitrada pel comte-duc d'Olivares en 1631. MERCADER, 1985; p. 260, not. 13.
41. — AHN. **Consejos**, LI. 17.984, «*Consulta de la Real Camara de 14 de setembre de 1711*».
42. — «*La una compañía esta al cargo de D. Andres Gamboa, Capitan, Hidalgo Noble de Sangre y Solar Conosido, sin nada gravoso en la Republica; de D. Nicolas Ferrando, Theniente, de su familia de ciudadanos y en el dia actual Regidor de esta Villa y de D. Carda, Subteniente, escrivano real, de familia distinguida, sin mas cargos en el dia, no obstante que en años pasados obtuvo el de Procurador general. La otra compañía que esta a mi cargo tengo por oficiales a D. Joaquin Font y Gamboa, theniente, y a D. Juan Sichet, Subteniente. Font es de familia de ciudadanos y maior de distinción en esta Villa y aunque ha tenido algunos empleos onorificos de la Republica, en el dia ninguno tiene que le sea gravoso. Sichet es de nación frances, por cuio motivo ignoro qual es su calidad de familia, sin embargo fue Regidor de esta Villa y en el dia es Administrador del Santo Ospital de la propia. D. Mariano Llorens, Aiudante agregado a mi compañía, es hermano del Comandante en Jefe, D. Joaquin Llorens, sin empleo gravoso en la Republica. Y yo (Jose Pareja), soy ciudadano, he servido a S. Magestad de cadete en el Regimiento de Guardias de Infanteria, he obtenido por muy diferentes vezes empleos onorificos en la Republica como consta en la Sala y Archivo de esta Villa*». AHMC. **Gobernación 1739-1740. «Informe de la Ayuntamiento de esta Villa de Villarreal sobre excepciones de los cargos militares»**. s.d.; Antonio del Valle era Tenient coronel del regiment de Pareja. Es significatiu que a Pareja el trobem en la documentació de l'ajuntament a partir del 1709. Any en que Antonio del Valle té plenes competencies en el terreny castrense.
43. — ARV. **Escribania de Camara**, GALLEGO, Francisco Antonio, 1715, Exp. 43, «*Autos que sigue la Villa de Villa Real con Don Pedro Gaxardo, Corregidor de la Villa de Castellón de la Plana y con el Consejo y Reximiento de ella: Sobre pretender no estar Comprehendida dicha Villa en la Residencia que dicho Don Pedro le pretende tomar. Relator el Licenciado Torre; Procurador Vicente Vazquez; Escribano de Camara Francisco Antonio Gallego, Año 1715, Valencia*»; Memoria de Gajardo justifican llur procediment. Castelló, 15 de març de 1716. Una visió de conjunt del Judici de Residència com a forma de control dels oficials públics municipals a GIMENEZ CHORNET, Vicente, «*Absolutisme i control dels oficials municipals al segle XVIII. El judici de Residència a Cabanes*», **Estudis**, 13. València, 1987, pp. 257-272.
44. — La primera disposició recopilada data de 1283, atorgada per Pere III, encara que l'orde-

nació fonamental correspon a Jaume II. Aquestes qüestions a LALINDE ABADIA, J. «*La purga de taula*», **Homenaje a Vicens Vives**, I. Barcelona, 1965, pp. 499-523.

45. — «... *decretamus Tenore igitur presentis de nostra certa scientia Regia que autoritate deliberate et consultato pro fato Villa de VillaReal illiusque Justitia, Juratis et Probis hominibus gratiam facimus et concedimus quod per dictos, vel per Gerentem Vices nostri generalis Gubernatoris predicti nostri Regni Valencia, qui hanc est preteritem fuerit et per alios quoscumque officialis nostros tam ordinarios quam delegatos numquam a modo inquisiti ex mero officio valent fieri contra officiales praedicta Villa de VillaReal volentes etiam decernentes et declarantes quod nullus officialis noster et praesentim dictus Gerens vices nostri generalis Gubernatoris praedicti nostro Valentia Regni possit de inceptis visitare praedictam Villam de VillaReal, nec inquisitionem facere contra eius officiales neque per diffamnationem, mala administrationis, neque per querellam aut partis civitatis, neque per alia quamcumque causam; sed tantum modo per Nos, aut per nostros Regios Commissarios, aut Delegatos cum expressa et Speciali commissione nostra expedita per nostrum Sacrum Supremum Regium Aragonum Consilium praedicti officiales dicti Ville de VillaReal in cassibus diffamationis culparum et excessum in mala administratione suorum officiorum ad examen et cognitionem nostram et dicti nostri Sacri Supremi Regi i Aragonum Consilii et non aliter visitari valeant. . . » ARV. **Escribania de Camara**, GALLEGO, 1715, Exp. 43, «*Autos. . .*», «*Certificación y traslado de privilegio del Señor Carlos Segundo hecho por Don Luys Vicente Royo, Archivero por su Magestad de los Reales Archivos del Real Patrimonio y Baylia General. . .*»*
46. — Veure not. 43.
47. — ARV. **Escribania de Camara**, GALLEGO, Francisco Antonio (1716), Exp. «*Pleyto con las Villas de Villarreal y Burriana sobre pago de cierta porsión de salario del corregidor D. Pedro Gaxardo*». Valencia, 3 de març del 1716; AHMC. **Pragmáticas**, Libro 1 (1650-1728), «*Despacho Real de Emplazamiento a la Villa de Castellón para el seguimiento del Pleyto con las Villas de Villarreal y Burriana sobre pago de cierta porsión de salario del Corregidor de Castellón y su partido*». Valencia, 22 de març de 1724; «*Una provisión de los SS. de la Real Audiencia de Valencia declarando que las Villas de Borriana y Villarreal estaban exentas de contribuir en el pago del salario del Corregidor de Castellón*». València, 4 d'octubre de 1724.
48. — AMV. Sign. 77, **Judisiario**. . . 1712, full.
49. — «*Que Vos D. Pedro habieis hecho Saber a la dicha Villa su parte que como tal Corregidor deberiais Cobrar Vuestro Salario de las Villas Reales, mandando que dentro de ocho dias se os pagasen doscientas veinte libras doze sueldos en porcion que le tocaria a dicha Villa de Villa Real en cada un año y Como por ser Villa Real y no de vuestra Jurisdicción se opongá lo Referido a Nuestras Leyes Reales lo que se pretende como lo teniamos declarado con el Corregidor de la Ciudad de San Phelipe, . . .* «os mandamos que dentro ocho dias de como con ella fueris requerido por parte de la dicha Villa Real nos informéis . . . y en el interim que por los dichos nuestro Presidente y oydores se ve y determina dicha Causa, no innobeis en cosa alguna de lo Referido». A.R.V. **Escribania**, Exp. 43
50. — «... *me han venido entreteniendo asta aora representandome escaseces y miserias y por Ultimo haviendoles imbiado a dezir me remitiessen los seis meses por no tener otra cosa de que comer y respeto de contener la Orden de D. Rodrigo Cavallero el aperciviemento de apremio Militar para la Cobranza me escribieron los Regidores de dicha Villa el dia nueve del Corriente que se hallan con Letras de V.A. y que no los apremiara y el dia diez les imbie el apremio de quatro soldadsos y un Cabo. . . y el dia Onze, todo del corriente, me presentaron las expresadas Reales libras. Que es todo el hecho y realidad; en que se ve lo siniestramente que han informado a V.A., no haviendolo pedido Yo Suel-*

do, ni Salario de Corregidor, ni otro ninguno pues solo les he imbiado el Repartimiento original firmado y hecho por D. Rodrigo Cavallero, segun las Ordenes que para ello havra tenido de V. Magestad. Suplico a V.A. . . . el dar la Mortificación Correspondiente a dicha Villa como infractora de la Verdad y perturbadores de la quietud pues si de principio huviessen presentado a V.A. la Orden que tuvieron para pagar a D. Rodrigo Cavallero y no mia vendria V.A. con el Consentimiento de que en esto no tengo que ver sobre esta Materia y tomaria otra Resolución. ARV. **Escribania**, Exp. 55, f. 10 v. 11.

- 51.— ARV. **Escribania**, Exp. 55 «Testimonio de Evaristo Ferrando, escribano». Vila-real, 14, març de 1716. f. 15-16 v.
- 52.— «El qual respondio que deseava mucho obedecer las ordenes de V.A. pero que tenia Orden del Capitan General del Reyno de no levantar dicho apremio, pasandose a expresar que antes que se hiciera notorio el primer Real Despacho ya havia imbiado la partida, pero tambien expresa que antes de inbiarla se le havia notificado por la Villa, mi parte, que tenia dicha Real Provisión y que no devia apremiarla sin que informase segun todo es de ver». ARV. **Escribania**, Exp. 55, «Memorial del procurador Vicente Vazquez».
- 53.— AHMC. **Pragmáticas**, L. 1 (1650-1728), «Provisión . . .», València, 4 d'octubre de 1724.
- 54.— AHN. **Consejos**, Ligall 17.984, «Informe de la Audiencia de Valencia firmado por el Gobernador Capitán General Duque de San Pedro sobre los Corregimientos de Valencia y sus territorios». València, 10 de juny de 1721. Una visió completa de la trajectòria seguida en la substitució dels militars per juristes a GIMENEZ (1987), pp. 224-239.
- 55.— D'ençà 1730 es pot parlar de turnisme entre el grup de Miguel Martínez, Agustín Cubero, Vicente Monso, Joseph Ayet i Antonio Serrano i el de Jaime Gil, Joseph Sebastia, Miguel Espuig, Manuel Blasco, J. Monfort de Pasqual, Manuel Rochera, «habituales Regidores». Tots ells controlats i dominats per Miguel Bonet, «su habitual Mayordomo de Propios». La seua gestió està caracteritzada per dubtoses comptabilitats i constants immoralitats en llur actuació política i judicial. Les concòrdies entre els uns i els altres abundants. El 5 de desembre de 1746, es fa «escritura de Idemnidad, Paz Y Salvo» per els comptes pendents entre el Regidors de 1744 i els de 1746 (A.H.P.P.C. **Protocolos**. Girona, 1746, fulls 122-124). Dos anys més tard, en 1748, les «inmoralidades administrativas de los que habian gobernado esta villa de 1730 a 1746» han arribat a un punt que es fa delegació de poder a Vicente Melchor perquè denuncie el cas a Madrid i demane judici de residència. La petició de un «juez de residencia». El mateix any es torna a repetir la petició de mà del Doctor en medicina Ignacio Carda. A.M.V. 1812, «Pedro Amer, procurador de Vila-real contra el labrador Vicente Melchor, sobre tasación de dietas y salarios del viaje a Madrid», 1748; 1813, «Pedro Amer y Juan Bovaira contra Ignacio Carda por gastos de un viaje a Madrid», 1748. Es l'inici d'un llarg seguit de memorials, que s'allarga fins 1796, en demanda del restabliment de les eleccions de càrrecs públics per insaculació. A.R.V. **Real Acuerdo** (1796), fulls, 821-827; vid. nota 28.
- 56.— Els préstecs de la Vila-real a la monarquia al llarg de les Corts dels segle XVI i XVII a ARROYAS I SERRANO, Magin. **Vila-real a les Corts valencianes de l'edat moderna**. Vila-real, 1986, pp. 66-68.
- 57.— Lluís Guàrdia ha demostrat com a les Corts de 1645 i, sobre tot, el 1648, el centralisme és un fet al nostre país i que l'opinió del Comte Duc «la natural blandura de aquellos naturales», «tenemos por más muelles», «en aquel Reyno no puede haver nada sospechoso por su acostumbrada fineza» és, encara avui, pese a qui pese, una constant de desgavells quotidiana. Els que un 10 de setembre de 1647, rebassant l'esperit del seu temps, van escriure un pasquí versificat incitant a la revolta, no hi tenien cap dubte.
«Cert que tens molt espantat
poble noble y valerós

de que rabiante com un gos
no busques la llibertat.

Gran plaga tens que curar
qui et governa te atropella
y si hui sofriries sella
demà et voldran albardar.

A.C.A. **Consell d'Aragó**, 1. 660, exp. 63, fulls 1-4, cit. GUIA MARIN, Lluís. (1980), p. 141; **Cortes del reinado de Felipe IV. II. Cortes valencianas de 1645**. València, 1984, pp. 190-191; CASEY, James. «La crisis» pp. 160 y ss.

- 58.— L'activitat de José Aragón com a titular de la batllia esta documentada el 1713-14 (pleit venda bestiar); 1715 (demandes venda de terra i pensions censals); 1722 (venda de blat); 1728 (deutes arrendament forn del Raval de Castelló); 1729 (reconeixement de deutes) i 1732 (arrendament moli a Borriol). A.M.V., 2.549, 2.624, 2.435, 2.870. 2.484. 1.891, 2.915 i 3.734.
- 59.— A.M.V. 1855-1867, 1873-1828, 1882-1886, 1888-1890 (molins); 1891, 1892, 1896-1900 (forns); 1909-1928 (tavernes); 1929-1934 (tendes. La sociologia dels arrendataris dels drets reials a ROMEO MATEO, Mª Cruz. **Realengo y municipio: Marco de formación de una burguesia (Alcoi en el siglo XVIII)**. Alicante, 1986, pp. 57-73.
- 60.— Un estat de la qüestió dels treballs que han contribuït decisivament a considerar els reialencs com senyorius detectats pel rei a ARDIT LUCAS, M. «Contribución al estudio del movimiento de las rentas de la tierra en el País Valenciano en el siglo XVIII (1707-1800)», a **Cuadernos de Historia, anex a Hispania**, 5 (1975), pp. 337-418; CAPELLINO COTS, F. «La propiedad territorial a la Ribera a la fi del segle XVIII: El Patrimonio Real», **Economía agraria i Historia local**. València, 1981, pp. 383-418; CORONA MARZOL, Mª Carmen, 1986; GARCIA MONERRIS, C. **El Patrimonio Real en el País Valenciano: entre el absolutismo y el liberalismo (1833-1843)**, tesis licenciatura inedita. Departament Historia del Dret. U. València, 1981; «Fernando VII y el Real Patrimonio (1814-1820): las raices de la 'cuestión patrimonial' en el País Valenciano», **Estudios d'Historia Contemporània del País Valencià**, 4. València, 1982, pp. 35-66; Rey y Señor. **Estudio de un realengo del País Valenciano (La Albufera 1761-1836)**. València, 1985; «**Real Patrimonio y estructura de la propiedad de la bailia de Carcaixent, siglos XVIII i XIX**», (ponencia presentada al III Congreso de Historia de la Ribera, 1984) i ROMEO MATEO, Mª Cruz. Obr. cit.
- 61.— S'hi poden reconstruir sèries ininterrompudes des de 1718 que demostren quantitativament el balanç comptable de la batllia. A.R.V. **Bailia, letra "C"**, Exp. 274 i ss. «**Cuentas de la Bailia de Vila-real**». Un model d'aquest tipus de treball a CORONA MARZOL, C., 1986.
- 62.— Aquestes figures fiscals de les rendes patrimonials, impostos i regalies a CORONA, 1986; pp. 29-31.
- 63.— A.M.V., 78, **Judiciario**, 1720. f. 12.
- 64.— S'arrendava separatament dels altres drets de patrimoni reial. Es deividia en quatre parts. La meitat l'anomenat **Delme maior**, corresponia al bisbe i capítol de Tortosa; una quarta part -terç delme- pertanyia al rei com a senyor de la Vila i la quarta part restant romana als Beneficis de l'església Major. A.M.V. 78, **Judisiario**, 1720, full 6; 1984, «**Sumaria de testigos de Salvador Capella sobre exención pago del diezmo**», 1747. Sobre el delme remitim a CANALES, E. «**Los diezmos en su etapa final**», a ANES, G. (ed.). **La economía española al final del Antiguo Régimen**, vol. I: Agricultura, Madrid, 1982, pp. 105-187; MESTRE SANCHIS, A. «**La recolección de diezmos en la diócesis valenciana según la encuesta capitular de 1758**», a **Primer Congreso de Historia del País Valenciano III**, València, 1976, pp. 631-642.
- 65.— A.H.M.C. **Gobernación**, 1711-19. «**Cartas del Marques de Valdecañas a D. Pedro Gajardo, Corregidor**» (1715-18). València, 20 de gener de 1717.

- 66.— A.R.V. **Real Acuerdo**, 1730, fulls. 130-137. Transcripció dels aspectes més interessants a GRAULLERA, 1985; p. 31, nota 53.
- 67.— A.M.V. 1.999. «*Expediente contra los herederos de Andres Ibañez, por arriendo de la Sisa Mayor*». 1710.
- 68.— A.M.V. 2.857-2.864, «*Deudas censales*», 1710-1723.
- 69.— A.M.V. 2.478-2.498, «*Demandas por deudas procedentes de la venta de trigo*» (1709-1831); 1.586, «*Administración del Almudín de Villarreal*» (1709-1710); 3.338-3.339, «*Demandas por deudas judiciales con embargo de trigo*», 1712.
- 70.— A.R.V. **Real Acuerdo**, L. 6 (1712), «*Moratoria de la villa de Villarreal*», full. 25.
- 71.— A.H.N. **Estado**, **Leg. 400**, «*Informe sobre las rentas y contribuciones de Valencia, elaborado por José Pedrajas, Superintendente General de la Real Hacienda de S.M.*», 21 d'agost de 1711; cit. KAMEN, 1970, p. 358 i CORONA 1984; p. 384, nota 4.
- 72.— A.H.N. **Estado**, Lg. 346. Aquestes qüestions a VOLTES BOU, P. **La Guerra de Sucesión en Valencia**. València, 1964. Una visió més acurada i completa a CORONA, 1984, pp. 385-400.
- 73.— A.M.V. 2.000, «*Recurso dels presbitero José Gil, por cierta cantidad asignada en concepto de utilidades*», 1710. El cas del capítol de València a PESET, GRAULLERA, MAN-CEBO, 1985; pp. 133-134.
- 74.— La reforma de Francisco Caetano y Aragón a A.H.N., **Estado**, Lg. 375. Un estudi amb profunditat a CORONA, 1984; pp. 392-400.
- 75.— A.H.M.C. **Gobernación**, 1711-19; «*Cartas . . .*», «*Respuesta del Capitan General de Valencia a la petición de exección Repartimiento de Paja por no tener tropas de Guarnición*», València, 9 d'octubre de 1715; «*Respuesta a los Exzesos que comete el Regimiento de Infanteria de Gante*», València, 16 d'agost de 1715. A.R.V. **Escribania**, 160, lio 12, exp. 4, «*D. Francisco Gozalvo con el Consejo, Justicia y Regimiento de Nules sobre exección de alojamiento, bagajes i cuarteles*». A.M.V. 2.011-1.012, «*Información de pobreza para que no se alojen soldados*», 1710-1747.
- 76.— A.G.S. **Guerra Moderna**, «*Consulta Secretaria de Guerra del Gobernador de Peniscola sobre el tumulto*», cit. KAMEN, 1982, p. 36.
- 77.— «*Me doy por enterado en que sus Paisanos de ella son culpados de la muerte que se ha dado a un soldado del Regimiento de Caballeria del Conde de Real, como de todas las averiguaciones y embargos que V.S. ha hecho . . . continuara con los embargos de bienes y demas autos judiciales hasta el total esclarecimiento de los hechos*». A.H.M.C. **Gobernación**, «*Cartas . . .*». València, 26 d'agost de 1716. «*Autos y Sumaria del reo Matheo Garcia que mato al Cabo de la Esquadra de la Cia de D. Juan de Villalva y pistolaleta que se tiro al soldado en las Valles de Uxo*». València, 14 de juliol de 1717.
- 78.— «*. . . haverse asesinado a un soldado, sin que las diligencias de V.S. haia podido descubrir al agresor . . . se executen las mas vivas diligencias, haziendo el cargo correspondiente a los Justicias del termino en donde suzedio la muerte y en caso preciso mandara V.S. poner presos a los Alcaldes hasta nueva horden mia y que quede justificada la culpa o la inosenzia, pues siendo estos delitos se disimularan crezerian en cada dia los deshordenes que producirian maiores daños*». A.H.M.C. **Gobernación**, «*Cartas . . .*», València, 15 del 12 de 1718.
- 79.— A.H.M.C. **Gobernación**, «*Sumaria hecha por Andres Mondina, Alcalde de la villa de Villarreal*», Vila-real, 11 de gener de 1719.
- 80.— A.H.M.C. **Gobernación**, «*Cartas . . .*», Castelló, 27 de juny de 1719.
- 81.— A.H.M.C. **Gobernación**, «*Sobre la formación de compañía de milicias*», València, 27 de juny de 1719. La revolta catalana de 1719 a MERCADER I RIBA, J. «*La guerra de 1719 i el restabliment de les llibertats catalanes*» a **Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis**

Històrics, t. I (1952), pp. 74 i ss.; «*El valle de Aran, la Nueva Planta y la invasión anglo-francesa de 1719*», dins **Primer Congreso Internacional de Pirineistas**, Zaragoza, 1974, p. 29.

- 82.— «*Halla que en esta Villa ay 600 vecinos poco mas o menos y 1800 personas de comunion y aunque en la visita pasada eran más se han aminorado por la Calamidad de los tiempos y de estos son 200 pobres de solemnidad*». A.P.V. **Llibre de Visites**, I (1714), full. 279 v.
- 83.— El marquès de Santa Cruz, que s'havia distinguit durant la guerra de Successió en els setges de Tortosa i Barcelona, és l'autor d'un llibre que assolí, des de 1724 a 1775, set reedicions. A llurs **Reflexiones politico-militares**, sovint s'hi parla de la guerra exterior com una solució a la revolta interior: «*Suele ser precisa la guerra contra los vecinos para escusar la civil entre vasallos . . . Tambien suele convenir la guerra para evitar la carestia de viveres que nace de la muchedumbre de holgazanes producidos por la demasiada larga paz*». La idea no és nova. Quan Francisco de Oya y Ozores ja escriu al seu **Tratado de Levas, Quintas y Recluta de Gente de Guerra** (1734), que la guerra és el millor sistema «*para echar de las republicas los hombres fascinerosos y perversos y fuera gravissimo el daño de conservarlos oziosos*», esta repetint les paraules escrites més de cent anys enrere al **Governador Cristiano**, del P. Juan Marquez.
- 84.— La cota de soldats es va fixar en «*70 de esa villa*». A.H.M.C. **Gobernación**, vid. not. 81.
- 85.— A.R.V. **Escribania**, Molner, Exp. 250. «*Autos contra José Giner sobre atentado y muerte*», Vila-real, 1720.
- 86.— «*. . . deseando en la parte que lo permiten las urgencias de la Monarquia, el alivio y consuelo de sus vasallos, manda que las contribuciones se repartan y exigan unidas y a un tiempo, para evitar la multiplicidad de los executores y apremios militares, con el daño que de ellos pudiera resultar a sus comunes y vezinos en particular. . .*» A.H.N. **Estado**, Lg. 375.
- 87.— A.R.V. **Real Acuerdo**, 1715, full. 99.
- 88.— A.G.S. **Guerra Moderna**, suplement Lg. 252; cit. GRAULLERA, 1985; p. 48.
- 89.— Una visió de conjunt a ROMEU LLORACH, J. «*El equivalente y otras contribuciones en el Pais Valenciano*», **Estudis d'Història Contemporània del País Valencià**. O, València, 1978, p. 47-78; «*El sistema fiscal valenciano (1715-1823)*», Vinaros, 1981; CORREA BALLESTER, J. **El Equivalente y el Municipio de Valencia (1707-1740)**. Tesis licenciatura inedita. Facultat de Dret. Universitat de València.
- 90.— A.H.M.C. **Libro de Ayuntamientos**, 1710-1729; cit. ARROYAS SERRANO, M. «*Los precedentes del puerto de Castellón a principios del siglo XVIII: el memorial del corregidor don Pedro Gajardo*», a **BSCC**, LXII (1986), p. 319, not. 29.
- 91.— A.M.V. 1.047, «*Administración del equivalente (1709-1710)*»; 78, «*Judisiario . . . 1720*», full. 6.
- 92.— A.H.M.C. **Gobernación**. «*Fundamentos juridicos que asisten a los Abogados de Castellón de la Plana para no dever contribuir en el Equivalente de Alcavalas, Cientos, Millones y demas derechos Reales por razon del honorario de Abogacia*», 1722; 14 fulls mss.
- 93.— A.H.M.C. **Gobernación**, 1739-40. «*Estado de las Poblaciones, que componen la Gobernacion de Castellón*».
- 94.— A.P.V. **Llibre de Visites**, I. veure not. 82.
- 95.— «*Y habiendo mostrado la experiencia, que en muchas poblaciones, siendo asi que el rento de las tierras y utilidades personales de los vecions esta valorada por menos del legitimo producto, regulan el haber anual de los trabajadores por jornal que efectivamente ganan, lo que hace a esta clase de gente menesterosa les sea más pesada la contribución*». A.H.M.C. **Reales cédulas**. 12 (1782-84), 1782.

- 96.— Així descriu el botifler Minyana l'exemplar càstig patit per la Vila: «*Dentro de las murallas la furia militar se ensañaba contra los rebeldes, y no existia ya lugar para el perdón ni para el que que estaba armado, ni para el desarmado; de barrio en barrio asaltan las casas, sin embargo esto no se hace sin heridas, al oponer resistencia llenos de rabia sus dueños. Después de conseguir un botín suficientemente grande, se acude a las teas incendiarias, con la intención de tender la última mano a la victoria con la ventaja de las llamas. Inmediatamente se levanta enorme clamor de aquellos que aislados por las llamas se estaban asando en las habitaciones interiores: a los que salian de allí los recibían las puntiagudas armas de los Belgas que de nadie se apiadaban . . . En el asalto y mantanza se echaron en falta no más de 250 soldados. En cambio habitantes de la ciudad fueron muertos 280 más o menos. Esta victoria ciertamente sangrienta para el ejercito, hubiese sido más, si algunos escuadrones de paisanos que habian sido enviados para ayudar a Sant Mateu, hubiesen intervenido en la lucha de sus compatriotas*». (MINYANA (1985), L. I, pp. 13-14/79-80); En 1768, Juan Antonio de Estrada escriu: «*Sera siempre lamentable la memoria en sus moradores, quando el Conde de las Torres, D. Christoval Moscoso, con las tropas de su mando salió de la Villa de San Mateo, el año de 1706, a cercarla, por haverse reunido en esta villa grande numero de voluntarios, que se resistieron aun mas de lo que debiera una tropa muy arreglada; y aunque las del Rey entraron dentro, hicieron los rebeldes de cada casa un castillo: lo que fue causa de muchos desastres. Viendo esto el Conde de las Torres, mando poner fuego por las quatro partes de la Villa (reservando los Templos y sacando fuera las Religiosas. Y como otra Troya, ardió en voraces llamas, sin perdonar niños, ni mugeres, pasando a cuchillo los que quedaron*». **Población General de España, sus Reynos y Provincias, ciudades, villas y pueblos, islas adyacentes y Presidios de Africa. Escrita por el Pagador D. Juan Antonio de Estrada**, Madrid, 1768, T. II, p. 230; A darrerries de segle el testimoni censurat de l'edició del 1809 de l'*Itineraire descriptif* . . . de Alexandre de Laborde, recordava que «*. . . Villarreal tient pour l'archiduc Carles pendant la guerre de Sucesión, mais elle fut prise en 1706 par les troupes de Philippe V, qui en détruisirent les murailles, passèrent les habitants au fil de l'épée et réduisirent les maisons en cendre. Aussi on n'y voit ni maison, ni edifices anciens; ils sont tous du dix-huitieme siecle*». LABORDE, A. *Itineraire*, L. I, pp. 279-280; i Cavanilles no dubta en començar les seues **Observaciones de la Vila** amb aquestes paraules: «*Vila-real padeció infinito en las guerras de sucesión, pues fue incendiada y en gran parte destruida . . .*», **Observaciones sobre la Historia Natural, Geografía, Agricultura, Población y frutos del Reyno de Valencia por Don Antonio Josef Cavanilles**, Madrid, 1795 (facsimil València, 1981), I, p. 108.
- 97.— «*. . . los que habian sido los más dispuestos en oponer resistencia y desordenadamente por los campos por medio de la huida procuraban salvarse, buscando senderos conocidos: algunos de estos caen en los asentamientos de la caballeria emplazados en torno a la ciudad, y sin piedad son acuchillados: los restantes gracias a una mejor fortuna pudieron refugiarse por apartados caminos en pueblos cercanos . . .*» MINYANA, 1985; L.I, p. 13/78.
- 98.— «*no queda un palmo de tierra en este Reyno que no esté sugeto a la obediencia del Señor Felipe V. Vivimos todos baxo de la obediencia de sus Ministros, pero nos quedan las dissensiones domesticas causadas por unos Labradores que parte de ser de animos indomitos y montarazes, ingeridos y aconsejado de algunos malcontentos con las esperanças de que las armas del Señor Archiduque brevemente han de introducirse en este Reyno victoriosas, sirven de preliminares moviendo los animos de muchos, per los más son unos pobres hombres que teniendo con que vivir, pues los mas no han tenido haciendas y si las han tenido los tiempos se las han quitado, sin tener que comer y parte*

- de ellos se lanzan a campaña porque son tantos los pechos que los ministros Reales, tanto en lo politico, como en lo Militar, les han cargado, poniéndose imposibilitados a dar lo que se les piden, dexan los lugares a bandadas, se hacen a la montaña, saliendo por los caminos a robar para con los robos poderse alimentar*». BIBLIOTECA UNIVERSITAT DE VALENCIA (B.U.V.), PLANES, Isidro. MS-456, **Sucesos fatales de esta ciudad y Reino de Valencia: o puntual diario de lo sucedido en los años del Señor de 1712-1715**, full 161
- 99.— L'estudi dels exiliats a Barcelona es basa en la relació buidada per Graullera dels protocols notarials de Cristobal Aguilar (1707-1713), Fulgencio Artich (1688-1714) i Juan Bautista Blasco (1687-1708). Aquesta relació completa la de Escolano-Perales, reproduïda i sistematitzada per V. Gascón Pelegrí. **La región valenciana en la Guerra de Sucesión**, València, 1956, pp. 192-197. GRAULLERA (1987), pp. 95-102. «*Anexo I. Valencianos residentes en Barcelona en el periodo de 1707 a 1714 . . .*»
- 100.— Hi ha moltes referències als protocols notarials de la col·laboració amb l'arxiduc dels estaments i gremis de la ciutat de València i de les conseqüències que aquesta acceptació de Carles III tindrà d'ençà el 7 de maig del 1707. PATRIARCA, **Protocolos**, 22. Notari, Timoteo Garcia, fol. 408 (gremi de Blanquers); 612. Notari. Pedro Costa, 3 de juliol, 1707 (cirurgians). La repressió d'aquest col·laboradors al protocol 3142. Notari. Vicente Armengol, 31, abril, 1707 i 560. Notari, Lorenzo Chafreón, setembre 1708. (GRAULLERA, 1987, pp. 61-63).
- 101.— Jaume Gil serà u dels vint-i-dos (TRAVER, 1925; p. 24) que «*desesperando de tener alguna posibilidad con las armas, se descolgaron por el muro los que habian sido los más dispuestos en oponer resistencia. . .*» (MINYANA, 1985; L. I, p. 13/78). Amagat en la serra d'Espada fugira al Principat després de la desfeta d'Almansa. A.H.M.C. **Gobernación**, 1711-19.
- 102.— Contabilitzant dones i fills representen un percentatge del 52'50% d'exiliats privilegiats (veure apèndix II).
- 103.— Els títols nobiliaris residents a Barcelona són els següents: Marques Boil (Governador de València) i 3 fills, Conde de Cirat, Marques de Carroz, Conde de Franqueza, Barón de la Llosa, (del Consell d'Aragó), Señor de Puebla Larga, Marques de la Vega, Marques de la Casta (Baronia de Alacuas), Marquesa de la Vega, Marques de la Mota (Xativa), Condesa de Angerot (Canals). GRAULLERA, 1987, pp. 95-104.
- 104.— Un detall estudi sobre els bens i estats segestrats a GRAULLERA, 1987; pp. 64-69.
- 105.— Les relacions dels austracistes amb l'església no foren pacífiques, ni sumises en qüestions polítiques o econòmiques. Així l'arquebisbe de València, Antoni Folch de Cardona, no dubtarà, l'11 de desembre de 1705, en sol·licitar urgentment l'enviament de tropes borbòniques a València (PEREZ APARICIO, 1981; p. 149) i, en 1706, serán foragits 36 eclesiàstics contraris als austracistes (GRAULLERA, 1987; pp. 69-72). Una visió de conjunt a PEREZ APARICIO, C. «*El clero valenciano del siglo XVIII: la cuestión sucesoria*», a **Estudios de Historia de Valencia**, València, 1978, pp. 247-278.
- 106.— A.H.M.C., **Gobernación**, 1711-19, «*Carta del Duque de San Pedro a D. Pedro Gajardo, corregidor de Castellón sobre los atentados del beneficiado de Vilareal Tomás Cabrera*». València, 11 de novembre de 1716.
- 107.— A.R.V., **Real Acuerdo**, L. 7 (1713), «*Carta Orden del Presidente del Consejo de Castilla dirigida a D. Eleuterio Torres para que usando de la económica y regalia que tiene haga que todos los clérigos y frailes que se pasaron al enemigo y se han buuelto salgan extraviados de los dominios del Rey*», full. 10. Les relacions de l'església valenciana amb el nou regim borbònic a PESET REIG, M. «*Apuntes sobre la iglesia valenciana en los años de la Nueva Planta*», a **Anales Valentinis**, (1975), pp. 245-258.

- 108.—A.P.V., **Bautismos**, L. 3, 16 de maig de 1721 i 1 de novembre de 1764.
- 109.—«*Mana (el bisbe de Tortosa) al dit Vicari de la present iglesia sot pena de sis lliures y un sou . . . i de excomunicació no permeta que ningun predicador predique en sa Iglesia sino en llengua materna*». A.P.V. **Llibre de Visites**, I, Visita del 5 de juny de 1630. Una visió de conjunt d'aquest procés de castellanització a SANCHIS GUARNER, M. **Els valencians i la llengua autòctona durant els segles XVI, XVII i XVIII**, València, 1963; SOLE i CLOT, S. «*La llengua dels documents notariais catalans en el període de la Decadència*», en **Recerques**, 13. Barcelona, 1982, pp. 39-56 i PITARCH, V. **Defensa de l'Idioma**, València, 1972. El mateix procés en la literatura impresa de les biblioteques particulars ha estat tractat per BERGER, Philippe. «*La decadència del valencià com a llengua literària en el segle XVI*», **Debats**, I. València, 1982, pp. 17-26 i GIL VICENT, V. «*Lectores y libros en la sociedad rural valenciana de los siglos XVI y XVII*», **Actas del Congreso Nacional, su época y su escuela**, C.S.I.C. Zaragoza, 1984, pp. 309-320.
- 110.—A.P.V. **Llibre de Visites**, full. 196.
- 111.—IBÁÑEZ JOFRE, X. **Els romanços i els plecs austracistes en la guerra de Successió**. Barcelona, 1982 (tèsis licenciatura mecanografiada).
- 112.—A.P.V. **Llibre de Visites**, I. «*Visita de 1716*», fulls 287-297. A.H.M.C. **Pragmáticas**, 1 de gener de 1716.
- 113.—A.P.V. **Llibre de Visites**, full. 291.
- 114.—IDEM; A.H.M.C. **Pragmáticas**, «*Informe sobre la novedad que queria hacer el Obispo de Tortosa en su visita para que no se diese la paz a la Justicia y Regimiento*», Castelló, 8, novembre, 1716; «*Segundo informe sobre el amparo de posesión en que esta la Villa de que el Subdiacono les de la Paz*», Castelló, 17, novembre, 1716; «*Testimonio de la petición que la Villa puso al Obispo apelando del perjuicio de su Decreto de no dar la paz*», Castelló, 1 de desembre, 1716.
- 115.—A.P.V. **Llibre de Visites**, «*Consentiment del Dr. Gaspar Almella, canonge Visitador . . .*», 1718.
- 116.—La Instrucción transcrita i comentada a MERCADER, 1985; p. 81-82.
- 117.—A.H.M.C. **Gobernación** «*El Duque de San Pedro a Pedro Gajardo sobre Consejo de Guerra*». València, 30 d'octubre de 1720.
- 118.—Els conflictes socials del setcents valencià han estat generalment interpretats com avalots de famolencs. PALOP RAMOS, J.M. **Hambre y lucha antifeudal. Las crisis de subsistencias en Valencia (siglo XVIII)**. Madrid, 1977, p.p. 111-141, 183; PEREZ APARICIO, C. «*El trigo y el pan de Valencia (1700-1713)*», **Cuadernos de Historia. Anexos de la Revista Hispania**, V (1975).
- 119.—A.H.M.C. **Gobernación**. «*Cota . . .*», fulls solts enviats al corregidor per cada poble.
- 120.—De 1728 a 1746 a les trenta-cinc sessions que va formar part del repertori arrosega una mitja de 442 entrades al dia. SUREDA, 1987; p. 518.
- 121.—Text trascrit a l'apèndix 2 de TRAVER, 1925, p. 40.
- 122.—Veure not. 15.
- 123.—«*Existe en la provincia una sierra famosa por su dificultad llamada Espadà en la que Purroi tras escaparse de la custodia militar que le acompañaba hacia Cataluña se habia refugiado con los portugueses y con otros soldados extranjeros, confiando en la buena voluntad de los habitantes. Se habia refugiado tambien en estos lugares poco tiempo antes un apóstata, compañero de orden de los Franciscanos, italiano, que habia sometido una buena tropa de mercenarios que habia reunido. . .*». MINYANA, 1985, III, 13/216.
- 124.—«*Se mandó a los valencianos bajo pena de muerte que entregaran las armas lo que llevaban tan mal que presentaron muy pocas, destruyeron algunas y ocultaron las demas por el peligro de una guerra*». MINYANA, III, 28-29/237. Orti recull les crides de desarma-

- ment fetes. B.U.V. Mss. **Diario**, fulls 230v., 231 v., 234, 235 v., 236 v. Els mateix a A.H.M.C. **Gobernación**. «*Cartas . . .*», «*Bandos sobre armas prohibidas*».
- 125.—«*Pues la crueldad de los mercenarios habia llegado a tal extremo, que al no poder, desarmados, rechazar los pueblos la afrenta, entregadas las armas por orden de Asfeld, con facilidad aquellos bandidos entraron en las ciudades, incluso en las más populosas, y de ellas, sin que nadie lo impidiera sacaban con violencia a los que habian designado: de estos a unos degollaban, porque eran partidarios del Rey, a otros colgándoles de los árboles, o arrastrándoles por un lazo anudado al cuello, no los soltaban antes de que, o bien pagaban con un gran rescate, establecido para la salvación de su vida, o los ahogaban tapándoles completamente su boca. Y ciertamente como se veían empujados a prometer una gran cantidad de dinero, y al punto abonarla, unos vendían sus fincas, otros las hipotecaban: y de esta forma les permitían marchar completamente expoliados*». MINYANA, III, 29/238.
- 126.—A.H.M.C. **Gobernación**. «*Cartas . . .*», «*Bando para que todos los que trajeron Armas . . .*». València, 13 de maig de 1716.
- 127.—IDEM. «*Individual Noticia de la muerte que la noche del dia 15 se dio a Miguel Mases, con todas las circunstancias que en este lance se executaron*». Real de València, 20 de maig de 1716.
- 128.—IDEM. «*Respuesta sobre haver descubierto 3 Mozos ladrones de Aragoneses contrabandistas*». Real de València. 26 d'agost de 1716.
- 129.—IDEM. «*Noticia sobre bagamundos que aprendio el Justicia de Bechi*». Castelló, 4-11 de novembre de 1716.
- 130.—IDEM. València. 15 de juliol de 1716.
- 131.—IDEM. València. 3 de març de 1717.
- 132.—IDEM. «*Ordenes del Capitán General previniendo al Alcalde de Bechi de no soltar de aquellas Carcezeles a Juan Ribas y Martin Perez, sin participación mia*». València, 3 d'agost de 1718.
- 133.—Les reclamacions de la mare de Fores aduint el títol de D. Vicente davant el Capità General obligarà al corregidor Cavallero a substituir «el cepo» per «la reclusión domiciliaria». A.H.M.C. **Gobernación**, «*Cartas . . .*», València, 26 d'agost i 2 de setembre de 1716.
- 134.—A.H.M.C. **Gobernación**. «*Cartas . . .*», «*Desafección al Rey de Fr. Fecundo Villarraig, Religioso Conventual en el Convento de San Agustin*». València, 6 de setembre de 1719.
- 135.—«*La sesión que ha tenido con el Rector del Lugar de Villavieja del Marquesado de Nules que le havia dado de Joseph Ballester, compañero de Pina y que en las turbaciones pasadas fue Cabo de Miqueletes y sediciosos y que discurriendose baqueaba por los lugares de essa montaña . . . y advirtiendole todo lo que parece más proporcionado a la mexor execución de la Referida Prisión y que no se hiere el golpe por lo que importa quitar de enmedio a un hombre de tan malas consecuencias*». A.H.M.C. **Gobernación**, «*Cartas . . .*». València, 26 de juliol de 1719.
- 136.—«*Por maior seguridad passe a las Carceles de essa villa de Castellón las personas de Juan Richard y Cathalina Lopez, sediciosos de conocida condición, presos por el Alcalde de Cabanes*». A.H.M.C. **Gobernación**. València, 18 de setembre de 1719.
- 137.—A.H.M.C. **Gobernación**. «*Participación de la Noticia a esa Real Sala del Crimen entendiendo de la muerte que se ha dado a Vicente Sorli, Rexidor de dicha Villa de Burriana*». València, 21 de setembre de 1719.
- 138.—«*Hallándose bien informado de que Felix Puche, vecino de essa villa de Castellón de la Plana, ha procurado en algunos Pueblos atraer assi algunas personas con animo de incorporarse con ellas al Cuerpo de Sediciosos de Carrasquet y que es hombre discolo y de mala especie y que se halla al presente residiendo en essa referida Villa se servira*

V.S. disponer se prenda y asegure procurando se excute una Sumaria por donde se pueda comprobar las delinquencias que se le imputan». A.H.M.C. **Gobernación**. «*Cartas . . .*». València, 25 d'octubre de 1719.

- 139.— Totes les lletres començen de manera semblant: «*Hallándome con noticia fixa de que el Sedicioso Carrasquet . . .*». A.H.M.C. **Gobernación 1720-1721**. València, 13, 16 i 20 de març; 21 d'abril; 2, 8, 13 de maig i 16 de juliol de 1720.
- 140.— Les mesures preses davant un possible desembarc de Joan Barceló, «*Carrasquet*» (16 de juliol de 1720) es veuran tapades pel cordó sanitari establert davant la pesta de Marsella. La qual cosa permet un control exhaustiu de la costa i desvia l'atenció dels pobles de La Plana cap quelcom «*picado de contagio*». A.H.M.C. **Gobernación 1720-21**, «*Cartas y instrucciones sobre el mal contagio de Marsella y en resguardo de la salud publica 1720-21*». L'incidència de la pesta de 1720 al País Valencià a PESET REIG, M., MANCEBO ALONSO, P. i PESET REIG, J.L. «*Valencia y la peste de Marsella en 1720*». **Primer Congreso Historia del País Valenciano**, III, pp. 567-577; «*Temores y defensa de España frente a la peste de Marsella de 1720*», **Asclepio**, 23 (1971), pp. 131-189 i GIMENEZ LOPEZ, E. «*Epidemia y tráfico marítimo en Alicante ante la peste de 1720*», **VII Congreso Nacional de Historia de la Medicina**. Alicante, 1983.
- 141.— La por a incursions de miquelets és patent a les peticions continuades d'estol de cavalleria per la defensa de Torreblanca -població que no pertanyia a la governació de Castelló-, Borriol o Cabanes. A.H.N. **Gobernación 1720-21**.
- 142.— Veure not. 139. València, 13, 16 de març de 1720.
- 143.— A.R.V. **Escribania**, Molner, Exp. 195. «*El Alcalde de Nules con Vicente Cami sobre muerte del regidor de Nules*».
- 144.— A.H.M.C. **Gobernación, 1720-21**, «*Proceso en estado de sentencia hecho por el Alcalde de Vilareal*». 14 de novembre de 1720.
- 145.— Idem. «*Sobre tener presos a los Alcaldes de Xeldo y Soneja por el Robo del Correo y no haver dado aviso*». València, 21 d'agost de 1722.
- 146.— «*. . . como el 31 del passado havian salido de la vajada de la rambla dos hombres a las siete de la noche. El uno con una espada y el otro con una pistola y habian robado a unos paysanos de esa Villa, hiriendo a uno de ellos. Que con las diligencias que se hicieron se cogieron al entrar de la Puerta de Villarreal a dos hombres vecinos de la misma. El uno con la espada y el otro sin arma alguna . . .*». A.H.M.C. **Gobernación, 1721-25**. València, 13 de gener de 1723.
- 147.— A.H.M. **Gobernación, 1733-35**. «*Papeles*». 3 de febrer de 1734.
- 148.— IDEM.

APÈNDIX I

PATRIMONI DELS LLORENS

1. Propietats rustiques

1.1. Terra

1.1.1. Sembra de regadiu (Hort)

Propietat	Fanecades	Rals	Localització	Transmissió propietat
Horta *	30	17250	P. Vintena (Borriana)	«Vínculo»
Horta	30	11250	P. Solaes	«Vínculo»
Horta	12	11050	P. Camí S. Jordi	«Vínculo»
Horta	14	9248	P. Camí Almassora	«Vínculo»
Horta	18	5400	P. Pom	«Vínculo»
Horta	30	10500	P. Voltes	«Vínculo»
Horta	8	7556	P. Pou nou	Herència
Horta	9	11475	P. Camí Almassora	Herència
Horta	9	8165	P. Camí Narboneta	Herència
Horta	2	1125	P. Camí Almassora	Herència
Horta i arbolat	6	24701	P. Molí Vila	Herència
Horta	10	18836	P. Censal (Castelló)	Dot
Horta	8	14400	P. Almalafa (Castelló)	Dot
Horta	6	10827	P. Almalafa (Castelló)	Dot
Horta	9	16200	P. Almalafa (Castelló)	Dot
Horta	6	7662	P. Canet (Castelló)	Guany**
Horta	7	6834	P. Censal (Castelló)	Guany
Horta	4	8694	P. Censal (Castelló)	Guany
Horta	7	2934	P. Mitja (Borriana)	Guany
Horta	3	1012	P. Mitja (Borriana)	Guany
Horta, vinya i olivar	9	2082	P. Mitja (Borriana)	Guany
Horta i olivar	2	1230	P. Mitja (Borriana)	Guany

Horta i olivar	7	1608	P. Mitja (Borriana)	Guanys
Horta	2	720	P. Vintens (Borriana)	Guanys
Horta	5	1500	P. Vintens (Borriana)	Guanys
Horta	1	720	P. Solaes	Guanys
Horta	3	1351	P. Alqueria de la Monja	Guanys
Horta	6	1650	P. del Pom	Guanys
Horta	1	409	P. del Pom	Guanys
Horta	3	1125	P. Voltes	Guanys

1.1.2. Secà

Propietat	Jornals	Rals	Situació	Transmissió propietat
Olivar i figueres	15	2500	P. Algup Monfort	Herència
Olivar i garrofer	7	4200	Camí Betxí	«Vínculo»
Olivar	8	2914	P. Malló (S. Mateu)	Herència
Garroferal	39	1500	P. Voltes	«Vínculo»
Garroferal	15	4500	P. Madrigal	«Vínculo»
Garroferal	4	200	P. Barranc Ràtils	Herència
Garroferal	9	562	P. Bovalar (Castelló)	Dot
Garroferal	2	750	P. Bovalar (Castelló)	Dot
Garrof/Terra «blanca»	5	1875		Dot
Garrof/planter oliv.	26	500	P. Pla Redó	Guanys
Garroferal	16	300	P. Pla Redó	Guanys

1.3. Altra

Propietat	Jornals	Rals	Situació	Transmissió propietat
Marjal	2	565	P. d'En Trilles	Dot
Marjal	5	1250	P. Villamargo	Dot

1.2. Construccions en el terme

Propietat	Núm.	Rals	Situació	Transmissió propietat
Alqueria	1	—	P. Vintena (Borriana)	«Vínculo»
Mas vell i mas nou	2	15393	Terme Alcalà de Xivert	«Vínculo»
Alqueria de de la Monja	1	—	P. Alqueria de la Monja	Guanys

2. Finques urbanes

Propietat	Núm.	Rals	Situació	Transmissió propietat
Casa	1	31900	Carrer Major	«Vínculo»
Casa	1	1700	C. Com./Rav. d'Onda	Herència
Casa amb corral	1	2000	Raval de València	Herència
Casa	1	8625	C. Cavallers (Castelló)	Herència
Casa	1	2050	C. Pescadores (Cast.)	Dot
Casa	1	3000	C. Tremedal/R. Valènc.	Guanys
Casa	1	1600	C. S. Pedro/R. Valènc.	Guanys
Casa	1	17500	C. Calvario/R. d'Onda	Guanys
«Casas de Habitación»	7	17500	C. Trinidad/R. d'Onda	Guanys
Pati tancat	1	800	C. Trinidad/R. d'Onda	Guanys

Símbols: Horta*: Sembrat amb alqueria.

«Vínculo»: «Vínculo» de Joaquín Lloréns, Prv.

Herència: Herència rebuda per D. Joaquín Lloréns i Chiva.

Dot: Manuela Bayer.

Guany*: De guany a mitges Joaquín Lloréns i Manuela Bayarri.

Font: ARV. Protocolos, 4.374, PERERA, P. (1838-1841).

APÈNDIX II

INGRESSOS DE LES BATLLIES EN LES ARQUES REIALS, 1693

BATLLIA	INGRESSOS (Lliures)	BATLLIA	INGRESSOS (Lliures)
Sagunt	1.265	Castelfabid	47
Alzira	940	Guadasuar	36
Vila-real	722	Ibi	33
Morella	719	Biar	30
Alcoi	611	Xixona	20
Castelló	450	La Yesa	16
Xàtiva	375	Agullent	8
Penàguila	262	Benigànim	7
Xèrica	250	Vilanova de Castelló	0
Borriana	205	Corbera	0
Ontenient	165	Olleria	0
Alpont	123	Bocairent	0
Vilajoiosa	116	Caudete	0
Carcaixent	77	Peníscola	0
Llíria	64		

Font: A.R.V. *Mestre Racional*, 4217; GRAULLERA (1985), 11.

APÈNDIX III

ESTADÍGRAFS DE LA CONTRIBUCIÓ D'EQUIVALENTE
AL CORREGIMIENTO DE CASTELLÓN DE LA PLANA, 1739, 1741

Població	Veins		Contribució d'Equivalente (Lliures)			
	1730	1740	1739	Mitjana ($\bar{x}$)	1741	Mitjana ($\bar{x}$)
Alcudia Veo	30	26	210	7	208	8
Ahín	18	12	110	6,11	112	9,33
Algar	27	—	200	7,40	210	9,33
Almassora	220	244	1390	6,31	1405	5,75
Almenara	167	172	1070	6,40	1085	6,30
Artana	83	80	740	8,91	750	9,37
Betxí	132	122	780	5,90	815	6,68
Benafer	40	36	190	4,75	182	5,05
Benavites	44	70	340	7,72	360	5,14
Borriana	410	784	4000	9,75	3995	5,09
Canet	42	46	—	—	250	5,43
Eslida	54	50	425	7,87	435	8,70
Fondeguilla	15	15	90	6,	80	5,33
Geldo	55	55	245	4,45	250	4,54
La Llosa	10	—	115	11,50	115	—
Mascarell	84	70	270	3,21	265	3,38
Moncofa	113	96	640	5,66	620	6,45
Nules	405	378	3780	9,33	3205	8,47
Quart	37	54	260	7,02	255	4,72
Quartell	50	83	400	8,00	405	4,87
Sueras	18	16	130	7,22	125	7,81
Soneja	80	84	540	6,75	548	6,52
Sot	30	72	95	3,16	102	1,41
Veó	10	8	65	6,50	66	8,25
Vila-real	434	664	4200	9,67	4225	6,36
Vilavella	69	67	380	5,50	370	5,52
Vall d'Uixó	410	445	3740	9,12	3775	8,48
Vilamalur	33	—	95	3,13	102	—
Vilatorcas	26	—	105	4,03	105	—
Vilanova	27	25	110	4,07	115	4,60
Xilxes	63	47	460	7,30	445	9,46

Observacions: La mitjana aritmètica simple indica la contribució personal hipotètica.
Font: A.M.C. *Gobernación*, 1739-40. Estado de las Poblaciones que componen la Gobernación de Castellón de la Plana y de los Vecinos de cada una tiene, según testimonios remitidos con fecha 19 de marzo en adelante».

APÈNDIX IV

**ESTRUCTURA SOCIOPROFESIONAL DELS VALENCIANS RESIDENTS
A BARCELONA 1707-1714**

Condicció social	Procedència			TOTALS
	València	G. Castelló	Resta P.V.	
Nobles/Ciutadans				45
Nobles	21		2	
Cavallers	4			
O. Militar	1			
«Infanzon»	2			
Ciutadans	12		3	
Profs. liberals				42
Metges	5			
Juristes	8	1	1	
Notaris	15		1	
Escrivans	6			
Boticari	1		1	
Cirurgià	2		1	
Estament Eclesiàstic				65
Prior Císter	1			
Clergues	55*	6	2	
Frare	1			
Oficials Reals				32
Jutge de delmes	1			
Saig Cort del mes	1			
Mestre Racional	1			
Coad. Mestre Racional	2	1		
A. Mestre Racional	1			
Baile		2		
Assesor Baile	1			
Recaptador Bailia	2			
Oficial Bailia	1			
Real secuestrador	7			

Regent R. Audiència	1			
Oidor R. Audiència	3			
Fiscal C. Aragó	1			
Escrivà C. Aragó	1			
Assesor Governador			2	
A. Criminal Govern.	1			
Algozmir	2			
Verguer	1			
Militars	7		1	8
Administració senyorial				3
Administrador			2	
Arrendador			1	
Studi Gen./Gramàtica				13
Mestre d'Art i Drets	1			
Mestre de Gramàtica	1			
Estudiants	8		3	
Comerç				9
Comerciant	1			
Mercader	6**			
Impresor/Llibrer	2			
Menestrals				36
Sastre	6	1	2	
Fornier	1			
Obrer de Vila	2			
Teixidor de Llí	1			
Argenter	3			
Teixidor	5			
Corder	1			
Torcedor de sed	2			
Velluter	2			
Sabater	1			
Bordador	1			
Fuster	2			
Passamaner	1			
Guanter	1			
Ferrer	1		2	
Pintor	1			

Gent de la Mar				17
Patró de Barca	1			
Peiscador	4			
Mariner	4	2	6	
Llauradors	14	3	15	32
Vidues	2		2	4
Criats	5	1		3
Classes Passives				36
Mullers	13	1	5	
Fills	4	1	1	
Sense determinar	38	7	14	59

Observacions: * Luis Mayans, Pbr. Real Secuestrador.

** José Vilanova, mercader i Tte. caballeria.

Font: PATRIARCA. **Protocolos**, Notaris Cristobal Aguilar, Fulgencio Artich, i Juan Bautista Blasco; cit. GRAULLERA, 1987; pp. 95-104.

APÈNDIX V
BENS I ESTATS SENYORIALS SEGRESTATS
EN LES COMARQUES DE CASTELLÓ

Títols nobiliaris	Possessions Segrestades Núm.	Pobles	Segrestador
1. Borbònics			
Duc de Segorbe	9	Ain, Alcudia de Veo, Alfondeguilla, Eslida, Fansara, Geldo, Segorbe, Sueras, Vall d'Uixó.	Pedro Valterra y Borja
Duc de Gandia	4	Nules, Mascarell, Moncofa, Vilavella	
M. Castelnovo	3	Azuébar, Castellnovo Soneja.	H. Samper, generós
M. d'Almonacid	2	Algimia d'Almonacid Vall d'Almonacid	M. J. Gaudenes, escrivà
C. d'Almenara	2	Almenara, Xilxes.	F. Català, generós
C. de Aranda	6	Alcora, Costur, Xodos, Figueroles, Llucena, Useres.	
C. de Cervellón	1	Orpesa	J. Cervero, generós
C. de Villanueva	5	Arañuel, Montán, Montanejos, Viver Fuente la Reina	J. Mateu, generós
Seny. eclesiàstics			
Bisbe de Tortosa		Bens temporals	Fuster de Gimera
2. Austracistes			
Conde de Cirat	2	Cirat, Navajas.	
Barón de la Llosa	1	La Llosa	
Seny. eclesiàstics			
Bisbe de Segorbe		Bens temporals	
Benifaçar		Bens temporals	

Font: GRAULLERA (1987), 68-69; GRAULLERA-PESET (1980), 245-281. A.R.V. **Real Justicia**, L. 1, «Poderes y otros Instrumentos 1707-1709», full. 106.

APÈNDIX VI

DISTRIBUCIÓ DELS MIQUELETS PER POBLACIONS
I PERCENTATGE DE CONTRIBUIENTS Y POBRES DE SOLEMNITAT

POBLACIÓ	VEINS		Equiva- lent (L1)	T. Abs.	MIQUELETS	
	Contr.	Pbrs.			Perc./contr.	Perc./pbr.
Alcudia Veo	30	1	210	4	13,13	400,00
Almenara	167	9	1070	1	0,59	11,11
Almassora	220	13	1390	3	1,36	23,07
Artana	83	3	740	13	15,66	433,33
Betxí	132	4	780	16	4,54	150,00
Borriana	410	40	4000	22	5,36	55,55
Castelló	10122	224	11600	48	0,47	21,42
Eslida	54	0	425	1	5,55	—
La Llosa	10	5	115	1	10,00	20,00
Mascarell	84	3	270	3	1,19	33,33
Quart	37	8	260	1	2,70	12,55
Quartell	50	5	400	1	2,00	20,00
Soneja	80	0	540	3	3,75	—
Sot de Ferrer	30	7	95	4	13,33	57,14
Sueras	18	5	130	7	38,38	140,00
Vall d'Uixó	410	32	3740	15	3,65	46,85
Veó	10	0	65	1	10,00	—
Vila-real	434	42	4200	46	10,59	109,52
Villamalur	33	0	95	1	3,03	—
Xilxes	63	6	460	1	1,58	16,66
TOTALS	12477	407	30645	192	1,53	47,17

Contr.: Contribuents en l'equivalente.

Pbrs.: Pobres de solemnitat.

Percentatges (%): Miquelets/contribuents i Miquelets/pobres solemnitat.

Fonts: A.H.M.C. **Gobernación, 1739-40**, «Estado de las Poblaciones que componen la Gobernación de Castellón de la Plana y de los que cada una tiene en este año de 1725 y de su contribución»; **Gobernación, 1721-25**, «Cota de los Miqueletes que se han encontrado haver en esta Gobernación en 3 de octubre de 1724».

APÈNDIX VII

DISTRIBUCIÓ PER PROFESSIÓ I LOCALITZACIÓ URBANA

NOM	PROFESSIÓ	BARRI
ARTERO, Joseph	Mayor	Raval de València
BELAIRE, Jaime	Llaurador	Vila
BELLIDO, Pasqual	Llaurador	Raval de Castelló
BELLMUNT, Pedro	Llaurador	Raval de València
BELTRAN, Geroni	Llaurador	Raval de Castelló
BELTRAN, Joseph, «de la comare»	Llaurador	Raval de València
BERNAT, Juan	Rajoler	Raval de Castelló
BLASCO, Andrés	Llaurador	Raval de València
BODI, Juan	Llaurador	Raval de Castelló
BONO DE SOLER, Andrés	Llaurador	Raval de València
CABRERA DE FRANCISCO, Vicente	Llaurador	Raval de Castelló
CANOS, Blas	Llaurador/Viudo	Raval de València
CARDA, Joseph	Menor	Raval de València
COTOLI, Joseph	Llaurador	Raval de Castelló
EIXEA, Joseph	Menor	Raval de València
EIXEA, Tomas	Llaurador	Raval de Castelló
ESCARTE, Joseph	Llaurador	Raval de Castelló
GARGALLO, Vicente	Llaurador	Raval de Castelló
LLASER DE PASQUAL, Joseph	Llaurador	Raval de Castelló
LLASER, Pasqual	Llaurador	Raval de Castelló
LOPEZ, Joseph	Obrer de Vila	Raval de València
MANRIQUE DE PEDRO, Joseph	Llaurador	Raval de València
MANRIQUE, Esteban	Llaurador	Raval de València
MARTI DE COSME, Vicente	Llaurador	Raval de València
MARTI, Baltazar	Llaurador	Raval de Castelló
MELIA, Francisco	Llaurador	Raval de Castelló
MIGUEL	Llaurador	Raval de Castelló
MOLINA, Joseph	Menor	Raval de València
MOMPO DE AÑO, Joseph	Llaurador	Vila
NAU, Pedro de la	Tractant?	Raval de València
NEBOT, Joachim	Llaurador	?

NOTARI, Joseph del	«El notari»	Raval de València
ORTELLS DE RIUS, Antonio	Llaurador	Raval de Castelló
OS, Miquel de la	Llaurador	Raval de Castelló
PALASI, Joseph	Espardenyer	Raval de València
PASQUAL, Vicente	Menor	Raval de València
PIÑOL, Diego	Llaurador	Raval de València
PITARCH, Salvador	Llaurador	Vila
QUINTO, Vicente	Llaurador	Raval de València
RAMON, Vicente	Llaurador	Raval de Castelló
	Llaurador	Raval de Castelló
ROCHERA DE ANTONIO, Joseph	Llaurador	Raval de València
ROCHERA DE PEDRO, Vicente	Llaurador	Raval de Castelló
SALVO, Joseph	Llaurador	Vila
SANCHO DE ROQUE, Francisco	Llaurador	Raval de Castelló
SAURA, Andrés	Llaurador	Raval de València
TELLOLS, Luís	Llaurador	Raval de Castelló
ZARAGOZA, Joseph	Llaurador	Raval de Castelló

APÈNDIX VIII

TIPOLOGIA DE LES PARTIDES DE MIQUELETS

NOM	PARTIDA	TEMPS A LA «QUADRILLA»
ARTERO, Joseph	Quadrilla suelta	Algún tiempo
BELAIRE, Jaime	Quadrilla suelta	Algún tiempo
BELLIDO, Pasqual	s.d.	1706, 1708, 1710
		Algún tiempo
		1709,1710
BELLMUNT, Pedro	Carafa	Algún tiempo
BELTRAN, Geroni	Quadrilla suelta	Algún tiempo
BELTRAN, Joseph	Quadrilla suelta	1706-1710
BERNAT, Juan	Quadrilla suelta	Algún tiempo
BLASCO, Andrés	Quadrilla suelta	Algún tiempo
BODI, Juan	Quadrilla suelta	Algún tiempo
BONO, Andrés	Quadrilla suelta	Algún tiempo
CABRERA, Vicente	Quadrilla suelta	Algún tiempo
		1707, 1710, 1711
CANOS, Blas	Com. de Salazar de Castelló	Algún tiempo
		1706, 1707, 1710
CARDA, Joseph	Purroi	Algún tiempo,
COTOLI, Joseph	Carafa	2 anys 1706-1708
EIXEA, Joseph	s.d.	Algún tiempo
EIXEA, Tomas	s.d.	s.d.
ESCARTE, Joseph	Quadrilla suelta	Algún tiempo
GARGALLO, Vicente	Quadrilla suelta	5 ó 6 anys, algún tiempo 1708
LOPEZ, Joseph	Quadrilla suelta	Algún tiempo
MANRIQUE, Esteban	Quadrilla suelta	s.d.
MANRIQUE, Joseph	Quadrilla suelta	Algún tiempo
MARTI, Baltasar	s.d.	s.d.
MARTI, Vicente	Rosmo	Algún tiempo,
		1705, 1706, 171
MELIA, Francisco	Reximiento de Falcon	Algún tiempo
		1706 ,1708, 1710

MIGUEL	s.d.	s.d.
MOLINA, Joseph	Purroi	3 anys, 1707-1710
MOMPO, Joseph	s.d.	Algún tiempo, 1708, 1710
NAU, Pedro de la	s.d.	Algún tiempo, 1708
NEBOT, Joachim	Quadrilla suelta	6 mesos, 1707
NOTARI, Joseph del	Purroi	Algún tiempo, 1707, 1710
ORTELLS, Antonio	Quadrilla suelta	Algún tiempo
OS, Miguel de la	s.d.	Algún tiempo
PALASI, Joseph	s.d.	Algún tiempo
PASQUAL, Vicente	s.d.	Algún tiempo 1707, 1708, 1710
PIÑOL, Diego	Quadrilla suelta	s.d.
PITARCH, Salvador	Quadrilla suelta	Algún tiempo 1709, 1710
QUINTO, Vicente	Carafa	Algún tiempo 1706, 1707
RAMON, Vicente	Purroi	4 anys 1706-1710
ROCHERA, Joseph	Quadrilla suelta	s.d.
ROCHERA, Vicente	s.d.	Algún tiempo
SALVO, Joseph	Purroi i Carafa	s.d.
SANCHO, Francisco	Quadrilla suelta	Algún tiempo
SAURA, Andrés	Quadrilla suelta	Algún tiempo
TELOLS, Luis	Quadrilla suelta	Algún tiempo
ZARAGOZA, Joseph	Quadrilla suelta	Algún tiempo

APÈNDIX IX REPRESSIÓ DELS MIQUELETS

NOM	LLOC	INDULT
BELLIDO, Pasqual	Regto. Triana	OSORNO Y HERRERA, Brigadier
BELLMUNT, Pedro	Presidi Peníscola	CHAVARRIA, Sancho, Governado
CANOS, Blas	Presidi de Peníscola	DIAZ DE HERRERA, A., Sgt. Ma.
CATOLI, Joseph	Presentat a Nules (28/8/1708)	Cavaller D'AGFELD
EIXEA, Joseph	Presidi Peníscola	CHAVARRIA, Sancho
LLASER, Joseph	Presidi Peníscola	Sancho Chavarria, Governador
LOPEZ, Joseph	Castelló	BALDENEBRO
MANRIQUE, Esteban	s.d.	Sense indult
MARTI, Vicente	Castelló	BALDENEBRO, José, Governador
MOMPO, Joseph	Castelló	BALDENEBRO
NAU, Pedro de la	Castelló	BALDENEBRO
NOTARI, Joseph del	Tortosa	CHISBERT y Sisternes, Tomás
OS, Miguel de la	Presidi Peníscola	Antonio Diaz, Sgt. Major
PALASI, Joseph	Presidi Peníscola	CHAVARRIA, Governador
PASQUAL, Vicente	Segorbe	IVÁÑEZ, Joseph, Governador
QUINTO, Vicente	Peníscola	DIAZ, A., Sgt. Major
RAMON, Vicente	València (11/5/1710)	Ibañez Cuevas, Joseph
ROCHERA, Joseph	Presidi Peníscola	DIAZ DE HERRERA, Sgt.
SALVO, Joseph	Torre Serrano. València	CAETANO, Capitan General
SANCHO, Francisco	Presidi Morella	Duc de Bandome

APÈNDIX X

PERVIVÈNCIA DELS MIQUELETS: RELACIÓ DE SOSPITOSOS, 1724

NOM	PROFESSIÓ	PARTIDA	TEMPS A LA «QUADRILLA»
ARTERO, Joseph	Maior	Quadrilla suelta	Algun tiempo
BELTRAN, Geroni	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo
BELTRAN, Joseph	Llaurador	Quadrilla suelta	1706-1710
BERNAT, Juan	Rajoler	Quadrilla suelta	Algun tiempo
BLASCO, Andrés	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo
BODI, Juan	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo
BONO, Andrés	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo
CABRERA, Vicente	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo 1707, 1710, 1719
ESCARTE, Joseph	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo
GARGALLO, Vicente	Llaurador	Quadrilla suelta	5 o 6 anys, algún tiempo 1709
MANRIQUE, Esteban	Llaurador	Quadrilla solta	s.d.
MANRIQUE, Joseph	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo
MELIA, Francisco	Llaurador	Reximiento de Falcon	Algun tiempo, 1706-1708-1710
MOLINA, Joseph	Menor	Reximiento de Purroi	3 anys, 1707-1710
NEBOT, Joachim	Llaurador	Quadrilla suelta	6 mesos, 1707
ORTELLS, Antonio	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo
PIÑOL, Diego	Llaurador	Quadrilla suelta	s.d.
PITARCH, Salvador	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo 1709-1710-1711
RAMON, Vicente	Llaurador	Quadrilla suelta	s.d.
SAURA, Andrés	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo
TELLOLS, Luis	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo
ZARAGOZA, Joseph	Llaurador	Quadrilla suelta	Algun tiempo

REFERENCIES BIBLIOGRAFQUES

1. Fonts i repertoris

BACALLAR Y SANNA, V., MARQUES DE SAN FELIPE. (1975) *Comentarios de la guerra de España e historia de su rey Phelipe V el Animoso, desde el principio de su reinado hasta la Paz General del año 1725*. Madrid. Edició i estudi preliminar de C. Seco Serrano.

BALBAS CRUZ, JUAN A. (1981). *El libro de la provincia de Castellón*. (Facsimil Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Castellón. Castelló).

BELANDO, FR. NICOLAS (1740). *Historia civil de España, sucesos de la guerra y tratados de paz hasta 1735*. Madrid.

BENAVENT, I. (s.d.). *Cosas más notables sucedidas en Valencia, escritas por...* (Mss. del ARCHIVO DEL REAL CONVENTO DE PREDICADORES DE VALENCIA).

BLASCO I CIURANA, B. (s.d.). *Noticias de diferentes asuntos, recogidas y escritas de mano propia por...* *Natural de Valencia*. (Mss. de la BIBLIOTECA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA).

BORRULL, F.X. (1810). *Fidelidad de la ciudad y reyno de Valencia en tiempos de las guerras civiles que empezaron en el año 1705*. València.

CAMARENA MAHIQUES, J. i DOÑATE SEBASTIA, J.M. (1986). *Catálogo del Archivo Municipal de Vila-real*. Castelló.

CAVANILLES, ANTONIO JOSEF. (1981). *Observaciones sobre la Historia Natural, Geografía, Agricultura, Población y frutos del reyno de Valencia*. Madrid, 1795-1797, 2 volums, I, (facsimil València).

MIÑANA, JOSE MANUEL (1985). *La guerra de Sucesión en Valencia (De bello Rustico Valentino)*. Introducció, text llatí, traducció, notes i índexs Nominum et Rerum de J. Jordi Pérez i Dura i Joseé M. Estelles i González. València.

ORTI Y MAYOR, J. V. (s.d.). *Diario de lo sucedido en la ciudad de Valencia desde el día 3 del mes de Octubre del año de 1700 hasta el 1 del mes de Septiembre del año 1715*. (Mss. 460. BIBLIOTECA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA).

PLANES, I. (s.d.). *Sucesos fatales de esta Ciudad y Reyno de Valencia o puntual diario de lo sucedido en los años 1710 y 1711*. (Mss. BIBLIOTECA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA).

2. Bibliografia

AMELANG JIM (1980) «A note on marriage contracts as source for the social history of early modern Barcelona», **Estudis Històrics i documents dels Arxius de Protocols, VIII**. Barcelona, Pp. 237-245.

(1988). **La formació de una classe dirigente**. Barcelona.

ARDIT LUCAS, MANUEL (1987). «Expulsión dels moriscos y creiximent agrari valencià», **AFERS, 5 i 6. Homenatge al Dr. En Sebastià Garcia Martínez**. Catarroja, Pp. 273-317.

(1975) «Contribución al estudio del movimiento de las rentas de la tierra en el País Valenciano en el siglo XVIII (1707-1800)». **Cuadernos de Historia. Anexos de la Revista Hispania, V**. Madrid.

ARROYAS SERRANO, MAGIN (1984) «Insaculación y oligarquía municipal. Aportación al estudio del gobierno municipal de Castellón a finales del siglo XVI». **Jeronimo Zurita, su época y su escuela. Congreso Nacional**. Zaragoza. Pp. 353-363.

(en premsa) **El Consell de Castellón en el siglo XVII. Ordenamiento jurídico y estructura institucional**. Proleg de James Casey. Castelló.

(1986) «Los precedentes del puerto de Castellón a principios del siglo XVIII: el memorial del corregidor don Pedro Gajardo». **Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura, LXII**, Julio-Diciembre. Castelló. Pp. 311-324.

(1986) «Vila-real a les Corts valencianes de l'Edat Moderna», **Premis Ciutat de Vila-real, 1985**. Vila-real. Pp. 59-101.

BENNASSAR, BARTOLOME. (1978). «Pouvoirs et Société dans l'Espagne du Siècle d'Or», **Ordre et Révolte dans le théâtre espagnol du Siècle d'Or, Actes du 1er Colloque du G.E.E.S.T.E**. Toulouse.

CASELLES MONJO, EVARIST. (1987) «De la conflictividad social a la repressió militar. Pego: 1693-1712», **Afers, III**. Catarroja.

CASEY, JAMES (1981) **El Regne de València al segle XVII**. Barcelona.

CORONA MARZOL, CARMEN. (1984). «Datos sobre la fiscalidad valenciana en el siglo XVIII: las contribuciones militares y el «cuartel de invierno» (1707-1715)», **Boletín Sociedad Castellonense de Cultura, LX**. Castelló. Pp. 383-400.

(1986) **Renda Feudal, propietat i regalia a Borriana, durant el segle XVIII**. Borriana.

(1987) «Un centro de experimentación castellana en Valencia: la superintendencia general de cuentas reales (1707-1713)», **Estudis, 13**. València. Pp.

DOMINGO PEREZ, CONCEPCION. (1983). **La Plana de Castellón, Formación de un paisaje agrario mediterráneo**. Castelló.

DOÑATE SEBASTIÁ, JOSE MARIA. (1962). «Salarios y precios durante la segunda mitad del siglo XIV», **Comunicaciones al VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón, II**. Barcelona. Pp. 417-506.

(1973-1984) **Datos para la historia de Villarreal**, 6 vols. Vila-real.

EIRAS ROEL, ANTONIO. (1984). «Las élites urbanas de una ciudad tradicional: Santiago de Compostela», **Actas del II Coloquio de Metodología Histórica Aplicada. La Documentación Notarial y la Historia. I**. Santiago de Compostela.

GARCIA MARTÍNEZ, SEBASTIÁ (1968). **Els fonaments del País Valencià modern**. València.

(1974) **Valencia bajo Carlos II**, 2 vols., II, València.

(1981) «Benissa, el seu entorn i la desarticulació de les bandositats de La Marina», **Premis 25 d'Abril**. Benissa.

(1973) «Comisión del virrey duque de Veragua al bandido valenciano Josep Cases (1679-1680)», **Primer Congreso de Historia del País Valenciano, III**. València.

GIL VICENT, VICENT. (1984). «El libro en la sociedad rural valenciana del siglo XVI», **Jeronimo Zurita**. Zaragoza. Pp. 309-321.

(1983) «Pícaros y bandoleros. Marginación en la Vila-real de los siglos XVI y XVII». **Cadafal**, setembre. Vila-real.

(1985) «La lucha por el poder municipal a finales del siglo XVIII». **Cadafal**, maig. Vila-real.

(1985) «Tierra y hambre en el siglo XVIII: Labradores y jornaleros», **Cadafal**, setembre. Vila-real.

GIMÉNEZ CHORNET, VICENT. (1987). «Absolutisme i control dels oficials municipals al segle XVIII: el Judici de Residència a Cabanes», **Estudis 13**, València. Pp. 257-273.

GIMÉNEZ LÓPEZ, ENRIQUE. (1987). «El establecimiento del poder territorial en Valencia tras la Nueva Planta», **Estudis, 13**. València. Pp. 241-256.

GIMENO SANFELIU, MARIA JESUS. (1982). **La oligarquía urbana de Castellón en el siglo XVIII**, tesis de licenciatura inédita. Universitat de València.

(1982) «Defensa y consolidación del patrimonio familiar en la oligarquía urbana de Castelló en el siglo XVIII», **Revista de la Universidad Nacional de Educación a Distancia en la provincia de Castellón, 1**, Castelló. Pp. 91-100.

(1987) «La oligarquía urbana de Castelló en el siglo XVIII», **Estudis, 13**, València. Pp. 241-256.

GRAULLERA SANZ, VICENTE (1985). *Dos estudios sobre Sagunto en la transición borbónica*. Sagunt.

(1987) *Los notarios de Valencia y la guerra de Sucesión*. València.

GONZALEZ ALONSO, B. *El corregidor castellano (1348-1808)*. Madrid.

KAMEN, HENRY. (1964). «*El establecimiento de los intendentes en la administración española*», *Hispania*, 15. Madrid. Pp. 368-395.

(1974). *La Guerra de Sucesión en España 1700-1715*. Barcelona.

MANCEBO, MARIA FERNANDA. (1978). «*El primer ayuntamiento borbónico de la ciudad de Valencia*», *Estudios de Historia de Valencia*. València. Pp. 293-307.

MERCADER I RIBA, C. (1968). *Felipe V i Catalunya*. Barcelona.

MOLAS RIBALTA, PERE. (1980). «*Militares y togados en la Valencia borbónica*», *Actes du 1.º Colloque sur le Pays Valencien a l'epoque moderne*. Pau-València.

PEREZ APARICIO, CARMÉ. (1973). «*La guerra de Sucesión: una revolució camperola*», *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, València, 311-524.

(1975) «*El austracismo en Valencia: un nuevo intento de sublevación en 1710*», *Estudis*, 4. València. Pp. 179-189.

(1978) «*El clero valenciano del siglo XVIII: la cuestión sucesoria*», *Estudios de Historia de Valencia*. València.

(1981) *De l'alçament maulet al triomf botifler*. València.

PESET REIG, MARIANO (1973) «*Apuntes sobre la abolición de los Fueros y la Nueva Planta valenciana*», *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, III. València. Pp. 525-536.

(1975) «*Apuntes sobre la iglesia valenciana en los años de la Nueva Planta*», *Anales Valentinus*, València. Pp. 245-258.

PESET REIG, M i GRAULLERA, V. (1980) «*Nobleza y señoríos durante el XVIII valenciano*», *Estudios de Historia Social*. Madrid. Pp. 245-281.

PRADELLS NADAL, JESUS (1984) *Del foralismo al centralismo. Alicante 1700-1725*. Alicante.

ROMEU LLORACH, JORDI. (1981) *El sistema fiscal valenciano*. Vinaroz.

SIMO SANTOJA, VICENTE LUIS, (1975) *Valencia en la época de los corregidores*. València.

SUREDA, FRANCOIS (1987) «*Les comedies de bandolers i el seu reflex de la Història a l'escena valenciana del segle XVIII*», *Afers*, III. Catarroja.

TORRAS I RIBE, J. (1983). *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808) (Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants)*. Barcelona.

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ	5
CAPÍTOL PRIMER:	
ELS BOTIFLERS: LA CASTELLANITZACIÓ DE LA CLASSE DIRIGENT:	9
1. Els «botiflers»: Procés de castellanització i consolidació d'una classe dirigent	10
2. «Governador Militar o Corregidor»: Del sotmetiment militar a la reclamació de privilegis forals	22
CAPÍTOL SEGON:	
PRESSIÓ FISCAL, CRISI ECONÒMICA I CONFLICTIVITAT SOCIAL	31
1. Les rendes reials i les noves contribucions ordinàries	32
2. Contribucions militars i conflictivitat social	37
3. L'«Equivalent»: De l'oposició dels estaments privilegiats a la consolidació de la reforma fiscal	40
CAPÍTOL TERCER:	
LA REPRESSIÓ DELS DISSIDENTS MAULETS: EXILIATS, DESTERRATS I MIQUELETS	43
1. Els exiliats a Barcelona: La fugida dels dirigents maulets	43
2. Els desterrats: Ressentiment i crítiques del clergat al nou règim ..	50
3. Les partides de miquelets: Fam, conflictivitat social i repressió militar	53
4. Revolta catalana i agitació social dels maulets a La Plana	60
ABREVIATURES	64
NOTES	65
APÈNDIX ESTADÍSTIC	83
REFERENCIES BIBLIOGRÀFIQUES	99

Aquest llibre
«Una societat trencada»
s'acabà d'imprimir
als obradors de l'impremta
Sichet de Vila-real
el dia 20 de febrer de 1989
715 aniversari de
la Fundació de la ciutat